

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Kulttuurin ja sosiaalisen tuen merkitys romanivankien kokemana

Koskinen, Iira
Lumme, Noora
Talonen, Laura

2015 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Kulttuurin ja sosiaalisen tuen merkitys
romanivankien kokemana

Koskinen Iira, Lumme Noora,
Talonen Laura
Rikosseuraamusala
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2015

Koskinen Iira, Lumme Noora, Talonen Laura

Kulttuurin ja sosiaalisen tuen merkitys romanivankien kokemana

Vuosi 2015 Sivumäärä 101

Opinnäytetyön tutkimustehtävä oli selvittää miesromanien kokemuksia romanikulttuurin merkityksestä sekä heidän saamastaan sosiaalisesta tuesta vankeuden aikana. Opinnäytetyön tavoitteena oli saada ajankohtaista tietoa romanivankien kokemasta tuesta ja tuottaa rikosseuraamusalan työntekijöille uutta tietoa miesromanien kanssa työskentelyn tueksi. Tavoitteena oli myös tuoda esiin romanivankien oma näkemys yhdenvertaisuudesta ja saada heidän äänensä kuuluviin. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Teoreettisen viitekehysten opinnäytetyöhön muodostavat vankeuden täytöntöönpano kokonaisuutena, romanikulttuuri sekä teoriat sosiaalisesta tuesta. Opinnäytetyötä varten haastateltiin 12:a romanimestä ja haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina kolmessa Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen vankilassa. Litteroitu aineisto analysoitiin teemoittelemalla.

Opinnäytetyömme tuloksissa korostui romanien valtaväestöstä eroava perhekäsitys. Haastatteluissa ilmeni, että haastateltavamme kokivat merkityksellisinä asioina vanhempien kunnioittamisen, häveliäisyyden, pukeutumisen sekä puhtauden, jotka kuuluvat olennaisena osana romanien tapakulttuuriin. Opinnäytetyömme tulosten perusteella sekä työntekijät että vangit suhtautuivat vaihtelevasti romaneihin vankiloissa. Kaikki haastateltavat ovat saaneet tukea vankeusrangaistuksensa aikana. Eniten haastateltavamme saivat emotionaalista tukea. Tukea saatiin eniten henkilökunnalta tai kolmannen sektorin toimijoilta. Opinnäytetyön tuloksia on mahdollista hyödyntää työskenneltäessä romanien kanssa, sillä tulokset korostavat romanien erityispiirteitä.

Asiasanat: romanit, romanikulttuuri, sosiaalinen tuki, miesvangit, kuntoutus, vankeus

Koskinen Iira, Lumme Noora, Talonen Laura

The significance of culture and social support as experienced by Romani prisoners

Year	2015	Pages	101
------	------	-------	-----

The aim of this thesis was to find out about the experiences of Romani prisoners in regard to the significance of Romani culture and social support received during their imprisonment. The goal of the thesis was to gather information on the support experienced by the Romani prisoners and provide new information to support workers in the field of correctional services for working with male Romani prisoners. The objective of the thesis was to bring out the Romani prisoners' own views of uniformity and make their voices heard. Qualitative research methods were applied in the thesis. The theoretical framework of the thesis was formed on the theories of the Criminal Sanctions Agency and the implementation of pre-trial detention as a whole, the Romani culture as well as theories of social support. 12 Romani men were interviewed for the thesis and the interviews were conducted as theme interviews in three correctional prisons in southern Finland. The transcribed data was analysed by themes.

The results of the thesis highlighted the differences between the Romani and the majority of the population concerning family-related issues. The interviews revealed that the interviewees valued parental respect, modesty, clothing and hygiene, which are an integral part of the Romani culture. Based on the results of the thesis, both employees and inmates responded varyingly to the Romani in prisons. All interviewees had received support during their imprisonment, mostly emotional support. Support was most often received from the staff and members of the third sector organisations. The results of the thesis highlighting the special traits of the Romani can be used in social work among the Romani.

Key words: the Romani, Romani culture, social support, male prisoners, rehabilitation, imprisonment

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Yhteys aikaisempiin tutkimuksiin	8
3	Rikosseuraamuslaitos ja vankeuden täytäntöönpano	10
3.1	Rikosseuraamuslaitos organisaationa	10
3.2	Vankeus	11
3.3	Suunnitelmallinen vankeusaika	12
3.4	Asteittainen vapautuminen.....	13
3.5	Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma	14
4	Romanikulttuuri	16
4.1	Romanit Suomen vankiloissa	16
4.2	Romanien historia.....	16
4.3	Suhtautuminen romaneihin.....	17
4.4	Romanien perhekäsitys.....	18
4.5	Uskonto osana romanikulttuuria.....	19
4.6	Tapakulttuuri	20
4.7	Väistämis- ja välttämiskulttuuri	22
5	Sosiaalinen tuki.....	23
5.1	Sosiaalisen tuen määritelmä	23
5.1.1	Sosiaaliset verkostot.....	25
5.1.2	Sosiaalisen tuen muodot	27
5.1.3	Sosiaalisen tuen välittyminen ja vaikutus.....	27
5.2	Sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla	28
5.2.1	Vangin tukeminen vankilassa.....	29
5.2.2	Kuntouttava työ vankilassa	29
5.2.3	Päihdetyö vankilassa.....	31
5.2.4	Vankilan perhetyö.....	31
5.2.5	Hengellinen työ vankilassa.....	33
5.2.6	Verkostotyö vankilassa	33
5.2.7	Kontaktit perheeseen ja läheisiin	34
6	Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimustehtävä	35
7	Opinnäytetyön toteutus.....	36
7.1	Laadullinen tutkimus	37
7.2	Tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu.....	39
7.3	Aineiston analyysi	41
8	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	44
9	Tulokset.....	47
9.1	Romanikulttuuri	48

9.1.1	Perhekäsitys	49
9.1.2	Vanhempien kunnioittaminen ja häveliäisyys	50
9.1.3	Puhtaus.....	51
9.1.4	Pukeutuminen.....	52
9.1.5	Henkilökunnan suhtautuminen romanivankeihin	52
9.1.6	Muiden vankien suhtautuminen romanivankeihin.....	54
9.2	Sosiaalinen tuki.....	55
9.2.1	Sosiaalinen verkosto	57
9.2.2	Tuen muodot	60
9.2.3	Saamatta jäänyt tuki	64
9.2.4	Tuen merkitys.....	66
9.3	Yhteenveto tuloksista	72
10	Johtopäätökset	78
10.1	Romanikulttuurin merkitys	79
10.2	Kokemukset sosiaalisesta tuesta	82
11	Pohdinta	84
	Lähteet	88
	Kuviot	92
	Liitteet.....	93

1 Johdanto

Opinnäytetyömme kartoittaa miesromanien kokemuksia romanikulttuurin merkityksestä ja saamastaan sosiaalisesta tuesta vankeusrangaistuksen aikana. Opinnäytetyön lähtökohtana oli oman kiinnostuksemme lisäksi se, että romanivankien tilanteesta vankiloissa on vähän tutkittua tietoa ja sosiaalisen tuen ilmenemistä heidän kohdallaan ei ole tutkittu lainkaan. Romano Mission mukaan romanimiesten asema ja tilanne vankilassa on usein ongelmallisempi kuin valtaväestöllä. Käsityksemme mukaan romanit eivät välttämättä tule kohdeksi yhdenvertaisina vankeusrangaistuksen aikana ja kulttuurinsa takia romanit voivat kokea syrjäytyvänsä vankiyhteisössä. Työharjoittelumme aikana vankilassa ja yhdyskuntaseuraamustoimistossa kohtasimme romaniasiakkaita ja koimme, että heidän kanssaan työskenneltäessä on tärkeää ymmärtää kulttuurin erityispiirteitä, jotta kokonaisvaltainen tukeminen on mahdollista.

Opinnäytetyön tutkimustehtävä oli selvittää romanivankien kokemuksia romanikulttuurin merkityksestä sekä saamastaan sosiaalisesta tuesta vankeuden aikana. Opinnäytetyön tavoitteena oli saada ajankohtaista tietoa romanivankien kokemasta tuesta vankeuden aikana sekä tuottaa rikosseuraamusalan työntekijöille uutta tietoa romanien kanssa työskentelyn tueksi. Pyrkimyksenämme oli myös tuoda esiin romanivankien oma näkemys yhdenvertaisuudesta ja valtaväestön suhtautumisesta heihin sekä saada heidän äänensä kuuluviin.

Opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen muodostavat teoria vankeuden täytäntöönpanosta, romanikulttuurista ja sosiaalisesta tuesta. Käsittelemme opinnäytetyössämme ensimmäiseksi Rikosseuraamuslaitosta organisaationa sekä vankeuden täytäntöönpanoa kokonaisuutena. Rikosseuraamuslaitoksen teoriaosuudesta johdattelemme lukijan romanikulttuurin pariin tarkastelemalla romaneita Suomen vankiloissa. Tämän jälkeen käsittelemme romanikulttuuria, romanien historiasta tapakulttuuriin saakka. Viitekehyksen sosiaalinen tuki pitää sisällään määritelmiä sosiaalisesta tuesta ja sen ilmenemisestä rikosseuraamusalalla ja vankiloissa.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena ja sitä varten haastateltiin 12 romanivankia. Kriteereinä haastateltavien valinnalle oli haastateltavan romanitautta, täysi-ikäisyys ja sukupuoli. Haastateltavia oli sekä avo- että suljetuista vankiloista ja haastatellut olivat eri vaiheissa tuomioissaan. Opinnäytetyö toteutettiin Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella, joista valitsimme opinnäytetyöhömme kolme vankilaa, joissa opinnäytetyömme aineistot kerättiin. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina. Haastattelujemme teemat olivat romanikulttuuri, sosiaaliset verkostot, sosiaalisen tuen muodot sekä kokemukset sosiaalisesta tuesta. Litteroitu aineisto analysoitiin teemoittelun avulla. Opinnäytetyö toteutettiin kolmen ihmisen kesken ja työstimme jokaista opinnäytetyön osa-aluetta yhdessä, jotta pystyimme takaamaan osaamisen tasaisen jakautumisen.

Opinnäytetyötä voi hyödyntää rikosseuraamusalan työntekijät niin vankiloissa kuin niiden ulkopuolellakin tehtävänimikkeestä riippumatta. Toiveena oli, että opinnäytetyö herättäisi keskustelua myös muilla aloilla romanien kanssa työskentelevien keskuudessa. Halusimme, että opinnäytetyö tuo esille romanien näkökulmaa ja omalta osaltaan parantaa heidän asemaansa.

2 Yhteys aikaisempiin tutkimuksiin

Iso-Britanniassa on toteutettu tapaustutkimus vuonna 2007 nuoren miesromanin kokemuksista sopeutumisesta yhteiskuntaan. Tutkimus on tulkinnallinen analyysi romaninuoresta. Tutkimuksen taustalla on se, että Iso-Britanniassa romanit on tunnustettu etniseksi ryhmäksi kuten Suomessakin, mutta brittiläisessä rikosseuraamusjärjestelmässä etnisyyttä ei kuitenkaan ole huomioitu. Tutkimuksen mukaan Iso-Britanniassa on tapahtunut dramaattinen kasvu romanien rikollisessa elämäntavassa. Tämä on vaikuttanut myös negatiivisiin asenteisiin, joita media on kansalaisille välittänyt. (Meek 2007: 134.)

Romaneista vankilassa on tehty vähän tutkimuksia Suomessa. Tärkeimpiä teoksia on Kemppaisen (1985) tutkimus Mustalaisista ja heidän vaikeuksistaan vankilassa. Kemppainen (1985) keräsi aineistonsa Keravan nuorisovankilassa ja Helsingin keskusvankilassa. Kemppainen selvitti tutkimuksessaan millaisia ongelmia romanit kohtaavat vankeusaikanaan vankilassa. (Kemppainen 1985.) Martti Grönfors (1981) on tehnyt tutkimuksen Suomen romaneista. Tutkimus kuvaa valtakulttuurin paineessa olevaa romanikulttuuria, romanien asemaa ja rakennetta. Aineisto on kerätty haastattelemalla, havainnoimalla sekä osallistumalla romanien arkielämään. (Grönfors 1981.) Vuonna 2001 Pentti Lounelan Rikosseuraamuslaitokselle tekemä selvitys Romanit Suomen vankiloissa taas keskittyy tiivistämään romanien tilanteen Suomen vankiloissa. Selvitys sisältää yleistä tietoa romaneista ja romanikulttuurista vankilassa. Lounela (2001) ilmaisee toimenpide-ehdotuksissa tarpeen lisätä kuntouttavaa ja sosiaalista työtä vankiloissa, mutta ei erittele tarkemmin millaista tukea romanit tarvitsevat kuntouttamiseen. (Lounela 2001.) Opinnäytetyössämme olemme pyrkineet selvittämään miten romanit ovat kokeneet saaneensa sosiaalista tukea vankeusaikanaan ja miten tulevaisuudessa tuen voisi kohdentaa heihin paremmin.

Tutkimusten lisäksi olemme tarkastelleet Romano Mission toteuttamaa ja edelleen menossa olevaa projektia Naisten vuoro. Naisten vuoro - projekti on toteutettu Hämeenlinnan ja Vanajan vankiloissa. Projektin tavoitteena on kehittää malli uusintarikollisuuden estämiseksi ja lisätä rikosseuraamusalalla työskentelevien tietoa romaneista sekä lisätä romanien tietoisuutta rikosseuraamuslaitoksen toiminnasta. (Portti vapauteen 2014.) Opinnäytetyömme tavoitteena on ollut lisätä rikosseuraamusalalla työskentelevien tietoa romaneista, keskittyen romanimpien tuen tarpeeseen vankiloissa. Tuula Nyman (2012) on toteuttanut opinnäytetyön

aiheesta Naiset murroksessa - romaninaiset Vanajan vankilassa. Opinnäytetyö on selvitys siitä, miksi romaninaisten rikollisuus on kasvussa.

Helena Huhta (2010) on tutkinut Selvitys etnisestä yhdenvertaisuudesta vankiloissa - raportissaan miten Rikosseuraamuslaitoksen valmisteleva yhdenvertaisuussuunnitelma on toteutunut Suomen vankiloissa. Huhdan selvityksen kohteena olivat maahanmuuttajat ja romanit. Selvitys koostuu kolmesta kyselystä, jotka lähetettiin kaikkiin Suomen vankiloihin, arviointikeskusten johtajille ja rikosseuraamusalueiden johtajille. Selvityksessä ilmeni tärkeää tietoa romanien määrästä rangaistusten suorittajina sekä romanivankien määrästä vankilassa. (Huhta 2010.)

Vankilassa olevien romanien kokemuksia sosiaalisesta tuesta ei ole aiemmin tutkittu. Yleisesti sosiaalisen tuen ilmenemistä rikosseuraamusalalla on tutkinut Kokkonen (2011) tekemässään opinnäytetyössä Vankien perheiden ja läheisten sosiaaliset verkostot ja niiden antama tuki. Tutkimus on toteutettu kvantitatiivisena tutkimuksena ja aineisto on kerätty strukturoidulla kyselylomakkeella. Tutkimuksen kohderyhmänä on ollut Mahku -hankkeen asiakkaita sekä Vapautuvien tuki ry:n järjestämälle leirille osallistuneita vankien perheenjäseniä ja tapaajia Kuopion sekä Sukevan vankiloista. Tutkimustulosten mukaan vankien läheiset ja perheet saivat tukea kaikista sosiaalisen verkoston osa-alueista. (Kokkonen 2011.)

Romaneihin liittyen on myös tehty hanke Vapaaksi yhteisössä - Romanian parissa tehdyn vankilatyön sosiaalisten ja yhteiskunnallisten vaikutusten arviointi Helsingin Diakonissalaitoksella. Hankkeessa arvioitiin romanien parissa Helsingin Diakonissalaitoksella tehdyn vankilatyön sosiaalisia ja yhteiskunnallisia vaikutuksia. Hankkeesta tehdyn raportin tarkoitus oli pyrkiä avaamaan keskustelua osallistavasta kulttuurilähtöisestä sosiaalityöstä ja tuoda esiin se, miten Helsingin Diakonissalaitoksella romanien parissa tehty vankilatyö on tuottanut myönteisiä muutoksia palvelunkäyttäjilleen. Arvioinnin keskeisenä tuloksena syntyi neljä eri palvelunkäyttäjien myönteiseen elämänmuutoksen vaikuttavaa tekijää. Ensimmäinen oli se, että vankilatyö mahdollistaa palvelunkäyttäjien positiivisen elämänmuutoksen tiettyjen tekijöiden ollessa läsnä. Toisena vaikuttavana tekijänä oli osallisuuden kokemus. Kolmas arvioinnin tulos oli jäsenyys kulttuurilähtöisestä osallistavasta sosiaalityöstä sekä neljäntenä kehitysehdotukset romanien parissa tehtävään vankilatyöhön. (Valve 2012: 8, 48.)

Vankilan perhetyöstä on toteutettu opinnäytetyö vuonna 2009 Halosen toimesta. Opinnäytetyö on toteutettu kvalitatiivisena tutkimuksena ja sitä varten on haastateltu kahta vankilan erityisohjaajaa sekä kahta vankia. Tarkoituksena oli tutkia vankilan perhetyötä ja saada vastaus kysymykseen siitä, mitä perhetyö vankilassa on. Tutkimuksen tulosten mukaan perhe nähtiin usein tärkeimpänä tukena, jonka avulla paluu yhteiskuntaan vankeusrangaistuksen päätyttyä voi onnistua. (Halonen 2009: 1, 38.)

3 Rikosseuraamuslaitos ja vankeuden täytäntöönpano

Tässä kappaleessa tarkastelemme Rikosseuraamuslaitosta organisaationa sekä vankeuden täytäntöönpanoon liittyviä teemoja. Ensimmäiseksi käsittelemme Rikosseuraamuslaitosta ja kerromme tarkemmin Etelä-Suomen rikosseuraamusalueesta. Avaamme myös Rikosseuraamuslaitoksen perustehtäviä ja arvoja. Tämän jälkeen kerromme vankeudesta rangaistuksena, suunnitelmallisesta vankeusajasta ja asteittaisesta vapautumisesta. Opinnäytetyössämme kartoitettiin vankien tuen saantia rangaistuksen täytäntöönpanon eri vaiheissa, joten on aiheellista perehtyä rangaistuksen täytäntöönpanoon. Koska opinnäytetyömme käsittelee Suomessa vähemmistönä olevia romaneja, avaamme kappaleessa myös Rikosseuraamuslaitoksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelman keskeisiä kohtia opinnäytetyömme aihetta ajatellen.

3.1 Rikosseuraamuslaitos organisaationa

Toteutimme opinnäytetyömme Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella, joka on yksi Suomen kolmesta rikosseuraamusalueesta (Liite 1). Etelä-Suomen rikosseuraamusalueeseen (ESRA) kuuluvat seuraavat vankilat: Helsingin vankila, Jokelan vankila, Keravan vankila, Riihimäen vankila, Suomenlinnan avovankila sekä Vantaan tutkintavankila (Rikosseuraamuslaitos 2013a). Opinnäytetyön haastattelut toteutettiin kolmessa Etelä-Suomessa sijaitsevassa vankilassa.

Rikosseuraamuslaitos, jonka alaisuuteen vankilat kuuluvat, on Oikeusministeriön alaisuudessa toimiva yhdyskuntaseuraamusten ja vankeusrangaistusten täytäntöönpanoviranomainen. Laitoksen tavoitteena on ehkäistä uusintarikollisuutta ja lisätä turvallisuutta koko yhteiskunnassa. Rikosseuraamuslaitoksen yhteinen perustehtävä on rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpano. Rikosseuraamustyöntekijät sekä muut laitoksen virkamiehet huolehtivat rangaistusten lainmukaisesta ja turvallisesta täytäntöönpanosta. (Rikosseuraamuslaitos 2013b.)

Rikosseuraamuslaitos sitoutuu toiminnassaan erityisesti kahteen arvoon: ihmisarvon kunnioittamiseen sekä oikeudenmukaisuuteen. Työtä ohjaa käsitys tuomitun mahdollisuudesta muuttua ja kasvaa ihmisenä. Käytännössä arvoihin sitoutuminen merkitsee perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien turvaamista. Lisäksi arvoihin sitoutuminen merkitsee sitä, että tuomittuja kohdellaan inhimillisesti, asiallisesti sekä keskenään tasavertaisesti. Kaiken toiminnan tulee olla lainmukaista ja työskennellessä tulee noudattaa oikeutta ja kohtuutta. Täytäntöönpano toteutetaan niin, että se tukee tuomitun yksilöllistä kasvua ja kehitystä, sekä auttaa tämän pyrkimystä kohti rikoksetonta elämää. (Rikosseuraamuslaitos 2014a.)

3.2 Vankeus

Tutkimme opinnäytetyössämme miesromanien kokemuksia vankeusrangaistuksen aikana saastaan tuesta. Vankeuslain 1 luvun 3 §:n mukaan vankeuden sisältö on vapauden menettäminen tai sen osittainen rajoittaminen. Vankeuden täytäntöönpano ei saa aiheuttaa vangin olosuhteisiin eikä oikeuksiin muita rajoitteita kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka ovat välttämättömiä seuraamuksia itse rangaistuksesta (Vankeuslaki 767/2005).

Vankeusrangaistuksen kesto voi olla joko määräaikainen tai elinkautinen. Tietyksi määräajaksi tuomittu vankeusrangaistus voi olla vähintään 14 päivää ja kuitenkin enintään 12 vuotta. Enimmäisaika voi olla 15 vuotta, mikäli määrätään yhteistä rangaistusta useammasta rikoksesta samalla kertaa. Kun rangaistuksia laitetaan täytäntöön, ei vankeusrangaistusten yhteenlaskettu aika saa olla pidempi kuin 20 vuotta. Sen sijaan elinkautinen on mahdollista tuomita vain harvoista rikoksista ja elinkautisesta tuomiosta voi vapautua aikaisintaan, kun vankilasaoloaika on kertynyt 12 vuotta. (Rikosseuraamuslaitos 2013c.)

Vankeuden täytäntöönpanosta vastaava organisaatio on Rikosseuraamuslaitos (VL 735/2011, 4 §). Vankeusrangaistus tulee laittaa täytäntöön siten, että täytäntöönpano on turvallista yhteiskunnalle, laitoksen henkilökunnalle sekä muille vangeille. Vankeudesta vastaavien viranomaisten tulisi huolehtia siitä, että vankeuden aikana kukaan ei oikeudettomasti puutu kenenkään vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Vankilan olot on myös järjestettävä vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja niin pitkälle kuin mahdollista. Sen lisäksi on tuettava vangin mahdollisuuksia ylläpitää omaa terveyttään ja toimintakykyään. Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja tulee pyrkiä ehkäisemään. (VL 767/2005, 3 §.)

Vankilat ovat joko suljettuja vankiloita tai avolaitoksia. Suljetuissa vankiloissa arki on rajoitetumpaa kuin avolaitoksessa. Suljetussa vankilassa oman vaatetuksen käyttäminen voi olla rajoitetumpaa ja yhteydenpito vankilan ulkopuolelle on sallittu tietyin edellytyksin. Avolaitoksessa rangaistusta suorittavat vangit voivat oleskella ja liikkua vankilan ja sen osastojen alueella, työpaikalla tai muussa toimintapisteessä ilman välitöntä valvontaa. Avolaitoksen vankeja voidaan valvoa erilaisilla teknisillä välineillä, joita voidaan asentaa joko vankilan tiloihin tai itse vangin ylle, esimerkiksi nilkkaan, ranteeseen tai vyötärölle kiinnittämällä. Väline voidaan antaa myös vangin haltuun ja erilaisia välineitä voidaan yhdistellä. (VL 328/2011, 1 §.) Vankia ei tulisi sijoittaa suljetumpaan vankilaan tai sen osastoon kuin vankilan järjestys ja turvallisuus sekä vangin vankilassa pitämisen varmuus edellyttävät. Mikäli tuomittu on alle 18-vuotias, on hänet sijoitettava sellaiseen vankilaan, jossa hänet voidaan pitää erillään aikuisista vangeista, ellei hänen etunsa muuta vaadi. (VL 767/2005, 8 §.)

Tuomittu voidaan sijoittaa suoraan vapaudesta avolaitokseen siinä tapauksessa, jos hänen suoritettavanaan on yhdessä tai erikseen sakon muuntorangaistus sekä enintään yhden vuoden mittainen vankeusrangaistus. Edellytyksenä avolaitokseen sijoittamiselle on se, että vanki sitoutuu päihteettömyyteen ja vankeuslain 16 luvun 7 §:n tarkoitettuun päihteettömyyden valvontaan. Tuomittu tulee kuitenkin sijoittaa suljettuun vankilaan, mikäli on perusteltua syytä epäillä, että hän:

- 1) ei sovellu avolaitoksessa järjestettävään tai avolaitoksen hyväksymään toimintaan;
- 2) ei tule noudattamaan avolaitoksen järjestystä
- 3) jatkaa rikollista toimintaa;
- 4) poistuu avolaitoksesta luvatta; tai
- 5) ei tule noudattamaan päihteettömyyttä tai suostumaan sen valvontaan.

Myös sellaisissa tapauksissa, jos avolaitoksissa ei ole tilaa tai tuomittu itse pyytää, on hänet sijoitettava suljettuun laitokseen. (VL 767/2005, 9 §.)

3.3 Suunnitelmallinen vankeusaika

Vankeinhoidon tulee vankeuslain 4 luku 6 §:n mukaan olla suunnitelmallista ja sen on tarkoitus olla hallitusti etenevä prosessi (403/2015). Vangin rangaistusaika pyritään suunnittelemaan niin, että tuomittu voi kehittää rangaistuksen aikana valmiuksiaan kohti rikoksetonta elämää. Tuomitulla on paremmat mahdollisuudet rangaistuksen suoritettuaan sijoittua osaksi yhteiskuntaa, kun rangaistusajan aikana hän on saanut apua elämänhallintaa tukevista taidoista. (Rikosseuraamuslaitos 2013b.) Vankeusprosessi katsotaan alkaneeksi siitä, kun tuomio on tullut täytäntöön pantavaksi ja päättyvän silloin kun rangaistus on kokonaisuudessaan suoritettu. Suunnitelmallinen vankeusaika alkaa arviointikeskuksesta, jonka tavoitteena on rangaistuksen täytäntöönpanon alkaessa selvittää minkälaiset tekijät vaikuttavat vangin uusimisriskiin ja miten niihin voitaisiin rangaistuksen aikana vaikuttaa. (Arola-Järvi 2012, 16.) Vankeuslain 4 luvun 6 §:n (767/2005) mukaan jokaiselle vangille on tehtävä rangaistusajan suunnitelma. Rangaistusajan suunnitelma sisältää suunnitelman vangin sijoittumisesta, toiminnasta vankeusrangaistuksen aikana, valvotusta koevapaudesta ja ehdonalaisesta vapauttamisesta sekä poistumisluvan myöntämisestä. Suunnitelmaa laadittaessa sen sisällössä ja laajuudessa otetaan huomioon tuomion pituus, mahdolliset aiemmat vankeusrangaistukset, vangin työ- ja toimintakyky sekä hänen henkilöllisyydestä, rikollisuudesta ja olosuhteistaan saadut tiedot. (VL403/2015, 6 §.) Suunnitelma laaditaan arviointikeskuksessa ja sitä tarkennetaan siinä laitoksessa, johon vanki sijoitetaan. Suunnitelmaa valmistellaan yhdessä vangin kanssa. Kun rangaistusajan suunnitelmaa laaditaan, tulisi tarpeellisissa määrin olla vangin suostumuksella yhteistyössä hänen koti- tai asuinkuntansa viranomaisten kanssa sekä tarvittaessa muiden viranomaisten, yksityisten yhteisöjen tai henkilöiden kanssa. (VL 735/2011, 7 §.)

Rangaistusajan suunnitelman toteutumisen tukemiseksi on vanki sijoitettava sellaiseen laitokseen, jossa hän voi osallistua suunnitelman mukaiseen toimintaan. Laitoksessa tulee nimetä virkamies, joka vastaa kunkin vangin yksilökohtaisen suunnitelman toteutumisesta. Vastuuhenkilön on huolehdittava siitä, että vangilla on mahdollisuus osallistua hänen tarpeitaan vastaavaan toimintaan. Jos vanki ei pysty toteuttamaan rangaistusajan suunnitelmaansa laitoksessa, johon hänet on sijoitettu, on vastuuhenkilön ohjattava vanki laitokseen, jossa suunnitelmaa on mahdollista toteuttaa. Vastuuhenkilön keskeisempänä asiana on motivoida vankia toteuttamaan suunnitelmaansa sekä puuttua sellaiseen toimintaan, joka on suunnitelman tavoitteiden vastaista. (Arola-Järvi 2012: 16.)

3.4 Asteittainen vapautuminen

Lähtökohtaisesti jokainen vanki vapautuu jossain vaiheessa. Vankeusprosessissa vapautuminen on se vaihe, jonka aikana riskit ja tarpeet usein konkretisoituvat. Vapautumisen jälkeen riski kuolla tai tehdä uusia rikoksia on korkeimmillaan. Tämän johdosta on erittäin tärkeää, että vapautuminen tapahtuu huolellisen suunnitelman pohjalta. (Arola-Järvi 2012: 17.) Vangille laaditaan yhteiskuntaan sijoittumisen parantamiseksi vapauttamissuunnitelma. Sitä laadittaessa on vangin suostumuksella tarpeen tullen oltava yhteistyössä vangin koti- tai asuinkunnan sosiaali-, terveys-, asunto- sekä työvoimaviranomaisten kanssa. (393/2015, 7 §.) Vankilassa alulle laitettavat toiminnot tarvitsevat siviilissä jatkumon, jotta tavoitteet kantaisivat vapautumisen jälkeenkin (Salminen & Toivonen 2002: 98).

Rikosseuraamuslaitoksen ajatuksena on, että vanki vapautuu asteittain. Asteittain vapautuminen pyritään aloittamaan siten, että vanki sijoitetaan ennen vapautumista avolaitokseen. (Arola-Järvi 2012: 17.) Suurin osa vapautuvista vangeista päästetään ehdonalaiseen vapauteen ja osa vangeista sijoitetaan rangaistuksen loppuvaiheessa tietyin edellytyksin vankilan ulkopuolelle teknisin välinen tai muulla tavoin valvottuun koevapauteen. Valvottuun koevapauteen voidaan sijoittaa enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista tai koko rangaistuksen suorittamisesta vapauttamista. Koevapauden aikana vangilta edellytetään päihitteettömyyden ja muiden hänelle asetettavien ehtojen noudattamista. Vapautuvalle laaditaan toimeenpanosuunnitelma, johon sisältyy muun muassa seuraavia asioita: asuminen ja toimeentulo, vangin toimintavelvoite ja päivittäinen toiminta-aika sekä koevapauden valvonta. Vankila vastaa koevapauden valvonnasta. (Rikosseuraamuslaitos 2014b.). Koevapauden suunnittelu aloitetaan aikaisintaan vuosi ennen vapauttamista. Vankilassa arvioidaan vapautuvan selviytymisedellytyksiä ja palvelutarvetta. Palvelutarpeen arviointi pitää sisällään vapautuvan koko sosiaalisen tilanteen. Vapautuvan vangin suostumuksellaan vapauttamista valmistellessa voidaan tehdä tarvittaessa yhteistyötä hänen koti- ja asuinkuntansa sosiaaliviranomaisten kanssa. Muita yhteistyöviranomaisia voivat olla esimerkiksi päihdehuolto-, asunto- sekä työ-

voimaviranomaiset. Yhteistyötä tehdään tarvittavien palveluiden järjestämiseksi. (Rikosseuraamuslaitos 2013d.)

Ehdonalaiseen vapauteen pääseminen tarkoittaa sitä, että ehdotonta vankeusrangaistusta suorittanut vanki voidaan päästää suorittamaan tuomion loppuosa vapauteen. Lähes poikkeuksetta vankeusrangaistuksesta suoritetaan vankilassa vain määräosa. Määräosan umpeuduttua vanki päästetään ehdonalaiseen vapauteen. Ehdonalaisen vapautumisen rinnalle voidaan määrätä valvontaa. Pääsääntöisesti valvontaa määrätään silloin, kun jäännösrangaistus kestää pidempään kuin yhden vuoden ja kuusi kuukautta. Valvonnan tavoitteena on tukea rikoksetonta elämää ja auttaa vapautunutta selviytymään yhteiskunnassa. Ehdonalainen vapaus on mahdollista menettää, mikäli vanki tekee koeaikana käytösrikkomuksen tai uuden rikoksen. (Rikosseuraamuslaitos 2014c.)

3.5 Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma

Rikosseuraamuslaitos on tuottanut vuonna 2015 vankeja ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaita koskevan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelman. Kyseisellä suunnitelmalla edistetään laitoksen toiminnassa mukana olevien henkilöiden eli käytännössä Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaiden yhdenvertaisuutta. Lisäksi suunnitelmassa kerrotaan, kuinka Rikosseuraamuslaitos voi omalla toiminnallaan parantaa kyseisiä asioita sekä ehkäistä ja puuttua syrjintään. Suunnitelman tarkoituksena on myös lisätä tietoa vähemmistöistä. (Rikosseuraamuslaitos 2015: 1.) Koska opinnäytetyömme kohteena olevat romanit ovat vähemmistö, on tämä tärkeää nostaa esiin myös opinnäytetyössämme, jossa tarkoituksena on tuoda esille romanivankien omia kokemuksia vähemmistön näkökulmasta.

Yhdenvertaisuus on yksi jokaisen ihmisen perusoikeuksista. Yhdenvertaisuuslain 3 luvun 8§:n mukaan yhdenvertaisuus tarkoittaa sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia huolimatta sukupuolesta, alkuperästä, iästä, kansalaisuudesta, kielestä, vakaumuksesta tai uskonnosta, mielipiteestä, poliittisesta toiminnasta, ammattiyhdistystoiminnasta, terveydentilasta, vammaisuudesta, perhesuhteista, seksuaalisesta suuntautumisesta tai muusta henkilöön liittyvästä syystä riippumatta. (VL 1325/2014.) Lisäksi on sanottu, että oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa henkilöön liittyvät tekijät eivät saisi vaikuttaa ihmisen mahdollisuuksiin päästä esimerkiksi koulutukseen ja työhön, tai muiden palveluiden piiriin hakeutuessa. Perusoikeudet ovat kaikkien oikeus. (Rikosseuraamuslaitos 2015: 1.) Koska vankilan olot tulisi suunnitella mahdollisimman paljon ympäröivän yhteiskunnan oloja vastaaviksi ja vankilassakin on oikeus osallistua esimerkiksi työhön ja koulutukseen, pätevät samat perusoikeudet myös romanien kohdalla. Perusoikeudet eivät lakkaa vankilan porteista sisään astuttaessa ja koska yhdenvertaisuus on yksi perusoikeus, tulisi myös tämän toteutua vankilassa. Esimerkiksi viranomaisilla eli tässä tapauksessa Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehillä on perustus- ja yhdenvertaisuuslakiin pe-

rustuva velvollisuus edistää ihmisten välistä yhdenvertaisuutta. (Rikosseuraamuslaitos 2015: 2.)

Kun yhdenvertaisuutta toteutetaan, pyritään myös siihen, ettei edellä mainituin perustein kukaan tulisi syrjityksi. Jokainen voi kokea elämänsä aikana syrjintää, mutta tietyt ihmisryhmät voivat olla alttiimpia syrjinnälle kuin valtaväestöön kuuluvat henkilöt. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmassa (2015: 5) tuodaan ilmi, että syrjintää voi tapahtua myös Rikosseuraamuslaitoksen eri yksiköissä.

Syrjinnän muotoja on useita. Nostamme näistä Rikosseuraamuslaitoksen esittämistä muodoista esiin erityisesti välittömän ja välillisen syrjinnän sekä piilosyrjinnän. Välittömässä syrjinnässä keskeistä on yksittäisen henkilön erilainen kohtelu. Syrjinnän katsotaan olevan välittömää, jos jotain henkilöä kohdellaan henkilöön liittyvän syyn perusteella huonommin kuin jotakuta muuta on kohdeltu. Välillinen syrjintä sen sijaan on usein tahatonta ja ilmenee esimerkiksi niin, että johonkin toimintaan asetetaan korkeammat pääsyvaatimukset kyseiselle henkilölle tai henkilön edustaman väestöryhmän edustajille. Piilosyrjinnässä vaikuttavat taustalla usein stereotyyppiset asenteet vähemmistöä kohtaan, esimerkkinä ajatus ”Kaikki romanit ovat rikollisia”. Lisäksi piilosyrjintää ovat hienovaraiset syrjinnän muodot, kuten ulossulkeminen tai vähättely. Myös tuen puuttuminen katsotaan piilosyrjinnäksi. (Rikosseuraamuslaitos 2015: 8.)

Etniset seikat on nostettu esiin yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmassa. Etniset seikat on pyrittävä huomioimaan päätettäessä esimerkiksi vangin oikeudesta käyttää omia vaatteitaan suljetussa vankilassa. Etnisten asujen käyttäminen pitäisi mahdollistaa vangeille mahdollisuuksien mukaan. Tästä esimerkkinä on mainittu romaninaiset, joille voidaan antaa lupa käyttää hameitaan tai vastaavasti romanimiehille suoraa tummia housuja muun muassa kirkossa ja tapaamisissa. Yhdenvertaisuutta edistettäessä etnisten ryhmien osalta tulisi kiinnittää erityistä huomiota muun muassa sijoitteluun, asuttamiseen ja toimintoihin osallistumiseen. Henkilöiden yksilölliset olosuhteet tulisi huomioida ja tämä korostuu romanien kohdalla esimerkiksi kulttuurillisista seikoista johtuen. Romanien osalta on mainittu myös erityistarpeiden kuten kulttuurituntemuksen huomioiminen sekä sukulaisyhteyksien huomioiminen. Esiin on myös nostettu romanien väistämivelvollisuus, joka tulisi huomioida esimerkiksi vankikuljetuksia järjestettäessä. Jos romani on aiheuttanut toiselle romanille aiemmin vakavaa vahinkoa, syyllinen lähiomaisineen pyrkii välttämään uhria ja tämän sukulaisia. Näin romanit estävät sukujen välisiä kostotoimenpiteitä. (Rikosseuraamuslaitos 2015: 13-14.) Romanikulttuuriin liittyviin erityistapoihin perehdytään tarkemmin kappaleessa 4.6.

4 Romanikulttuuri

Tässä luvussa tarkastellaan romanikulttuuria ja siihen liittyviä tapoja. Kulttuuri tarkoittaa lyhyesti ilmaistuna tietyn ryhmän tapaa ajatella, tuntea ja reagoida. Tavat eivät periydy geneettisesti, vaan ne opitaan. Tätä ilmiötä kutsutaan sosialisatioksi. Kulttuuri ei ole samanlaisena pysyvä asia, vaan se muovautuu ja uudistuu jatkuvasti yhteiskunnallisten, teologisten ja poliittisten muutosten kautta. Ihminen itse synnyttää ja muokkaa kulttuuria. Jotta ihminen voi ymmärtää toisesta kulttuurista tulevan ihmisen käyttäytymistä, ajattelua tai tuntemuksia, on ensin ymmärrettävä tämän ihmisen kulttuuria. (Vilen, Leppämäki & Ekström 2002: 308-309.) Romanien monimuotoinen kulttuuri on säilynyt siitä huolimatta, että romanit ovat Suomessa pieni vähemmistö (Åkerlund). Seuraavissa kappaleissa käsittelemme tarkemmin romaaneita Suomen vankiloissa, heidän historiaansa sekä valtaväestön suhtautumista heihin. Tämän lisäksi kerromme romanien perhekäsityksestä, uskonnon merkityksestä romanikulttuurissa sekä heidän tapakulttuuristaan. Käsittelemme myös väistämis- ja välttämiskulttuuria.

4.1 Romanit Suomen vankiloissa

Tarkkaa tietoa romanien määrästä Suomen vankiloissa ei ole, koska rekistereihin on henkilötietolain (Henkilötietolaki 523/1999, 11 §) mukaan kiellettyä merkitä tietoja ihmisten etnisiä taustoista ja näin ollen tietoa ei löydy myöskään vankitietojärjestelmästä. Vuonna 2003 romanivankeja arvioitiin olevan Suomen vankiloissa 120-140 henkilöä. Luku pohjautuu Rikosseuraamuslaitoksen teettämään selvitykseen, jossa kartoitettiin romanivankien asemaa ja olosuhteita. (Rikosseuraamuslaitos 2003.) Vuosina 2009 ja 2010 tehtyjen vastaavien selvitysten mukaan romanivankien määrä kumpanakin vuotena oli 199. Romanivankien määrä on siis näiden selvitysten perusteella noussut 2000-luvun alusta huomattavasti, mutta on sittemmin pysynyt tasaisena. Romanivankeja on eniten Etelä - ja Länsi-Suomen vankiloissa ja vuoden 2009 selvityksen mukaan avolaitoksissa oli 31,6 prosenttia kaikista romanivangeista. Prosenttiluku vastaa vuoden 2009 yleistä linjaa avolaitossijoituksista, jolloin yhteensä 32 % kaikista vangeista oli sijoitettuna avolaitoksiin. (Huhta 2010: 3-4.)

4.2 Romanien historia

Romanien alkuperä on jäljitetty Pohjois-Intiaan, josta he lähtivät vaeltamaan noin 1000 vuotta sitten. Ensimmäiset romanit saapuivat Eurooppaan 1300-luvulla ja nykyään heitä asuu jokaisessa maanosassa. (Lounela 2001: 7.) Romaneihin on alusta asti suhtauduttu torjuvasti heidän poikkeavan ulkonäön ja tapakulttuurin johdosta. Heidät karkotettiin lähes joka maasta, johon he yrittivät asettua. Heitä myös vainottiin, eikä heillä ollut ihmisoikeuksia. (Hagert 1997: 107.) Romaneilla on yhteinen kieli, pitkien matkojen vaeltaminen on tuonut siihen paljon omia murteita ja muovannut sitä, mutta pääosin kieltä silti ymmärretään eri puolilla maa-

ilmaa. Sana romani tulee romanikielen sanasta ”rom”, joka tarkoittaa ihmistä. (Lounela 2001: 7.) ”Romani” koetaan neutraalina kutsumanimityksenä, kun taas sanaan ”mustalainen” on liitetty negatiivinen arvovaraus ja sitä on käytetty myös haukkumasanana. Se ei kuitenkaan ole loukkaava silloin, kun sen käyttö perustuu kunnioittavaa sävyyn. Virallisessa kielessä toivottavaa on kuitenkin käyttää sanaa ”romani”. (Hagert 1997: 107.) Tähän perustuen puhumme opinnäytetyössämme romaneista mustalaisten sijaan.

Suomeen ensimmäiset romanit saapuivat 1500-luvulla Ruotsin kautta (Lounela 2001: 7). Tällöin romaneita pakotettiin muuttamaan sen aikaisen Suur-Ruotsin pohjoisosiin, eli Suomeen (Göteborgs Stadsmuseum). Suomeen saavuttuaan romanit saivat osakseen samanlaista vihamielisyyttä, kuin muuallakin Euroopassa (Hagert 1997: 107 -108). Osa romaneista pakotettiin orjamaisiin olosuhteisiin Karjalan maaperälle. Monet romanit elivät äärimmäisen köyhissä olosuhteissa ja heidän lapsiaan jouduttiin huostaanottamaan. (Göteborgs Stadsmuseum.) Heillä ei ollut mahdollisuutta avioliittoon vihkimiseen, vainajia ei haudattu siunattuun maahan, eikä lapsia kastettu. Myös mahdollisuudet terveydenhuoltoon evättiin romaneilta. 1637 tuli Suomessa voimaan laki, joka määräsi miespuoliset romanit hirtettäväksi sekä naiset ja lapset maasta karkotettavaksi. 1800-luvulla Venäjän vallan aikana nämä lait lakkautettiin ja vainoaminen lopetettiin. Tämän jälkeen heitä koskevia erityislakeja kyllä asetettiin, mutta ne olivat pääpiirteiltään sopeuttavia ja valvovia. 1900-luvulla julkaistussa komitean mietinnössä päätavoitteena oli sulauttaa romanit osaksi pääväestöä. Tällöin ei pidetty tärkeänä säilyttää heidän omaa kulttuuriaan ja kieltään. Romanit ovat kuitenkin olosuhteista huolimatta säilyttäneet oman kulttuurinsa. (Hagert 1997: 107 -108.) Kun Ruotsin rajat avattiin jälleen romaneille vuonna 1954, niin osa suomalaisista romaneista muutti takaisin Ruotsiin saadakseen mahdollisuuden siedettävämpään elämään (Göteborgs Stadsmuseum).

Suomessa 1990-luvun lopussa positiivinen kiinnostus romaneihin kasvoi lisääntyneen maahanmuuttajamäärän myötä. Tällöin Suomessa ajateltiin, että on vaikeaa tulla toimeen muiden vieraiden kulttuurien kanssa, mikäli ei tunneta edes vähemmistöjä, jotka ovat olleet osa suomalaista yhteiskuntaa jo satojen vuosien ajan. Toisaalta samaan aikaan tapahtui kielteisten asenteiden voimistumista ja romaneihin alettiin suhtautua entistä avoimemmin vihamielisesti ja ennakkoluuloisesti. (Hagert 1997: 106.) Vuonna 2002 romanit saivat tasa-arvoisen oikeudellisen aseman Suomessa, kun syrjintälaki tuli voimaan. Tästä huolimatta he kokevat edelleen syrjintää monissa tilanteissa. (Vast vastensa 2013: 74.)

4.3 Suhtautuminen romaneihin

Keski- ja Itä-Euroopassa romaneihin on suhtauduttu niin, että köyhyys, lukutaidottomuus ja sosiaalinen syrjäytyminen katsotaan kuuluvaksi heidän elämäänsä (Pogany 2005: 10). Suomessa arvioidaan olevan tällä hetkellä noin 10 000 romania, eniten heitä on Etelä-Suomessa ja

pääkaupunkiseudulla. (Lounela 2001: 11, 12.) Romaneja ei mielletä suomalaisessa yhteiskunnassa työelämässä oleviksi kansalaisiksi ja ennakkoluulot heitä kohtaan ovat syvälle juurtuneita. Yksittäisistä romaneista saatujen negatiivisten kokemusten myötä saatetaan leimata koko yhteisö. (Hagert 1997: 106.) Helena Hagertin (1997) mukaan harvalla suomalaisella on kuitenkin syvällisempää tietoa romaneista ja heidän kulttuuriinsa liittyvistä asioista. Romanikulttuuriin liittyvät tavat eroavat huomattavasti pääväestön tavoista käyttäytyä. Esimerkiksi kovaan ääneen tervehtiminen julkisella paikalla saa usein pääväestön päät kääntymään ja se herättää monissa kielteisiä ajatuksia. Kovaääninen sisääntulo koetaan monesti röyhkeänä ja häiritsevänä, kun taas romaniväestön edustaja kokee sen kohteliaana ja hyvien tapojen mukaisena käyttäytymisenä. (Vast vastensa 2015: 25.)

Median kautta saadut käsitykset romaneita kohtaan ovat usein negatiivisia ja uutiskynnyksen ylittävät asiat kielteisiä, joka vaikuttaa niin, että enemmistö tuomitsee koko ryhmän. Romanien ei ole helppo päästä eroon valtaväestön ennakkoluuloista ja usein he joutuvat taistelemaan ihmisten kielteisiä asenteita ja odotuksia vastaan. Ei ole helppoa olla jatkuvan tarkkailun alla, vaikka kyseessä ei aina olekaan negatiivinen tarkkailu. (Hagert 1997: 107.) Suomen viranomaisten on todettu myöntävän avoimesti se, että romanit kohtaavat työmarkkinoilla syrjintää. Työttömyysasteesta ei ole kuitenkaan esitetty arvioita, eikä romanien kohtaamasta syrjinnästä työmarkkinoilla ole tehty mitään selvityksiä. Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen neuvoa-antava komitea peräänkuuluttaakin, että tilastotietojen puuttuminen vaikeuttaa työllisyystilanteen seuraamista ja kannustaa viranomaisia ja romanien edustajia yhteistyöhön parempien tilastotietojen saamiseksi. (Lepola, Joronen & Aaltonen 2006: 144.)

Edellä mainittujen seikkoihin liittyen Suomessa toimii Romaniasiain neuvottelukunta. Sen tehtäviin kuuluu seurata romanien yhteiskunnallisten osallistumismahdollisuuksien sekä elinolosuhteiden kehittymistä. Lisäksi he tekevät aloitteita kyseisten asioiden edistämiseksi sekä pyrkivät edistämään romanikieltä ja kulttuuria. Vuonna 2004 valtioneuvosto on asettanut alueelliset romanasiasiain neuvottelukunnat neljän lääninhallituksen yhteyteen ja tällä on ollut myönteistä vaikutusta romanasioden hoitoon. Asialla on ollut positiivista vaikutusta romanien asuntoasioihin, romanilasten varhaiskasvatuksen kehittämishankkeiden käynnistämisessä. Neljään lääniin on käynnistetty myös EU-rahoitteisia romanien työllisyysprojekteja. (Lepola yms. 2006: 120, 121.)

4.4 Romanien perhekäsitys

Romaneille perhe ja suku on tärkein asia. Romanien käsitys perheestä on laajempi kuin valtaväestöllä ja romanikulttuurissa perheeseen luetaan mukaan myös lähisuku. (Lindström 2015.) Romanit pyrkivät asumaan sukulaistensa lähellä, jotta päivittäinen kanssakäyminen olisi mah-

dollista. Lähisukulaisten sekä muiden romanien tapaaminen lähes päivittäin on heille luonnollista, toivottavaa ja henkistä hyvinvointia ylläpitävää toimintaa. Vanhoista ihmisistä huolehtiminen on romaneille erittäin tärkeää. Heidän luonaan vierailaan usein, ja heitä autetaan arkisissa askareissa kuten asunnon puhtaana pitämisessä ja pyykkien pesemisessä. (Pulma 2012: 417.) Vanhuksia ei myöskään laiteta hoitokoteihin, vaan sukulaiset toimivat kotihoitajina niin pitkään kuin on mahdollista. Vaikka olisi kuinka vaikea tilanne, perhe ja suku pitävät yhtä, eikä ketään jätetä yksin. Esimerkiksi vankilaan joutunutta käydään tapaamassa aina kun on mahdollista ja häneen pidetään yhteyttä kirjeitse ja puhelimitse. (Lindström 2015.)

Kun romani menehtyy, kuolemantapaus tuo yhteen romanit eri puolilta maata ja jopa ulkomailta saakka menehtyneen omaisen vuoksi. Hautajaiset ovat romaneille suuri tapahtuma, jossa niin nuoret kuin vanhatkin voivat olla yhtä aikaa läsnä. Romanit eivät kuitenkaan ilmoita kuolintapauksista esimerkiksi sanomalehtien välityksellä kuten valtaväestöön kuuluvat, vaan romanien laajat sosiaaliset verkostot pitävät huolen siitä, että tieto menehtyneestä kulkeutuu ihmiseltä toiselle. (Pulma 2012: 417.)

4.5 Uskonto osana romanikulttuuria

Uskonto on keskeinen osa romanikulttuuria. Suomessa romaneista suurin osa kuuluu valtaväestön tapaan evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai protestanttisiin liikkeisiin kuten helluntaiseurakuntaan tai vapaakirkkoon. Suurin osa maailman romaneista on kristittyjä, mutta myös islaminuskoisia ja hindulaisuutta esiintyy maissa, joissa nämä uskonnot ovat pääuskontoina. (Lindström 2015.) Romanit harjoittavat uskontoaan aktiivisesti ja osallistuvat seurakunnan toimintaan. Varsinkin helluntaiseurakunnan ja vapaakirkon toiminnassa on paljon romaneja jäseninä. Keskustelumahdollisuudet työntekijöiden kanssa, vertaistukiryhmät ja raamattupiirit ovat tärkeitä romaneille. Uskon asioista puhutaan romanien keskuudessa avoimesti ja niitä kunnioitetaan. (Vast vastensa 2013: 44.)

Romanien moraalikäsitys ja arvot pohjautuvat kristillisiin arvoihin ja he pyrkivät elämään näiden arvojen mukaisesti. Romaneille tärkeää arvoa, yhteisöllisyyttä, ylläpidetään seurakunnan kokouksiin osallistumalla. Monet romanikulttuurin tavat toimia pohjautuvat alkujaan Raamattuun, esimerkiksi kunnioitus, siveellisyys ja häveliäisyys. (Lindström 2015.) Uskonnon on nähty olevan liikkeelle paneva ja yhdistävä voima lähes kaikissa suuremmissa muutoksissa. Romani vangit hakevat tukea sekä muutosta hengellisyydestä ja voivat löytää uskoontulon myötä suunnan rikoksettomaan elämään. (Vast vastensa 2013: 44, 97.)

Romanit ovat perustaneet myös järjestöjä, joita ohjaavat kristillisen arvomaailman periaatteet. Tunnetuin näistä järjestöistä on Romano Missio Ry. Romano Missio Ry pyrkii ajamaan

kristillisin toimintatavoin romanien etuja ja on mukana esimerkiksi lastensuojelu-, sosiaali- ja koulutuspalveluissa. (Lindström 2015.)

4.6 Tapakulttuuri

Suomessa romanien identiteetin perustana on tapakulttuuri, kun taas muualla Euroopassa identiteetin perustana on kieli. Romanien tavat ovat säilyneet melko pitkään muuttumattomina, Suomessa tavat pohjautuvat alkuperäismaa Intian tapoihin, raamattuun ja pääväestön tapoihin. Tavat kuitenkin muovautuvat jatkuvasti yhteiskunnan muutoksen mukaan. Romaneille tärkeitä asioita ovat hyvät sosiaaliset taidot ja kohteliaisuus. Lapset opetetaan kotona pienestä pitäen kunnioittamaan vanhempia ihmisiä, noudattamaan hyviä tapoja ja näyttämään tunteensa. (Sisäministeriö 2015.)

Romanikulttuuri perustuu vanhempien ihmisten kunnioittamiseen. Vanhempien kunnioittaminen ei koske pelkästään omia biologisia vanhempia, vaan kaikkia vanhempia ihmisiä tulee kunnioittaa. Kaikki häveliäisyystavat ja säännöt liittyvät tavalla tai toisella kunnioittamiseen. (Lindström 2015.) Romanien arvoasteikolla vanhemmat romanit tulevat aina ennen nuoria. Vanhemmat romanit esimerkiksi ruokailevat ja saunovat ennen muita ja heille annetaan aina paras istumapaikka. Vanhempien romanien ollessa paikalla pukeudutaan asianmukaisesti ja ei käydä vessassa tai suihkussa. Vanhempia teititellään tai puhutellaan etunimellä 15-vuotiaasta alkaen. (Sisäministeriö 2015.)

Romanikulttuuri sisältää häveliäisyystapoja, jotka liittyvät moraaliin, seksuaalisuuteen, raskauteen, lapsiin ja parisuhdeasioihin (Vast vastensa 2013: 24). Vaikka perhe on romanikulttuurissa keskeinen asia, tulee seurustelu ja perheen perustaminen tehdä salassa vanhemmilta. Eri-ikäiset romanit eivät häveliäisyysyistä keskustele aiheista, joihin liittyy häpeäminen. Jos samassa huoneessa on sekä nuorempia että vanhempia romaneita, nuoremmat poistuvat huoneesta jos esimerkiksi televisiossa näytetään seksuaalisuuteen liittyviä asioita. Juhlaperinteistä häät ja ristiäiset ovat nuorten juhlia, joihin vanhempi sukupolvi ei häveliäisyysyistä osallistu. (Sisäministeriö 2015.) Romanikulttuurissa lapsuutta halutaan varjella mahdollisimman pitkään ja murrosikää ei noteerata ollenkaan. Vaatetuksella peitetään murrosiän mukanaan tuomat kehon muutokset. (Vast vastensa 2013: 27.)

Puhtaus on romanien tapakulttuurissa tärkeä asia. Puhtaudesta huolehtiminen juontaa juurensa romanien historiaan, kiertävään elämäntapaan. Jaottelu puhtaaseen ja likaiseen näkyy romanien jokapäiväisessä elämässä. Esimerkiksi ruokaan liittyy monia puhtaussääntöjä: keittiö siivotaan erityisen tarkasti, ruokiin ei kosketa käsiä pesemättä, eikä ruokakassia lasketa ikinä lattialle tai muulle likaiselle alustalle. (Sisäministeriö 2015.) Puhtaus jakautuu romaneilla ”tavalliseen” puhtauteen ja symboliseen puhtauteen. Esimerkiksi keittiö pidetään siistinä ja

hygieenisenä, eikä sinne mennä käsiä pesemättä. Keittiöön ei saa myöskään mennä vähissä vaatteissa tai ilman romanasua, muuten keittiön katsotaan menevän symbolisesti likaiseksi ja tämän jälkeen sinne ei saisi päästää enää vanhempia ihmisiä. Symbolinen puhtaus tarkoittaa siis sitä, että tietyin toimintatavoin pidetään yllä puhtautta, joka liittyy vanhempien ihmisten kunnioittamiseen. (Lindström 2015.) Vaikka romaneilla on yhteisiä tapoja esimerkiksi puhtautteen liittyen, niiden tulkitseminen ja noudattaminen vaihtelee romanisuvuittain ja -perheitäin. Tavatessaan romanit eivät yleensä kättele, mikä juontaan juurensa myös romanien puhtauskulttuuriin. (Sisäministeriö 2015.)

Romanien puhtaustapoja voidaan pitää nykypäivän suomalaisten romanien yhtenä identiteetin piirteenä: kun noudattaa puhtaussääntöjä, on oikea romani eikä niin kuin muut suomalaiset. Tähänkin muodostavat poikkeuksen koulutetut, työssäkäyvät ja syystä tai toisesta romaniyhteisön ulkopuolella kasvaneet, sillä heidän romani-identiteettinsä ei tukeudu välttämättä ehdottomasti tähän kriteeriin puhtaudesta. Suomalaisten romanien koko kulttuuria koskeva käsitys puhtaudesta ja kunniallisuudesta, tai vastakohtaisesti epäpuhtaudesta ja kunnian menettämisestä ja näiden kytkeytyminen sosiaaliseen hierarkiaan on ainutlaatuista. (Pulma 2012: 416.)

Romanien tapakulttuurin näkyvin osa lienee romanien pukeutuminen - romanit voi erottaa jo kaukaa muista kulkijoista pelkästään pukeutumisen perusteella. Suomessa romanit pukeutuvat kansallisasuun teini-iän kynnyksellä. Tytön pukevat tavallisesti pitkän mustan ”pikkuhameen” yläkouluun siirryttäessä. Tytöt pukeutuvat hameeseen peittääkseen häveliäisyysistä murrosiän tuomat vartalon muutokset. Iso sametista valmistettu kansallispuku puetaan päälle tavallisesti 17-20 vuoden iässä, viimeistään silloin kun tyttö alkaa seurustella miehen kanssa, haluaa perustaa perheen hänen kanssaan ja kun vanhemmat saavat kuulla tästä. Romanipojilla taas ei ole mitään varsinaista aikaa, kun he siirtyvät käyttämään romanimiehille tavanomaisia vaatteita. (Lindström 2015.)

Miesten romanasuun kuuluu suorat prässätyt housut, jotka ovat tavallisesti mustat, liiturai-taiset ja joskus tummansiniset. Kauluspaidan värin voi valita vapaasti omien mieltymysten mukaan. Tavallisesti kauluspaidat ovat kuitenkin valkoisia, mustia, sinisen eri sävyisiä ja rai-dallisia. Pelkkä kauluspaita ei usein kuitenkaan ole häveliäisyys- ja puhtaussääntöjen mukaan riittävä. Yläosana pelkkä kauluspaita ei riitä, kun esimerkiksi samassa paikassa tiedetään olevan vanhempia romaneita. Kauluspaidan päälle laitetaan liivi, slipoveri ja neuletakki, useat käyttävät myös kravattia. Miesten pukuun kuuluu myös päällystakki. Naisten ja miesten vaatteet teetetään pukuompelijalla, ostetaan tavallisista kaupoista tai tuodaan ulkomailta. Romanien asusteisiin kuuluu myös näyttävät korut, jotka on saatu perintönä tai teetetty itse kultasepillä. (Lindström 2015.)

Vaikka romanasuun pukeutuminen on vapaaehtoista, osoittaa romani pukeutumalla siihen olevansa osa romaniyhteisöä ja haluavansa kunnioittaa perinteitä ja vanhempia ihmisiä. Romaniasua käyttävän oletetaan käyttäytyvän tietyn käytösmallin mukaan ja tapojen noudattamista edellytetään enemmän kuin sellaiselta romaniväestöön kuulualta, joka ei romanasua käytä. Vaikka romanasua ei halua käyttää, tulee vanhempien romanien edessä pukeutua kuitenkin asianmukaisesti; kunnioittavasti ja siveellisesti ja etenkin naisten kohdalla tämä on tärkeä asia. Vaatteet ovat tärkeä osa romanikulttuuria ja romani kokee olonsa epämuukavaksi paikoissa, joissa romanasun käyttäminen ei ole mahdollista, esimerkiksi sairaaloissa ja vankiloissa. (Lindström 2015.) Vankiloissa tulisi huomioida romanikulttuuriin liittyvät pukeutumismormit vieraita tavatessa. Etenkin silloin kun romani tapaa vanhempiansa, hän ei voi olla pukeutunut pääväestön kulttuurin mukaisiin vaatteisiin. (Vast vastensa 2013: 97.)

4.7 Väistämis- ja välttämiskulttuuri

Romanikulttuurissa on edelleen voimassa väistämis- ja välttämiskulttuuri. Väistäminen tarkoittaa romanikulttuurissa sitä, jos joku on tehnyt toiselle väkivaltaa tai muuta vahinkoa, on tämän suvun väistettävä uhrin sukua. Näin pyritään estämään pikaistuksissa tehdyt kostot ja tarpeettomat ristiriidat. Väistämisvelvollisuudesta käytetään myös nimeä verikosto, mutta romanit itse puhuvat mieluummin väistämisestä. (Sisäministeriö 2015.)

Kun tulee eteen tilanne, jossa toisen romanisuvun edustaja on käyttäytynyt väkivaltaisesti, muuten sopimattomasti tai jopa vienyt toisen romanin hengen, ovat nämä suvut silloin sopimattomia yhteiseen kanssakäymiseen. Mieliapahaa aiheuttaneen romanin lähisuku kokee häpeää toista sukua kohtaan, jolle vahinko on aiheutunut. Toiseen sukuun kuuluvaa ei haluta nähdä ja jos yhteentörmäys tapahtuu, kuuluu tällöin pahantekijän sukulaisten väistää loukattua sukua, eli heillä on väistämisvelvollisuus. (Lindström 2015.)

Romanien väistämis- ja välttämistavat vaikeuttavat monien romanien jokapäiväistä elämää. He voivat joutua muuttamaan toiselle paikkakunnalle ja he eivät aina voi käydä koulussa tai töissä mieleisessä paikassa, jos paikka sijaitsee sillä paikkakunnalla, missä itselle sopimaton suku asuu. Suuremmissa kaupungeissa väistämisen ja välttämisen toteuttaminen on toisinaan hankalaa. Esimerkiksi kaupungilla asioidessa voi joutua kohtaamaan sopimattoman suvun edustajan. Tällöin häpeää kantavan suvun edustaja väistää, tai molemmat poistuvat paikalta. (Lindström 2015.) Väistämisvelvollisuus ilmenee myös vankilassa. Etenkin tehtäessä vankisijoituksia tulisi huomioida romanisukujen väliset väistämisvelvollisuudet. Huomioon ottamista vaikeuttavat osassa Suomea vankeusrangaistusten suorittamislaitosten rajallinen määrä ja maantieteellinen sijainti huonojen kulkuyhteyksien osalta. (Vast vastensa 2013: 95-97.)

Verikostosta ei yleensä puhuta romaniyhteisön keskuudessa, koska väkivaltaan ei kannusteta millään tavalla. On kuitenkin mahdollista, että henkirikoksen kohteeksi joutunut suku toteuttaa verikoston. Väistämisvelvollisuus on katsottu sopivaksi toimintatavaksi verikoston välttämiseksi. Useimmiten yhteydenotoilta pystytään välttymään, mutta joskus jopa vuosikymmeniä vanhat sukujen väliset riidat ja konfliktit ovat ajaneet nuoremmat sukupolvet verikostoon. Henkirikoksen tapahduttua sen aiheuttanut suku joutuu yleensä vaihtamaan paikkakuntaa. (Lindström 2015.)

5 Sosiaalinen tuki

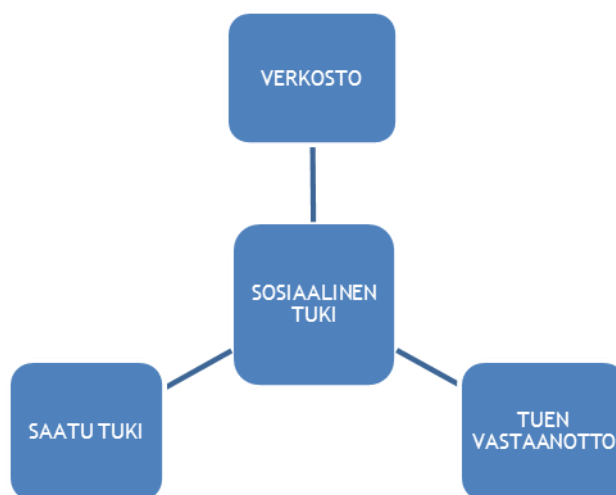
Tässä luvussa käsittelemme sosiaalista tukea. Ensimmäiseksi määrittelemme mitä sosiaalinen tuki opinnäytetyössämme tarkoittaa. Toisena kerromme sosiaalisista verkostoista sosiaalisen tuen ilmentäjänä. Tämän jälkeen avaamme sosiaalisen tuen muotoja sekä kuvailemme miten sosiaalinen tuki välittyy ja millaisia vaikutuksia sillä on nähty olevan. Toinen osa sosiaalisesta tuesta koostuu sosiaalisen tuen ilmenemisestä rikosseuraamusalalla. Avaamme vankilan keinoja olla vangin tukena sekä kuvailemme millaiset ovat vangin mahdollisuudet olla yhteydessä tukiverkostoihinsa.

5.1 Sosiaalisen tuen määritelmä

Elämässä on usein tilanteita, joista ihmisen täytyy selviytyä ja vankilatuomio on yksi selviytymishaaste tuomitun elämässä. Vaativissa tilanteissa esiin tulevat haasteet ovat mahdollista hallita joko henkilökohtaisten tai sosiaalisten resurssien tuella. Ihmisen sosiaaliset voimavarat ovat riippuvaisia hänen yhteyksistä muihin yksilöihin, ryhmiin sekä yhteisöihin. Muilta itselleen avuksi saatuja resursseja kutsutaan sosiaaliseksi tueksi. (Uutela 1998: 208.) Sosiaalinen tuki on vakiintunut käsitteeksi 1970-luvulla ja se kuvaa ihmisen ja lähiyhteisön välistä suhdetta. Sosiaalinen tuki on yhteisöjen tarjoamaa apua yksilöille ja ryhmille, tuen avulla on mahdollista selvitä läpi vaikeuden elämäntilanteiden. Sosiaalinen tuki on useille ihmisille tärkeä onnen ja hyvinvoinnin lähde. (Kumpusalo 1991: 13.)

Sosiaalinen tuki on sellaista vuorovaikutusta ihmisten välillä, jonka kautta he vastaanottavat ja saavat henkistä, emotionaalista, tiedollista, toiminnallista ja aineellista tukea. Sosiaalinen tuki ei ole riippuvainen vain yksilön halusta olla osa yhteisöä, vaan siihen vaikuttaa myös yhteisön mahdollisuudet olla tuen antajana. Sosiaalisen tuen määritelmä korostaa sosiaalisen tuen välittävän vuorovaikutuksessa. Se ei kuitenkaan poissulje sitä, ettei tuki voisi olla epäsuoraa tai suoraa tukea henkilöltä toiselle, tai järjestelmän puolesta annettua tukea. (Kumpusalo 1991: 13-14.)

Sosiaalisen tuen käsitteen määrittely on vaikeaa, koska siihen liittyy vahva subjektiivinen kokemus. Käsitteenä sosiaalinen tuki on moniulotteinen ja sitä on tutkijoiden puolesta pyritty määrittelemään jo usean vuosikymmenen ajan. Sosiaaliselle tuelle ei löydy yhtä yksi selitteistä määritelmää ja sisällöllisiä eroja on sekä painotuksissa, että lähestymistavoissa. (Metteri & Haukka-Wacklin 2007: 55.) Sosiaalisen tuella voidaan nähdä kuitenkin olevan ainakin kolme päämääritelmää, joiden avulla sosiaalista tukea on mahdollista määritellä. Ensimmäinen määritelmä on verkostonäkökulma. Se kuvaa ihmisen sosiaalisia liityntämahdollisuuksia, tällä tarkoitetaan yksilön sosiaalisia suhteita ja niiden lukumäärää. Toinen määritelmä on saadun tuen näkökulma, se pitää sisällään muilta ihmisiltä saatua emotionaalista huolenpitoa, materiaalista apua, tietoa sekä arviointia. Kolmas määritelmä sosiaaliseen tukeen on odotusnäkökulma. Tämä näkökulma korostaa sitä, että sosiaalisen tuen positiivinen vaikutus riippuu tuen odotuksista. Konkreettisia asioita voidaan välittää, mutta ne eivät sinällään rakenna tuen odotuspohjaa. Käsitys pitää sisällään näkemyksen ympäristön välittämisestä sekä huolenpidosta. Näkökulma tuo esiin sen, että yksilön täytyy haluta sosiaalista tukea ja ottaa se vastaan. (Uutela 1998: 210.) Näiden määritelmien mukaan sosiaalinen tuki (Kuvio 1) koostuu verkostosta, saadusta tuesta sekä tuen vastaanottamisesta.

Kuvio 1: Sosiaalinen tuki

Näiden näkökulmien lisäksi keskityimme opinnäytetyössämme Kumpusalon (1991) määritelmään sosiaalisen tuen tasoista ja muodoista. Kumpusalo (1991) on jakanut tuen muodot viiteen eri luokkaan ja näiden lisäksi jakanut sosiaalisen tuen kolmeen tasoon sosiaalisten suhteiden mukaisesti. Olemme valinneet opinnäytetyömme keskeiseksi teoriaksi Kumpusalon (1991) määritelmän, koska sen avulla on mahdollista tutkia millaista tukea ja keneltä romanimiesvangit kokevat saavansa.

5.1.1 Sosiaaliset verkostot

Ihmiset ovat jäseninä tavallisesti monissa eri ryhmissä elämänsä aikana ja näitä ryhmiä kutsutaan sosiaalisiksi verkostoiksi. Sosiaalisia verkostoja voivat olla esimerkiksi perhe, suku, opiskelijatoverit, työyhteisö tai muut vapaa-ajan yhteisöt. Nämä sosiaaliset verkostot muodostavat pohjan sosiaaliselle tuelle, jota pidetään tärkeänä osana yksilön elämänhallintakykyä ja terveyttä. (Ojala & Uutela 1993: 59.)

Verkostonäkökulman mukaan sosiaaliset verkostot ovat mahdollista jakaa neljään osaan: merkitsevät muut, vaihdantaverkot, vuorovaikutusverkot sekä globaalit verkot. Merkitseviin muihin kuuluvat ovat tärkeitä tuen antajia, kuten sukulaiset, vanhemmat ja läheiset ystävät. Vaihdantaverkot sisältävät ihmisiä, joiden kanssa on mahdollista vastavuoroisesti välittää sosiaalista tukea. Vuorovaikutusverkot tarkoittavat seurustelusuhteita ja globaalit verkot pitävät sisällään ihmisiä, jotka ovat molemmin puolin tuttuja toisilleen. (Uutela 1998: 209.)

Opinnäytetyössämme käytämme Kumpusalon (1991) määritelmää sosiaalisista verkostoista. (Kuvio 2.) Kumpusalon (1991) määritelmän mukaan sosiaalinen tuki jaetaan kolmeen tasoon yksilön sosiaalisten suhteiden perusteella. Primaaritasoon lasketaan sisältyväksi oma perhe sekä läheisimmät ihmiset. Sekundaaritasoon menevät ystävät, työtoverit, sukulaiset ja naapurit. Tertiaaritasoon puolestaan viranomaiset, yksityiset ja julkiset palvelut, järjestöt ja yhdistykset, sekä tuttavat. Sosiaalinen tuki voi olla peräisin sekä maallikoilta kuin myös ammatti-ihmisiltä. Primaari- ja sekundaaritason tuki on tavanomaisesti peräisin maallikkoavusta. Tertiaaritason tuki muodostuu tukihenkilöiltä, joilla on tavallisesti sosiaalialan, terveydenhuollon tai muun vastaavan alan erityiskoulutus. Vertaistuki lasketaan joko sekundaari tai tertiaaritason tukeen. (Kumpusalo 1991: 15-16.) Opinnäytetyössämme primaaritasoon sisällytämme perheen ja ystävät, sekundaaritasoon vertaiset eli tässä tapauksessa muut vangit, tertiaaritason tukeen kuuluvat viranomaiset eli vanginvartijat, rikosseuraamusesimiehet, apulaisjohtajat, sosiaalityöntekijät, erityistyöntekijät, terveydenhuollon työntekijät, psykologit sekä vankilassa vierailevien järjestöjen työntekijät.

Kuvio 2: Sosiaaliset verkostot

Sosiaalisten verkostojen rakennetta voidaan kuvata kolmen piirteen avulla. Näitä piirteitä ovat laajuus, eli kuinka monta henkilöä sosiaaliseen verkostoon kuuluu. Toinen on vuorovaikutuksen esiintymistiheys sekä kolmantena on läheisyys; kuinka läheinen henkilö on sosiaaliseen verkostoon kuuluvien ihmisten kanssa. (Ojala & Uutela 1993: 59.) Suppea mutta tehokas sosiaalinen verkosto nähdään usein toimivampana, kuin laaja mutta passiivinen. Sosiaaliset verkostot jakavat kukin erityyppistä tukea. (Kumpusalo 1991: 14-15.)

Monille ihmisille perhe on tärkein sosiaalisen tuen lähde (Dean 1981: 91). Normaalitapauksissa perheen muodostavat mies, vaimo ja lapset. Nykyisen käsityksen mukaan perheeseen voidaan lukea lisäksi myös joku läheinen sukulainen tai muu henkilö, joka asuu perheen kanssa pysyvästi. Yksittäinen perheenjäsen saa ja antaa perheessä emotionaalista ja materiaalista tukea ja apua. Lisäksi perheessä harjoitellaan sosiaalisia taitoja. (Peltonen 1994: 42.) Kumpusalon (1991) mukaan vain perhe ja läheiset voivat antaa ihmisen hyvinvoinnille välttämättömiä emotionaalista ja henkistä tukea. Perheeltä ja läheisiltä saatu tuki on vuorovaikutuksessa suoraa ja persoonallista. Perhe ja läheiset tarjoavat turvaa ja tyydyttävät ihmisen tarpeita arvostukseen, turvallisuuteen ja itsensä toteuttamiseen liittyen. (Kumpusalo 1991: 14.)

Vertaisilta saadun tuen voi määritellä omaehtoiseksi, yhteisöltä saatavaksi tueksi, joka tapahtuu sellaisten ihmisten kesken keillä on samankaltainen elämäntilanne. Ihmiseltä, kenellä on samanlaisia kokemuksia, on mahdollisuus saada toivoa vaikeina aikoina. Yhdensuuntaiset kokemukset edesauttavat ymmärrystä. Toisten samassa elämän tilanteessa olevien kokemuksilla on erityinen merkitys tilanteissa, joissa ihminen kokee yksinäisyyttä ja leimautumista. Samassa elämäntilanteessa olevien vertaisten kesken kokemusten jakaminen lievittää ahdistusta ja poistaa pelkoja. (Mielenterveyden keskusliitto.)

Sosiaalisen tukijärjestelmän kautta annettava tuki sen sijaan on kontrolloitua, välitöntä tai välillistä viranomaistyötä. Sosiaalinen turva tyydyttää ihmisten perustarpeet ja -palvelut. Tuki ei ole persoonallista ja se on epäsuoraa. Perusturvan muodossa saatu aineellinen tuki on osa ihmisen hyvinvointia ja terveyden ylläpitämistä, mutta se ei ole riittävä edellytys. Ihminen tarvitsee sen lisäksi myös perheen ja läheisten tukea ja turvaa, voidakseen kokea olevansa hyväksytty sekä arvostettu osa perhe-, työ tai muuta yhteisöä. (Kumpusalo 1991: 14.)

Jotta sosiaalista tukea on mahdollista saada, on sosiaalisessa verkostossa oltava avun tarjoajia. Avun antajilla on suuri rooli, eikä apua ole aina halusta huolimatta saatavilla. Avun antaminen ja saaminen ovat ilmiöitä, jotka on sidottu kulttuuriin. Avun antajat voivat olla tilanteeseensa tyytyväisiä tai tyytymättömiä. Myös avun saajat voivat suhtautua tilanteeseen negatiivisesti tai positiivisesti. On hyvä huomioida, ettei avun antaminen ole pelkästään kieltei-

nen asia, vaan se voi olla avunantajalle myös palkitsevaa ja antaa mahdollisuuden olla osa avun saajan verkostoa. (Uutela 1998: 211.)

5.1.2 Sosiaalisen tuen muodot

Sosiaalisen tuen muodot on nähty jaettavaksi erilailla näkökulmasta riippuen. Kumpusalon (1991) mukaan sosiaalisen tuen muodot on eroteltu viiteen eri luokkaan. Sosiaalisen tuen muodoista ensimmäinen on aineellinen tuki. Aineellinen tuki pitää sisällään esimerkiksi rahan, tavarat, apuvälineet ja lääkkeet. Toinen on toiminnallinen tuki, johon sisältyy kuntoutus, palvelu ja kuljetus. Kolmas on tiedollinen tuki, joka on neuvoja, opastusta, opetusta ja harjoitteita. Neljäntenä on emotionaalinen tuki, joka sisältää empatiaa, rakkautta sekä kannustusta. Viimeinen on henkinen tuki, joka on esimerkiksi yhteinen aate, usko tai filosofia. (Kumpusalo 1991: 14-15.)

Jokaisesta tuen muodosta voidaan erottaa tuen määrä ja laatu sekä tuen subjektivisuus ja objektiivisuus. Sosiaalista tuen laatua on mahdollista arvioida lähinnä vain subjektiivisesti. Tuen määrää on mahdollista mitata esimerkiksi rahassa. Aineellisessa tuessa määrä nähdään ratkaisevana tekijänä. Muun tuen kohdalla ratkaisevia tekijöitä ovat tuen laatu ja sen oikea-aikaisuus. (Kumpusalo 1991: 14-15.)

5.1.3 Sosiaalisen tuen välittyminen ja vaikutus

Sosiaalisen tuen välittymiseen ja vaikuttamiseen vaikuttaa moni asia: kuka apua tarvitsee, millainen ratkaistava ongelma on, minkälaista apua annetaan ja kuinka paljon, tuen ajoitus ja kuka on auttaja. Vaikutusta on myös sosiaalisella ympäristöllä, jossa vuorovaikutus tapahtuu. Sosiaalisen tuen välittymiseen vaikuttaa avun tarvitsijan ikä, taustat, kehitys- ja koulutustasot sekä hänen persoonallisuus. (Kumpusalo 1991: 16-17.)

Avuntarvitsijan ongelma taas määrittelee millaista tukea hän tarvitsee. Ongelmasta riippuen voidaan painottaa fyysistä, psyykkistä tai sosiaalista tukea. Tuen oikea ajoitus on tärkeää sen vaikuttavuuden kannalta. Tukea tulisi saada silloin, kun asiakkaan omat voimavarat ovat äärimmilleen käytössä, kun taas ennenaikainen tuki voi lisätä asiakkaan passiivisuutta ja riippuvuutta tuen antajia kohtaan. Tuen laatu ja sen välittyminen riippuu tukijoista, perheet ja läheiset antavat niin paljon tukea kuin osaavat ja pystyvät. Pienyhteisöissä, kuten kouluissa ja työpaikoissa tuki on paljolti palautetta omasta käyttäytymisestä ja tietoa siitä, onko hyväksytty ryhmän jäsen. Sosiaalinen kontrolli liittyy sosiaaliseen tukeen, kontrolli voi olla tiukkaa-kin esimerkiksi erilaisissa yhteisöissä ja kulttuureissa. (Kumpusalo 1991: 16-17.)

Sosiaalisen tuen vaikutuksia voidaan kuvata kahdella erilaisella mallilla. Ensimmäinen niistä on päävaikutusmalli ja toinen on suojavaikutusmalli. Päävaikutusmallin mukaan sosiaalinen tuki vähentää yksilön kokeman stressin aiheuttamaa rasitusta. Suojavaikutusmallin mukaan sosiaalinen tuki suojaa rasituksen lisääntymisellä. Se tarkoittaa sitä, ettei stressin määrä lisääntyessään lisää rasitusta, jos yksilöllä on saatavilla sosiaalista tukea ympärillä olevista verkostoistaan. (Ojala & Uutela 1993: 60.) Sosiaalisella tuella on nähty olevan terveydellisiä vaikutuksia, jotka ovat sekä suoria että epäsuoria. Suora vaikutus voi olla esimerkiksi oikea-aikainen päihdekuntoutus, joka vaikuttaa suoraan avuntarvitsijan terveydentilaan. Kun apua tarvitsevalla on takanaan tukijoukkoja kuten perhe tai oma lääkäri, vaikuttaa se taas epäsuorasti ja voi lisätä ihmisen omia valmiuksia selvitä itse haastavista elämäntilanteista. (Kumpusalo 1991:17.)

5.2 Sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla

Suomessa on kirjoitettu vähän siitä, mitä sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla on. Opinnäytetyössämme ymmärrämme sosiaalisen tuen auttamistyön muotona, jonka pyrkimyksenä on tukea ihmisen hyvinvointia. Sosiaalinen tuki pitää sisällään konkreettisia keinoja kuten auttamis- ja neuvontatyötä sosiaaliturvaetuuksien puolesta, asumissosiaalista työtä ja kuntouttavia elementtejä, joiden avulla tuetaan rikoksettomaan elämään. Sosiaalisen tuen ilmentäjänä toimii keskeisesti sosiaalityö. (Linderborg, Suonio & Lassila 2014: 13.)

Pohjan sosiaaliselle tuelle antaa se, että rangaistusteoreettisessa keskustelussa rikosoikeudellinen järjestelmä nähdään enemmän sosiaalisena kuin rangaistuksellisena toimintana. Ajatellaan siis, että rikosseuraamus on sosiaalinen prosessi, eikä ainoastaan reaktio rikollisuuteen. Rikosseuraamusalalla on nähty, että sosiaalinen tuki on yksi ratkaisu mahdollisuuksiin poistaa tai vähentää rikollisuudesta seuranneita sosiaalisia ongelmia. (Linderborg, Suonio & Lassila 2014: 9.)

Rikosseuraamusjärjestelmässä sosiaalinen tuki on ymmärretty monitahoisesti. Se on nähty sekä pakottavia, että tukevia elementtejä sisältävänä. Rangaistusmuotojen tulee sisältää kuntouttavia ja sosiaalistavia elementtejä, ja on myös korostettu, että uusien rangaistusmuotojen on oltava vakuuttavia yhteiskunnallisesti, mutta huomioon on otettava myös yksilöllisyys ja kuntoutuminen. (Linderborg, Suonio & Lassila 2014: 10 -12.) Vankeuslaissa on myös huomioitu sosiaalinen tuki. Vankeuslaissa korostuu suunnitelmallinen vapautuminen joka pitää keskeisesti sisällään yhteistyötä sosiaalipalvelujärjestelmän kanssa. Lain tavoitteena on tukea vangin sosiaalista selviytymistä sekä rikoksetonta elämää. (VL 767/2005, 6 §.)

5.2.1 Vangin tukeminen vankilassa

Vankiloissa tehtävää yksilökohtaista sosiaalityötä tai sielunhoitotyötä tekevät psykologit, pastorit, sosiaalityöntekijät ja erityisohjaajat. Rikosseuraamusesimiehet vastaavat rangaistusajan suunnitelmien toteutumisesta ja heidän tehtävänä on motivoida sekä tukea vankia rikoksettomaan elämään liittyvien valmiuksien saamisessa sekä huolehtia siitä, että vangin toiminta vastaa rangaistusajan suunnitelmaa. (Rikosseuraamuslaitos 2013e.)

Sosiaalityö on nähty keskeisenä tapana toteuttaa sosiaalista tukea. Sen avulla pyritään tukemaan yksilöiden, ryhmien ja yhteisöjen hyvinvointia. Työssä toteutetaan laaja-alaisesti menetelmiä ja osaamista. Psykososiaalinen työ, motivoivat menetelmät ja yksilön kokonaistilanteen hahmottaminen ovat keskeisiä toimintatapoja sosiaalityössä. Sosiaalinen tuki ja sosiaalityö eivät sisällä pelkästään konkreettisia keinoja, vaan ovat kokonaisvaltaista asiakkaan tukemista. (Linderborg, Suonio & Lassila 2014: 13.) Sosiaalityön kautta pyritään vaikuttamaan sosiaalisten ongelmien ja psyykkisen pahanolon vähentämiseen sekä vangin, kuin myös hänen perheensä elämässä. Tavoitteena sosiaalityössä on edistää vangin selviytymistä ja muuttaa toiminta- sekä ajattelutapoja. (Rikosseuraamuslaitos 2013e.)

Psykologit vastaavat vankilassa mielenterveystyöstä ja antavat psykologisia neuvoja, tukea, hoitoa ja terapiaa. Sosiaalityöntekijöiden tehtävänä on olla vangin apuna siviiliin liittyvissä asioissa, auttaa asumiseen liittyvien asioiden hoitamisessa sekä huolehtia vapautumiseen liittyvistä valmisteluista muiden tahojen kanssa yhteistyössä. Pastorit antavat sielunhoitoa ja varsinkin vapautumisvaiheessa siihen liittyy sosiaalista tukea. Tällöin on tärkeää luoda kontakteja siviilissä oleviin seurakuntiin ja hoitopaikkoihin. Päihdetyöhön erikoistuneet ohjaajat vastaavat yksilökohtaisesta päihdekuntoutuksesta sekä kuntoutusjatkumoiden valmistelusta. Sosiaalityö pitää sisällään myös perhetyötä, kuten perhetapaamisten järjestelyä ja perheneuvontaa sekä ryhmämuotoista kuntoutusta ja ohjelmatoimintaa jotka tähtäävät rikoksettomuuteen. (Rikosseuraamuslaitos 2013e.)

5.2.2 Kuntouttava työ vankilassa

Vankilassa järjestetään kuntouttavia toimintaohjelmia, joiden avulla pyritään parantamaan vangin rikoksettoman elämän valmiuksia. Kuntouttavaa työtä vankilassa tekevät useat henkilöstöryhmät. Ohjelmia järjestetään sekä ryhmämuotoisina, kuin myös yksilötyönä. Tavoitteena ohjelmatyössä on vaikuttaa uusintarikollisuuteen. Ohjelmatyö pitää sisällään yleisohjelmia, joiden avulla pyritään vaikuttamaan rikolliseen käyttäytymiseen. On olemassa rikospesusteisia ohjelmia, jotka on tarkoitettu tietyn tyyppisiin rikoksiin syyllistyneille henkilöille, kuten seksuaali- tai väkivaltarikollisille. Lisäksi on päihdekuntoutusta, joka on suunnattu vangeille, jotka kärsivät eriasteisista päihdeongelmista. (Rikosseuraamuslaitos 2013f.)

Ohjelmatoiminnassa ei ole kysymys terapiasta, vaan eri tarkoitukseen ja ongelmiin paneutu- vasta strukturoidusta työskentelymuodosta. Ohjelmat vaihtelevat laajuutensa, menetelmiensä sekä tavoitteidensa puolesta. Niitä toteutetaan sekä ryhmä- että yksilömuotoisina. Rikosseuraamusalan ohjelmien laatu varmistetaan kansainvälisen akkreditointi - eli hyväksymismenet- telyn avulla. Tieteellisten tutkimusten perusteella akkreditoitujen ohjelmien odotetaan vai- kuttavan uusintarikollisuuteen sitä vähentävästi. Kansainvälisesti ohjelmatoiminta on vakiin- tunut menetelmäksi, jonka avulla pyritään tavoittelemaan vankien rikollisesta elämäntavasta irtaantumista. Ohjelmatoiminta perustuu nykyisin rikosseuraamusallalla kognitiivis- behavioraaliseen teoriaan. Suurin osa järjestettävistä ohjelmista on suunnattu päihdeongel- maisille tai tietyn tyyppisiä rikoksia tekeville vangeille, kuten väkivalta- ja seksuaalirikollisil- le. Rikosseuraamusalan ohjelmityön linjaukset luovat pääperiaatteet ohjelmityölle. (Rikos- seuraamuslaitos 2013f.)

Ohjelmatoimintoihin vangin ohjautuvat arviointikeskuksen kautta. Rangaistusajan suunnitel- man mukaan he osallistuvat heille suunniteltuihin ohjelmiin. Päihdeongelmallisille vangeille suunnattuja ohjelmia ovat esimerkiksi Antiriippuvuudet- ryhmätoiminta sekä Ojasta allikkoon -retkahduksen hoito-ohjelma, seksuaalirikollisille tarkoitettu ohjelmatoiminta tunnetaan ni- mellä STOP, väkivaltarikollisille on olemassa suuttumuksen hallinta-ohjelma ja yleisesti muu- tokseen pyrkiville Viisi keskustelua muutoksesta -ohjelma. (Rikosseuraamuslaitos 2013f.)

Vankilassa järjestetään myös muuta kuntouttavaa toimintaa, josta käytetään nimitystä sosiaa- linen kuntoutus. Tavoitteena on vangin arkielämäntaitojen ja sosiaalisten taitojen lisääminen, ammatillisiin opintoihin tai työelämään tukeminen sekä ohjaaminen vapautumiseen valmis- tautumiseen. Toiminnan kautta vankia tuetaan tavoittelemaan päihteetöntä ja rikoksetonta elämäntapaa. Sosiaaliseen kuntoutukseen liittyviä valmentavia ohjelmia, jotka lisäävät elä- mänhallintaa ja valmentavat vapautumiseen, järjestetään usean vankilan toimesta. Kurssin kestot vaihtelevat viikosta kuukausiin. Tämän lisäksi toimintaa voidaan järjestää jatkuvaluonteisena esimerkiksi kuntoutusosastolla. Arkielämän perustaitojen kehittymistä tuetaan kuntouttavilla osastoilla, erillisten kurssien tai taloushuollon kautta. Se pitää sisällään ruuanlaittoa, vaate- huoltoa, huolehtimista omasta hyvinvoinnista ja kodista, taloussuunnittelua sekä ylipäättänsä asioiden hoitamiseen liittyviä asioita. Toimintaa ylläpitävää toimintaa järjestetään niiden vankien aktivoimiseksi, joita ei voida sijoittaa muuhun toimintaan. Toiminta voi olla heidän kohdallaan pienimuotoista puu- sekä metallityötä tai työpaja- ja askartelutoimintaa. Vapau- tumisen valmistelua suunnitellaan sekä yksilöllisesti, että ryhmissä. Vangeille annetaan tietoa vapautumiseen liittyvistä tärkeistä asioista, kuten koulutuksesta ja työelämästä, asunnon jär- jestämisestä, viranomaisten kanssa asioinnista, päihdekuntoutuksesta ja vertaistoiminnasta. Rangaistuksen loppuvaiheessa vankeja voidaan sijoittaa myös vankilan ulkopuoliseen kuntou- tukseen. Tavoitteena on työstää vangin muutosprosessia ja antaa mahdollisuudet elämänhal-

linnan ja toimintakyvyn lisäämiseen sekä tukea päihteidenkäytön vähentämisessä. (Rikosseuraamuslaitos 2013g.)

5.2.3 Päihdetyö vankilassa

Suuri osa vangeista on päihdeongelmaisia, jonka vuoksi vankilassa tarjotaan erilaista päihdekuntoutusta. Tämän avulla heitä pyritään tukemaan päihdeettömään ja rikoksettomaan elämään. Päihdetyö vankilassa pitää sisällään päihdehoitoa, päihdekuntoutusta ja päihdevalvontaa. Terveystieteiden vastuu vastaa päihdehoitosta ja se pitää sisällään päihteidenkäytön arviointia, vieroitus- ja katkaisuhoidon, päihdepsykiatrista hoitoa sekä opioidiriippuvaisten korvaus- ja ylläpitohoitoa. Päihdekuntoutukseen kuuluu kuntouttava toiminta joko yksilötyönä tai päihdeohjelmina. Päihdevalvontaan vankilassa kuuluvat päihdeettömyyden valvonta ja tarkastusten tekeminen. (Rikosseuraamuslaitos 2013h.)

Päihdekuntoutusta järjestetään melkein kaikissa vankiloissa. Vankien on mahdollista osallistua lyhyisiin motivointiohjelmiin, joiden tarkoituksena on informoida vankeja päihdekuntoutuksesta ja motivoida heitä päihdeettömyyteen. Tämän lisäksi tarjolla on pidempiaikaisia ryhmämuotoisia ohjelmia ja yhteisöhoitollisia ohjelmia. (Rikosseuraamuslaitos 2013h.) Yhteisökuntoutuksen on nähty vaikuttavan vankien päihteidenkäyttöön positiivisesti. Vankien kuntoutuksessa onkin viime vuosina siirrytty enemmän lääketieteellisestä ajattelusta kuntoutujien voimavaroihin. Yhteisökuntoutuksen tavoitteena on saada vangeille toimiva vertaistuki sekä kuntoutusmyönteinen ilmapiiri erillisten ryhmä- ja yksilöohjelmien lisäksi. (Kurki, Kurki-Suutarinen & Taruvuori 2010: 69-73.)

Ohjelmatoiminnan lisäksi merkityksellistä on yksilötyönä järjestettävä päihdekuntoutus. Päihdekuntoutusta on mahdollistamassa myös osastointi, jossa osa päihdeohjelmiin osallistuvista vangeista asuu sopimusosastolla, missä he ovat sitoutuneet olemaan ilman päihteitä. Ohjelmatoiminnan lisäksi vangit voivat osallistua vankilassa ollessaan myös vertaisryhmätöitä, kuten AA- JA NA -toimintaan. Kaikki avolaitokset ovat päihdeettömiä ja niissä ollessa tulee sitoutua päihdeettömyyteen sekä satunnaisesti tehtäviin testeihin. Vankilassa päihdekuntoutuksen läpikäyneet vangit voidaan sijoittaa enintään kuuden kuukauden ajaksi ulkopuoliseen päihdehoitoon tai kuntoutuslaitokseen. (Rikosseuraamuslaitos 2013h.)

5.2.4 Vankilan perhetyö

Perhetyölle on useita määritelmiä ja käsitteenä se onkin monisäikeinen ja monimerkityksellinen. Perhetyötä voidaan tehdä erilaisissa toimintaympäristöissä, kuten vankilassa. Perhetyötä voidaan kuvata sen mukaan, missä toimintaympäristössä sitä toteutetaan esimerkiksi kuntien sosiaalitoimen perhetyö, seurakuntien perhetyö tai vaikka edellä mainittu vankilan per-

hetyö. (Rönkkö & Rytönen 2010: 27.) Peruslähtökohtana perhetyölle on perheiden elämästä lähtevät tarpeet. Ne voivat liittyä lasten kasvatuskysymyksiin, elinolojen järjestämiseen tai vanhempien tukemiseen. Myös perheen toimintakyky ja perheen hyvinvoinnin tukeminen voivat olla perhetyön lähtökohtia. Laajimmillaan perhetyöksi voidaan kutsua kaikkea perheiden kanssa tehtävää työtä. Kuitenkin sosiaali- ja terveydenhuollossa perhetyö halutaan määrittää täsmällisemmin, jotta se olisi työtteenä selkeämpi ja sitä voitaisiin käyttää parempana työmuotona juurikin perheiden tukemisessa. (Rönkkö & Rytönen 2010: 28.)

Perhetyötä voidaan jäsentää prosessinomaisesti, perheiden elämäntilanteiden mukaan. Perhetyö voi olla ehkäisevää, korjaavaa tai kriisivaiheen perhetyötä. (Rönkkö & Rytönen 2010: 29.) Vankilassa tehtävä perhetyö voi olla kaikkea edellä mainittua. Perhetyöllä voidaan ehkäistä vankeuden mahdollisesti aiheuttamia haittoja, perhettä voidaan tukea vankeuden aiheuttaman kriisin myötä tai se voi olla jo syntyneiden haittojen korjaamista. Rikosseuraamuslaitoksen (2013 m: 1) julkaiseman Lapsi- ja perhetyön linjaukset -raportin mukaan lapsi- ja perhetyön tulee olla osa koko Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstön työtä. Kaikessa toiminnassa, jolla on tai voi olla vaikutusta lapsiin, tulee huomioida lapsen etu. Rikosseuraamuslaitoksessa perhetyötä voidaan tehdä moninaisin menetelmin ja eri toimintamuotoja käyttäen, jotta perhetyön tarkka määrittely nimenomaan Rikosseuraamuslaitoksessa on haasteellista. Toimintamuodot, tavoitteet ja perhetyön organisointi vaihtelevat rikosseuraamusalueittain sekä vankiloittain. Perhetyö onkin esimerkiksi yhteydenpidon mahdollistamista, keskusteluapua, elämänvalmiuksien parantamista. Se on myös tukemista arjen toimintoja ajatellen, kasvatuksen ja vanhemmuuden tukemista sekä yhteistyötä siviilissä toimivien tekijöiden kanssa. (Rikosseuraamuslaitos 2013i: 8.) Romanien kohdalla on syytä yhteydenpidon mahdollistamisessa huomioida poistumislupamenettely. Tilanteessa, jossa romanin sukulainen on menehtynyt, on tärkeää tulkita vankeuslakia siten, että esimerkiksi kasvattivanhemmat luetaan lähisukulaisiksi ja heidät on mahdollista päästää osallistumaan hautajaisiin. (Kukkanen 2015.) Pääpaino Rikosseuraamuslaitoksessa tehtävässä perhetyössä on vangin kanssa tehtävässä työssä, mutta lapsen etu tulee huomioida. Lisäksi perhetyön tulisi perustua tuomitun perhesuhteiden selvittämiseen ja jakautua yhteydenpidon sekä vanhemmuuden tukemiseen. (Rikosseuraamuslaitos 2013i: 8.)

Vankiloissa on aina tehty perhetyötä. Perhetyö ei kuitenkaan rajoitu ainoastaan lapsiin ja tärkeä osa vankilassa tehtävää perhetyötä onkin parisuhteiden ylläpitäminen vankeusrangaistuksen aikana. Sosiaaliset suhteet ovat tärkeässä osassa rikoksettomuutta tukiessa ja vankeus vaikuttaa vankilaan joutuneen lisäksi muihin perheenjäseniin. (Rikosseuraamuslaitos 2013i: 28.) Romanien kanssa työskennellessä tulee ottaa huomioon romanien läheisverkoston laajuus. Heillä perhekäsitys on laajempi ja sukulaiset nähdään osana perhettä. (Kukkanen 2015.) Parisuhteen tukeminen vankeusaikana on esimerkiksi keskusteluapua ja mikäli vangilla on tarvetta, voi vanki käydä parisuhteen tukemiseksi lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn liittyviä ohjel-

mia kuten MOVE tai Unbeatables. Nykyisin muutamat vankilat järjestävät perheleirejä osana perhetyötä. Esimerkiksi vapautumassa oleville vangeille suunnatuille perheleireille ohjelman sisältö tulee olla sellaista, joka tukee perheen yhdistymistä vapautumisen lähestyessä. (Rikosseuraamuslaitos 2013i: 19, 28.)

5.2.5 Hengellinen työ vankilassa

Rikoksesta tuomitun jouduttua vankilaan, hän säilyttää perusoikeutensa uskonnon harjoittamiseen rangaistuksen suorittamisen aikana. Uskonnonharjoittamiseen on oltava edellytykset vankilassa ja niiden ylläpitäminen on vankilasielunhoidon keskeinen tehtävä. Jumalanpalveluksia ja muuta hengellistä toimintaa järjestetään vankiloissa säännöllisesti. Uskonnonharjoittamiseen tulee vankiloissa olla järjestetty asianmukaiset tilat vankien tarpeiden mukaisesti. Vankiloissa on pääperiaatteena se, että jokaisesta vankilasta on löydettävä uskonnonharjoittamista varten vihitty kirkko tai kappeli. Avovankiloissa vangeille voidaan antaa mahdollisuus päästä osallistumaan vankilan ulkopuolella järjestettäviin hengellisiin tilaisuuksiin. (Rikosseuraamuslaitos 2013e.)

Vankilasielunhoitoon kuuluu myös henkilökohtainen sielunhoitotyö. Sielunhoitajan kanssa käytävät luottamukselliset kahdenkeskiset keskustelut on mahdollistettava kaikissa olosuhteissa. Vankilassa on huomioitava myös muiden kuin kristittyjen uskonnonharjoittaminen ja turvattava se. Vankilapastorien työhön kuuluu järjestää heille mahdollisuus harjoittaa omaa uskontoansa ja tarvittaessa mahdollistaa heidän oman uskontokuntansa sielunhoitajan tapaaminen. (Rikosseuraamuslaitos 2013e.)

5.2.6 Verkostotyö vankilassa

Suomessa on tehty verkostotyötä ”verkostotyön” nimellä jo 1980-luvun lopulta lähtien (Seikkula & Arnkil 2005: 7). Verkostot eivät pysy aina samanlaisina, vaan ne muuttuvat jatkuvasti. Kansalaisten omat verkostot, kuten perhe, lähiyhteisö, sukusidokset ja työyhteisö ovat jatkuvassa muutoksessa, kuten myös ammattiauttajien työnjaot ja toimintatavat. (Seikkula & Arnkil 2005: 9.) Verkostotyössä sitoudutaan asiakaslähtöiseen toimintatapaan ja avoimuuteen. Työskentelytapa verkostossa on voimavarakeskeinen näkökulma, eli sen avulla pyritään tukemaan asiakkaan ja hänen verkostojensa vahvuuksia heikkouksien sijaan. Verkosto voi olla esimerkiksi yhteisöverkosto, asiantuntemusverkosto tai ihmisverkosto. Myös yhteistoiminta kolmannen sektorin kanssa on lisääntynyt. (Vilen yms. 2002: 157.) Vankilassa tehtävässä asiakastyössä pyritään hyödyntämään asiakkaan omia verkostoja, kuten perhettä ja ystäviä. Esimerkiksi romanien kanssa työskennellessä on suotavaa käyttää romanien laajaa sukuverkostoa hyödykseen. Sukulaiset ottavatkin usein itse yhteyttä sosiaalityöntekijöihin, kun jotain asiaa tuomittuun tai hänen tilanteeseensa liittyen ilmenee. (Kukkanen 2015.)

Moniammatillisuus on osa verkostotyötä ja parhaimmillaan se on sitä, että ammattilainen osaa ottaa yhteyttä oikeaan henkilöön, kun täydentävää asiantuntemusta tarvitaan. Parhaimmassa tapauksessa asiakkaat saavat asiantuntevaa apua ammattilaiselta, kun taas pahimmillaan he voivat esimerkiksi kokea, etteivät tule kuulluksi, ammattilaisen toimet ovat epäsoivia heidän elämäntilanteeseen tai että heitä revitään voimakkaasti eri suuntiin sekavien mielipiteiden ja neuvojen takia. (Seikkula & Arnkil 2005: 9.) Vankilassa on tärkeää tehdä verkostotyötä muiden vankiloiden sekä Rikosseuraamuslaitoksen alla toimivien yksiköiden kanssa. Kolmannen sektorin toimijoita, kuten järjestöjä ja muita asiantuntijoita pyritään myös hyödyntämään vankiloissa tehtävässä sosiaalityössä mahdollisimman paljon. Romanien kanssa tehtävässä työssä on tärkeää tehdä yhteistyötä järjestöjen kanssa, jotka ovat perehtyneet romanikulttuuriin. (Kukkanen 2015.)

5.2.7 Kontaktit perheeseen ja läheisiin

Vangilla on mahdollisuus olla yhteydessä vankilasta perheeseen ja muihin läheisiinsä tietyin ehdoin. Vankeuslain mukaan vangilla on oikeus pitää yhteyttä vankilan ulkopuolelle kirjeitse (VL 393/2015, 1 §) ja puhelimitse (VL 767/2005, 6 §). Puhelimen käyttöön liittyy kuitenkin tiettyjä ehtoja, vankila voi määrätä järjestyssäännöissä soittoaajoista ja lisäksi voidaan vaatia tietoa siitä, kenelle vanki soittaa. Suljettuihin vankiloihin ei ole mahdollista soittaa vangeille, mutta joissakin avolaitoksissa vangeilla on käytössään omat matkapuhelimet. (VL 393/2015, 6 a §.)

Tapaamisista on säädetty vankeuslain luvussa 13. Vangeilla on oikeus tavata vieraita valvotusti niin usein kuin mahdollista, kuitenkin niin ettei se haittaa vankilan järjestystä ja toimintaa. Tapaaminen voidaan evätä, jos on perusteltu syy epäillä, että lakia tai sen nojalla annettuja sääntöjä tai määräyksiä rikottaisiin. Vankilassa on mahdollista saada myös muutaman tunnin kestävä valvomaton tapaaminen. Osassa vankiloista on käytössä myös lapsitapaaminen, joissa vanki voi olla valvotusti lastensa kanssa samassa tilassa ja kosketuksissa heidän kanssaan. (Rikosseuraamuslaitos 2013i: 23-24.)

Vankeuslain luvussa 14 säädetään poistumisluvista. Vangin on mahdollista saada poistumislupa vankilasta rangaistuksen pituuden perusteella, kun rangaistuksesta on suoritettu vähintään 2/3. Poistumisluvan voi saada myös aikaisemmin, mikäli katsotaan, että se tukee rangaistusajan suunnitelmaa, aikaisintaan kuitenkin kun rangaistuksesta on suoritettu puolet. Poistumislupa tärkeästä syystä voidaan myöntää, jos vangin tarvitsee poistua vankilan ulkopuolelle esimerkiksi hoitamaan siviiliasioita, perheasioita tai, jos vanki osallistuu vankilan ulkopuoliseen kuntoutukseen. Vangille voidaan myös myöntää poistumislupa saatettuna erittäin tärke-

än syyn takia. Poistumisluvat sekä valvomattomat tapaamiset edellyttävät vangilta sitoutumista päihteettömyyteen. (767/2005, 1-12 §.)

6 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimustehtävä

Tutkimuskohteena opinnäytetyössämme oli miesromanien kokemukset kulttuurin merkityksestä ja sosiaalisesta tuesta vankeusaikana. Vankeusrangaistuksen tavoitteena on ehkäistä uusintarikollisuutta ja tukea vangin pyrkimystä kohti rikoksetonta elämää. Vankilassa on pyritty tukemaan tätä tavoitetta erilaisten toimintojen ja kuntoutuksen avulla. Vankeusprosessia ohjaa vangeille tehty rangaistusajan suunnitelma, joka pitää sisällään arviot vangin riskeistä ja tarpeista. Koemme, että on tärkeää tuoda esiin vangin omia kokemuksia tuen toteutumisesta ja hyödyllisyydestä. Opinnäytetyömme tavoitteena oli tuottaa uutta tietoa rikosseuraamusalan työntekijöille miesromanien kanssa työskentelyn tueksi. Tavoitteena oli, että valmiin opinnäytetyön avulla rikosseuraamusalan työntekijöillä on ajankohtaista tietoa miesromanien tuen tarpeista. Tavoitteena oli syventää heidän tietämystään tämän erityisryhmän tarpeista, romanikulttuuri huomioiden. Opinnäytetyössämme suurin rooli oli haastateltavillamme romanivangeilla. Olemme pyrkineet opinnäytetyössämme siihen, että he kokevat saavansa äänensä kuuluviin. Tavoitteenamme oli toteuttaa opinnäytetyö niin, että romanit ymmärtävät meidän olevan heidän asiallaan ja ajavan heidän etuaan.

Opinnäytetyömme ei ollut suoranaisesti lähtöisin työelämästä, mutta teimme yhteistyötä Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen vankiloiden kanssa. Hyödynsimme myös työelämän ja romanikulttuurin edustajia opinnäytetyömme eri vaiheissa. Haastattelimme opinnäytetyömme teoriaosuutta varten rikosseuraamustyöntekijä Paula Kukkasta sekä romanikulttuurin kokemusasiantuntija Mariela Lindströmiä. Opinnäytetyömme linkittyy myös Rikosseuraamuslaitoksen keskeisimpiin tavoitteisiin, jotka ilmenevät vuosien 2011 -2020 strategiasta. Strategiassa on kolme tavoitetta. Ensimmäinen tavoite on polku rikoksettomaan elämään aktiivisen verkostoyhteistyön avulla. Käytännössä rangaistusten täytäntöönpanon sisältö sekä yhteistyö muiden viranomaisten ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa lisää tuomitun valmiuksia yhteiskuntaan kiinnittymiseen. Myös yhteistyö tuomitun lähiverkoston kanssa auttaa tämän tavoitteen saavuttamisessa. Toinen tavoite on, että joustavat ja turvalliset rakenteet sekä rikosseuraamusprosessit mahdollistavat ja tukevat avoimempaa ja vaikuttavampaa täytäntöönpanoa. Kolmantena tavoitteena Rikosseuraamuslaitoksella on olla luotettava ja arvostettu organisaatio, jonka motivoinut ja osaava henkilöstö tekee työtä, jonka he kokevat mielekkääksi. (Rikosseuraamuslaitos 2014a.) Pääsääntöisesti opinnäytetyömme linkittyy Rikosseuraamuslaitoksen ensimmäiseen ja kolmanteen tavoitteeseen. Sosiaalinen tuki vankeusrangaistuksen aikana tukee vangin polkua rikoksettomaan elämään. Sosiaalinen tuki sisältyy rangaistusten täytäntöönpanoon ja se voi yksilökohtaisesti pitää sisällään kontakteja viranomaisiin, kolmannen

sektorin toimijoihin sekä tuomitun lähiverkoston. Opinnäytetyön avulla pyrittiin myös tukemaan rikosseuraamuslaitoksen henkilöstön osaamista.

Tutkimuksella tulee aina olla jokin tarkoitus tai tehtävä ja se ohjaa tutkimuksen aikana tehtäviä valintoja. Tutkimuksen tarkoitusta voidaan kuvata neljän piirteen avulla. Tutkimuksen on mahdollista olla kartoittava, selittävä, kuvaileva tai ennustava. Opinnäytetyömme on kartoittava tutkimus. Kartoittavan tutkimuksen tarkoituksena on etsiä sellaisia näkökulmia, joita ei ole ennen ilmennyt, tarkastella vähän tutkittuja aihealueita sekä kehittää hypoteeseja. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2012: 137-138.) Tutkimusongelman asettaminen on nähty vaikeana ja usein sen ratkaiseminen on helpompaa. Tutkimusongelma on kuitenkin harkittava tarkkaan ja se tulee muotoilla selkeäksi ennen aineiston keruuseen ryhtymistä. Laadullisessa tutkimuksessa käytetään usein tutkimusongelman sijasta tutkimustehtävä käsitettä. (Hirsjärvi yms. 2012: 125-126.)

Opinnäytetyössämme tutkimustehtävänä oli selvittää romanivankien kokemuksia romanikulttuurin merkityksestä sekä saamastaan sosiaalisesta tuesta vankeuden aikana. Romanimiesten kokemuksia sosiaalisesta tuesta vankilassa ei ole aiemmin tutkittu. Valitsimme opinnäytetyömme näkökulmaksi romanimiesvankien näkökulman ja haastattelimme sitä varten kahta toista romanimiesvankia. Tutkimuskysymyksistä muodostettiin opinnäytetyölle tutkimustehtävää vastaavat teemat. Tarkoituksena oli saada seuraavien tutkimuskysymyksien avulla vastaus tutkimustehtävään:

- Millainen merkitys romanikulttuurilla on haastateltaville?
- Vaikuttaa romanikulttuuri valtaväestön suhtautumiseen?
- Millainen on romanivankien sosiaalinen verkosto?
- Millaisia ovat romanivankien sosiaalisen tuen muodot?
- Millaisia kokemuksia romanivangeilla on sosiaalisesta tuesta?

7 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyömme tavoitteena oli selvittää romanimiesvankien kokemuksia kulttuurin merkityksestä ja saamastaan sosiaalisesta tuesta vankeusrangaistuksen aikana. Opinnäytetyön prosessi alkoi keväällä 2014. Palautimme opinnäytetyösuunnitelman 28.11.2014 ja esittelimme sen suunnitelmaseminaarissa 5.12.2014. Suunnitelman palauttamisen jälkeen hankimme tutkimusluvan (Liite 2) Rikosseuraamuslaitoksen Keskushallintayksiköltä. Päätös tutkimusluvasta annettiin tammikuussa 2015. (Liite 3) Lupien lisäksi valitsimme opinnäytetyölle teemat ja niiden pohjalta laadimme haastattelukysymykset. Näiden lomakkeiden lisäksi teimme suostumislomakkeen (Liite 4), jonka haastateltavat allekirjoittivat ennen haastattelua. Aineiston keruun aloitimme tutkimusluvan saatuaamme sopimalla haastattelupäivät kohdevankiloiden kans-

sa. Aineisto saatiin kerättyä maaliskuun 2015 loppuun mennessä. Haastattelut toteutimme parityönä, eli käytännössä jokaisessa haastattelussa oli mukana kaksi opinnäytetyöntekijää. Jokainen meistä oli mukana kahdeksassa haastattelussa. Aineiston keräämisen jälkeen kasasimme teoriapohjan haastatteluissa esiinnoisseiden teemojen mukaisiksi ja haastattelut litteroitiin sekä analysoitiin. Seuraavassa luvussa tarkastelemme tarkemmin miten toteutimme opinnäytetyön käytännössä.

7.1 Laadullinen tutkimus

Toteutimme opinnäytetyön laadullisena tutkimuksena ja sen toteuttamisympäristönä olivat Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen vankilat. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on jonkin ilmiön kuvaaminen, ymmärtäminen sekä mielekkään tulkinnan antaminen. Sillä pyritään myös tutkittavan ilmiön syvälliseen ymmärtämiseen, jonka vuoksi laadullinen tutkimusote sopii opinnäytetyöhömmme. (Kananen 2008: 24.) Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on elämän kuvaaminen todellisena. Laadullisessa tutkimuksessa on pyrkimyksenä tutkia tutkimuksen kohdetta niin laaja-alaisesti kuin se on mahdollista. Laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoitus on löytää ja paljastaa tosiasioita sen sijaan, että keskityttäisiin todentamaan jo olemassa olevia väittämiä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara. 2008: 135.)

Laadulliselle tutkimukselle tyypillistä on, että tutkimuksessa hankitaan kokonaisvaltaista tietoa ja aineisto kerätään todellisissa tilanteissa. (Hirsjärvi yms. 2012: 164.) Tarkoituksena onkin todellisen elämän kuvaaminen (Hirsjärvi yms. 2012: 161). Laadullisessa tutkimuksessa ihminen on usein tiedon kerääjänä ja tutkijana, jolloin tavoitteena on tuoda esille odottamattomia tuloksia. Tarkoituksena ei ole teorian tai hypoteesin testaaminen, vaan se, että aineistoa tarkastellaan monitahtoisesti ja yksityiskohtaisesti. Aineiston hankinnassa suositaan metodeja, jotka mahdollistavat tutkittavan näkökulmien esiin tuomisen. Käytännössä tämä voidaan toteuttaa käyttämällä esimerkiksi teemahaastattelua. Kohdejoukko on valikoitu tarkoituksenmukaisesti ja jokaista tapausta lähestytään ainutlaatuisena, myös aineistoa tulkitaan sen perusteella. (Hirsjärvi yms. 2012: 163-164.) Hirsjärven yms. (2012) teoksessa Tesch (1991) on luonnehtinut laadullisen tutkimuksen seuraavasti:

”Ne korostavat sosiaalisten ilmiöiden merkityksellistä luonnetta ja tarvetta ottaa tämä huomioon kuvattaessa, tulkittaessa tai selittäessä kommunikaatiota, kulttuuria tai sosiaalista toimintaa.”

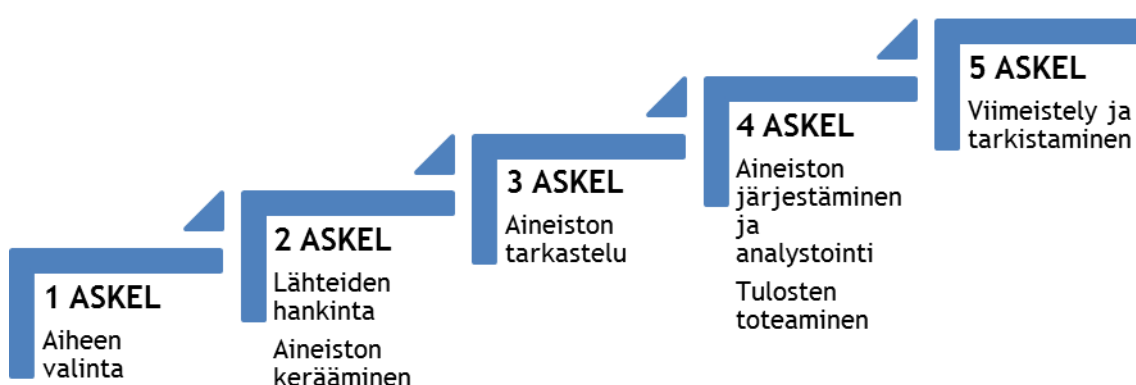
Tämä kuvailu vastaa täysin opinnäytetyömme tarkoitusta ja sitä, miksi opinnäytetyömme toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Selvitimme opinnäytetyössämme niin kulttuuria kuin sosiaalista toimintaa, huomioiden romanivankien kommunikoinnin muiden vankien ja henkilökunnan kanssa.

Opinnäytetyössämme voidaan myös puhua fenomenologiasta. Fenomenologia on tutkimuksen ala, joka tutkii ihmisen kokemuksia. Ihmisen kokemus ymmärretään laajasti kokemuksellisena suhteena omaan todellisuuteen. Oma todellisuus tarkoittaa maailmaa, jossa ihminen elää, miten hän toimii, ymmärtää ja jäsentää koettuja asioita. Fenomenologisessa tutkimuksessa korostetaan, että ihmisen suhde maailmaan on intentionaalinen, mikä tarkoittaa sitä, että kaikki merkitsee ihmiselle jotakin. Nämä kaikki merkitykset muodostavat ihmisen kokemuksen. Merkitysten tutkiminen on fenomenologian varsinainen tutkimuskohde. Tämän merkitysteorian mukaan ihminen on yhteisöllinen; merkitykset eivät ole ihmisessä synnynnäisesti, vaan ne muotoutuvat sen yhteisön mukaan, missä ihminen on syntynyt ja kasvanut. Ihminen on kulttuurinen olento ja yhteisö synnyttää sen jäseniin yhteisiä piirteitä. Yhteisten piirteiden takia jokaisen yksilön kokemuksen tutkimus tuo esiin myös jotain yleistä. (Laine 2001:26-28.)

Tutkimme opinnäytetyössämme romanimpiesten kokemuksia ja tästä syystä oli tärkeää ymmärtää, että jokaisella heistä oli omat kokemuksensa ja ne kaikki olivat merkityksellisiä. Romanit ovat oma kulttuurinen ryhmä, jossa korostuu erityisesti yhteisöllisyys ja yhtenäiset kulttuuriin liittyvät tavat. Vaikka jokainen haastateltava on yksilö, toivat silti haastateltavat esille yhteneväisiä kokemuksia. Laineen (2001:32) mukaan fenomenologista tutkimusta tehdessä tutkijan on tärkeää ymmärtää, että tutkijan omat oletukset eivät pyri tulkitsemaan toisen puhetta omien lähtökohtien mukaan. Tutkijan tulee olla itsekriittinen ja reflektiivinen, eli tutkijan tulee kyseenalaistaa omia tulkintojaan sekä reflektiivisyyden avulla takaamaan oman tietoisuuden tutkimukseen liittyvistä lähtökohdista esimerkiksi omista ennakkoluuloista (Laine 2001:32.) Kävimme koko opinnäytetyöprosessin aikana yhdessä reflektiivistä keskustelua pohjautuen omiin kokemuksiimme ja lähtökohtiimme. Tiedostimme omien kokemusten mahdollisen vaikutuksen tutkimuksen tuloksiin ja pyrimme minimoimaan ne. Tiedostimme, että erityisesti toista kulttuurista ryhmää tutkiessa itsekritiikki ja reflektio oli tärkeä asia mahdollisimman luotettavan tutkimustuloksen saamiseksi.

Laadullisessa tutkimuksessa voidaan nähdä olevan viisi tutkimuksen askelta (Kuvio 3). Etenimme opinnäytetyössämme näiden askeleiden mukaisesti. Ensimmäisessä vaiheessa tutkijan tulee valita aihe ja rajata se (Hirsjärvi yms. 2012: 63-64). Aloitimme oman opinnäytetyön valitsemalla kohteeksi romanivangit ja sosiaalisen tuen, tämän jälkeen rajasimme opinnäytetyön toteuttamisen Etelä-Suomen alueelle. Oli tärkeää saada aihe rajattua tarpeeksi tiiviiksi. Hirsjärven yms (2012: 63-64) mukaan tämän lisäksi oli syytä keskustella ohjaajan kanssa ja laatia tutkimukselle aikataulu. Laadimme aikataulumme vastaamaan ammattikorkeakoulumme ohjeistusta opinnäytetyön aikataulusta. Toisessa askeleessa tutkija etsii informaatiolähteitä sekä lukee, haastattelee ja kerää aineistoa (Hirsjärvi yms. 2012: 63-64). Aloitimme toisen vaiheen tarkastelemalla aihepiiriin kuuluvaa kirjallisuutta, jonka pohjalta kokosimme haastattelurunkomme. Tämän jälkeen aloitimme haastattelut helmikuussa 2015. Kerromme tarkemmin aineiston keruusta luvussa 7.2. Hirsjärven yms (2012: 63-64) mukaan kolmannessa

askeleessa tutkija tarkastelee aineistoaan kriittisesti ja arvioi sen hyödyllisyyttä sekä sopivuutta. Tämän lisäksi hän mahdollisesti karsii jo olemassa olevaa aineistoa sekä kerää lisää aineistoa. (Hirsjärvi yms. 2012: 63-64). Kun kävimme läpi aineistoamme, pystyimme toteamaan, että olimme saaneet haastatteluissa esille ne asiat mitä lähdimme etsimään. Neljäs askel pitää sisällään aineiston loogista järjestelyä sekä sen analysoimista. Tutkija myös toteaa tulokset tässä vaiheessa. (Hirsjärvi yms. 2012: 63-64). Luokittelimme aineistomme ja analysoimme sen teemoittelun avulla. Aineiston analyysia tarkastelemme tarkemmin luvussa 7.3. Viides askel tarkoittaa kirjoittamista, muokkaamista, viimeistelyä ja kokonaisuuden tarkistamista. (Hirsjärvi yms. 2012: 63-64). Päätimme opinnäytetyömme tarkastelemalla sitä kokonaisuutena ja muokkaamalla sen lopulliseen muotoonsa.

Kuvio 3: Tutkijan portaat (Hirsjärvi yms. 2012.)

7.2 Tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu

Tutkimusongelma ja menetelmät kulkevat laadullisessa tutkimuksessa rinnakkain. Menetelmä valitaan sen perusteella millaista tietoa tutkimuksessa on tarkoituksena etsiä ja keneltä sitä etsitään. (Hirsjärvi yms. 2012: 183-184.) Käytimme opinnäytetyössämme aineistonkeruumenetelmänä haastattelua. Haastattelun suurimpana etuna on se, että se mahdollistaa joustavuuden aineistoa kerättäessä. Haastattelussa on mahdollisuus tuoda ihmisen itseään koskevia asioita esille vapaasti. (Hirsjärvi yms. 2012: 204-205.) Opinnäytetyömme aineiston keräsimme puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. Käytännössä tämä tarkoittaa, että haastattelu oli lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto. Teemahaastattelussa aihepiirit eli teemat on valikoitu etukäteen, mutta kysymykset ja niiden tarkkamuoto sekä järjestys eivät ole etukäteen päätettyinä. (Hirsjärvi yms. 2012:208.) Teemahaastattelussa esiin nostettavat teemat on etukäteen tarkoin pohditut ja määritellyt (Tilastokeskus). Teemahaastattelun kysymykset ovat nähtävissä suunnitelmamme liitteistä (Liite 5). Fenomenologinen haastattelu on mahdollisimman avoin ja luonnollinen tapahtuma, jossa kysymyksiin pyritään saamaan kuvailevia kertomuksenomaisia vastauksia (Laine 2001: 36). Tarkoituksenamme olikin tuottaa haastattelu-

kysymysten avulla avointa keskustelua ja kysymysten oli tarkoitus olla tukena tämän tavoitteen saavuttamiseksi. Teemahaastattelussa käytimme avoimia kysymyksiä ja esitimme tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä. Haastatteluissamme oli neljä teemaa: ensimmäinen koski romanikulttuuria ja sen toteuttamista vankilassa. Toinen teema käsitteli romanivankien sosiaalisia verkostoja. Kolmas teema oli romanivankien sosiaalisen tuen muodot ja neljäntenä kartoitettiin romanivankien kokemuksia saamastaan sosiaalisesta tuesta. Näiden teemojen lisäksi selvitimme haastatteluissa haastateltavien taustatietoja, kuten iän, vankilakertaisuuden ja sen tuomion pituuden, jota haastateltava oli suorittamassa haastattelujen tekohetkellä. Vankilakertaisuudella tarkoitetaan sitä, kuinka monta kertaa aiemmin vanki on ollut vankilassa eli monettako tuomiota hän oli suorittamassa haastattelujen tekohetkellä. Opinnäytetyötämme varten haastatellut vangit olivat haastattelujen tekohetkellä sijoitettuina sekä avo- että suljettuihin laitoksiin.

Haastattelut toteutettiin kolmessa Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen vankilassa. Opinnäytetyössämme emme tuoneet ilmi missä Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen vankiloissa haastattelut suoritettiin, jotta pystyimme takaamaan sen, etteivät opinnäytetyötämme varten haastatellut romanivangit olleet tunnistettavissa työstämme. Otimme yhteyttä valittujen vankiloiden johtajiin heti tutkimusluvan saatuaamme. Vankiloiden johtajat määräsivät meille yhteyshenkilöt vankilasta, joiden kanssa sovimme tarkemmin haastattelujen toteuttamisesta. Kaksi yhteyshenkilöstä oli rikosseuraamusesimiehiä ja yksi yhteyshenkilö oli sosiaalityöntekijä. Kerroimme heille kriteerit haastateltavien valinnalle ja he valitsivat sopivat henkilöt haastatteluihin. Kriteereinä oli vangin etninen tausta eli vangin tuli olla romani. Lisäksi annoimme kriteeriksi myös haastateltavan täysi-ikäisyyden ja sukupuolen, sillä tutkimme opinnäytetyössämme täysi-ikäisiä romanimiehiä. Opinnäytetyömme otanta oli monipuolinen.

Opinnäytetyöhön haastatellut romanimiehet olivat iältään 20-52-vuotiaita. Haastateltujen romanimiesten keski-ikä oli haastattelujen tekohetkellä 33 vuotta. Vankilakertaisuus vaihteli romanimiesten kohdalla ensimmäisestä tuomiosta 17. tuomioon. Keskimäärin opinnäytetyöhön haastatellut romanimiehet istuivat kahdeksatta tuomiota haastatteluiden tekohetkellä. Tuomion pituudet olivat yhdestä vuodesta ja kahdesta kuukaudesta, yhdeksään vuoteen ja kuuteen kuukauteen. Tuomion pituus haastateltavilla oli keskimäärin kolme vuotta ja neljä kuukautta. Haastatelluista romanimiehistä kahdeksan osallistui haastatteluiden aikana työtoimintaan vankilassa ja neljä puolestaan suoritti opintoja haastattelun tekoaikana.

Haastattelu voidaan toteuttaa yksilö-, pari - tai ryhmähaastatteluna (Hirsjärvi yms. 2012: 210). Opinnäytetyömme haastattelut toteutimme yksilöhaastatteluina. Hirsjärven yms (2012: 232) mukaan haastattelututkimuksen luotettavuutta lisää se, että kerromme haastattelutilanteiden olosuhteista ja paikoista, joissa aineistot on kerätty. Haastattelut toteutimme vankilan tiloissa yhdessä vangin kanssa niin, että muita ulkopuolisia ei haastattelijoiden ja haastatelta-

van lisäksi ollut paikalla. Haastattelutilat olivat neuvottelutiloja ja yksittäisten työntekijöiden työhuoneita. Häiriötekijöitä oli kahden haastattelun kohdalla työhuoneen puutteellinen valaistus, sillä kyseiset haastattelut toteutimme varhain aamulla pimeään aikaan.

Lähtökohtana haastatteluiden toteuttamiselle oli, että haastattelisimme jokaisesta vankilasta neljä vankia, jolloin vankien yhteenlaskettu lukumäärä on 12. Neljän vangin haastatteleminen jokaisesta vankilasta ei kuitenkaan toteutunut odottamattomista muuttujista johtuen. Ensimmäisessä vankilassa yksi vanki perui osallistumisensa opinnäytetyöhömmе, jonka vuoksi kyseisessä vankilassa toteutimme kolme haastattelua. Toisessa vankilassa haastatteluja saimme tehtyä neljä. Kolme näistä neljästä olivat suostuneet haastatteluun jo aiemmin ottaessamme yhteyttä vankilaan, mutta neljäs alun perin haastatteluun suostunut perui osallistumisensa. Saimme kuitenkin tilalle yhden vangin, joka täytti kriteerimme, joten toisessa vankilassa haastatteluja tehtiin loppujen lopuksi neljä alkuperäisen suunnitelman mukaisesti. Koska ensimmäisessä vankilassa yksi oli perunut osallistumisensa ja haastatteluja oli toteutettu kahdeksan sijaan seitsemän, pyysimme kolmannen vankilan yhteyshenkilöltä, että kyseisestä vankilasta haastateltavia tulisi viisi. Tämä toteutui, joten kaiken kaikkiaan saimme toteutettua alkuperäisen suunnitelmamme mukaisesti 12 haastattelua. Olimme varanneet haastatteluihin aikaa 30-60 minuuttia per haastateltava. Lyhin haastattelumme kesti noin 14 minuuttia ja pisin oli kestoltaan noin 48 minuuttia.

Valitsimme haastattelujen lukumääräksi 12 useammasta syystä. Yksi syy oli ajankäyttö, sillä olimme varanneet opinnäytetyön tekemiseen rajallisen ajan. Toinen syy oli haastattelujen käyttötarkoitus eli materiaalia käytimme opinnäytetyöhömmе. Rajasimme opinnäytetyömme toteutusalueeksi Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen ja koimme, että haastateltavien tunnistettavuus voisi kärsiä suuremmasta otoksesta. Opinnäytetyömme kohteena olevat romanit ovat kuitenkin vähemmistön edustajia, joten heitä on rajallinen määrä vankiloissa ja tällöin tunnistettavuus voi vaarantua. Hirsjärven yms. (2012: 182) mukaan aineisto on riittävä, kun samat asiat alkavat kertautua haastatteluissa eli samat asiat tulevat ilmi useamman haastateltavan kohdalla. Näin kävi opinnäytetyömme haastatteluissa ja tietyt aiheet toistuiivat haastatellusta toiseen.

7.3 Aineiston analyysi

Laadullisen tutkimuksen aineistoa voidaan analysoida käyttäen siihen tarkoitettuja menetelmiä. Menetelmiä on olemassa useita erilaisia, joten niiden huomioiminen opinnäytetyötä tehdessä on tärkeää, jotta on mahdollista hahmottaa erilaisia lähestymistapoja aineiston analyysiin liittyen. (Eskola & Suoranta 1999: 161.) Analyysin avulla on tavoitteena luoda aineistosta selkeä ja tuottaa sen avulla sellaista tietoa mitä ei ole olemassa tutkittavasta ilmiöstä. Analyysissa on tarkoitus jakaa aineisto osiin siten, että sen avulla voidaan tehdä tulkintoja, jotka

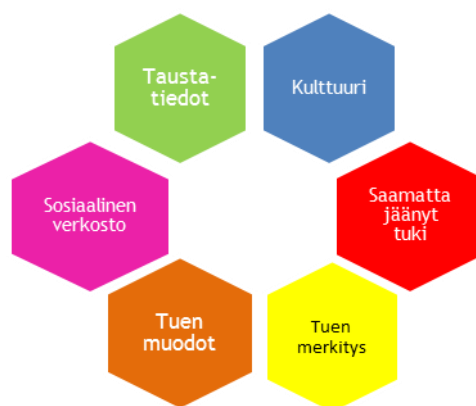
vastaavat opinnäytetyölle asetettuihin tutkimustehtäviin. (Eskola & Suoranta 1999: 138 - 147.) Opinnäytetyömme analyysimenetelmäksi valitsimme teemoittelun. Valitsimme sen analyysimenetelmäksi, koska sen avulla oli mahdollista jakaa aineistomme niin, että pystyimme vastaamaan tutkimuskysymyksiin.

Opinnäytetyön haastattelut nauhoitettiin sanelulaitteelle. Haastattelujen jälkeen litteroimme haastattelut. Litterointi tarkoitti esimerkiksi meidän tapauksessa nauhoitettavan puhemuotoisen aineiston eli haastattelujen puhtaaksi kirjoittamista sanasta sanaan (Hirsjärvi yms. 2012: 222). Litteroitua materiaalia tuli yhteensä 93 sivua. Litteroidessa tekstin fontti oli Trebuchet MS, fontin koko 10 ja rivinväli 1,5. Litteroimme haasteltavien kertomukset sanasta sanaan, mutta emme litteroineet haastateltavien äännähdyksiä, kuten ”ääh” tai ”mmh”. Haastattelukysymykset litteroimme lyhyesti pelkistäen vain haastattelukysymyksen.

Litteroinnin jälkeen on aineistoa aiheellista lukea useaan kertaan, vaikka aineisto olisi jo litterointivaiheessa käynytkin tutuksi (Hirsjärvi & Hurme 2004: 143). Opinnäytetyöntekijöitä meillä oli kolme, joten aineiston lukemista tapahtui jatkuvasti. Lukemsvaiheen tarkoitus ei ole olla passiivista, vaan aktiivista lukemista, jotta saadaan ymmärrystä analyysivaihetta varten (Hirsjärvi & Hurme 2004: 143). Aktiivinen lukeminen vaikutti kohdallamme siihen, että pystyimme analysoimaan aineistoa paremmin, kun asiat olivat jo tuttuja. Aineiston analysoimme teemoittelun avulla. Teemoittelu tarkoittaa sitä, että aineisto pilkotaan ja ryhmitellään erilaisten aihepiirien mukaan (Kajaanin ammattikorkeakoulu 2015). Teema on toistuva, tietty piirre tietyn haastateltavan tai haastateltavien haastatteluissa. Teemoittelulla tarkoitetaan sitä, että analyysivaiheessa tarkastellaan aineistosta nousevia piirteitä. Piirteet voivat olla yhteisiä usealla haastateltavalla tai yhdellä, mikäli haastateltavia on vain yksi. Piirteet voivat pohjautua teemahaastattelun teemoihin ja odotettavaa olisi, että lähtökohtaisesti valitut teemat tulisivat esiin analyysivaiheessa. (Hirsjärvi & Hurme 2004: 173.) Opinnäytetyömme analyysivaiheessa nostimme esiin samat teemat, jotka olivat teemahaastattelun runkona.

Koodasimme aineiston teemojen pohjalta. Tämä tarkoittaa sitä, että kun aineisto on koottu, tutkijan tulee merkitä jollain tavalla aineistosta tutkimustehtävän kannalta oleelliset kohdat. Koodaus on yksi tapa käsitellä aineistoa ja se tarkoittaa aineiston merkityksellisten tekstikohtien valitsemista, niiden merkitsemistä ja nimeämistä. (Ruusuvoori, Nikander & Hyvärinen 2010: 399.) Valitsimme kullekin teemalle oman värin. Teemoja olivat haastateltavien taustatiedot, romanikulttuuri, sosiaaliset verkostot, tuen muodot, kokemukset tuesta ja saamatta jäänyt tuki. Esimerkiksi jos haastateltu kertoi romanikulttuurista, alleviivasimme siihen liittyvät lauseet sinisellä. On hyvin epätodennäköistä, että kaksi haastateltavaa sanoisi saman asian täysin samoilla sanoilla, mutta tutkijana voimme koodata ne kuitenkin samaan luokkaan esimerkiksi sinisellä värillä ja samalla ala- tai yläkäsitteellä. (Hirsjärvi & Hurme 2004: 173.)

Alla oleva kuva (Kuvio 4) kertoo, millä värillä alleviivasimme mihinkin teemaan liittyvät aineistot.

Kuvio 4: Teemoittelun havainnollistaminen

Koodatut tekstinpätkät muodostivat teemojen mukaan aineistokoosteita. Ruusuvooren yms. (2010) mukaan koosteiden tekeminen testaa myös alustavan koodauksen paikkansapitävyyttä ja sitä, kuinka osuvaa aineiston ryhmittely on ollut. Koosteiden tekemisen yhteydessä on tärkeää kiinnittää huomiota myös poikkeuksiin ja havaintoihin, mitkä eivät mahdu tutkijan luomaan luokkaan. (Ruusuvuori yms. 2010: 23-25.) Aineistossamme esiintyneet poikkeavat avattiin tutkimustuloksiin siinä määrin, kun ne olivat osa aihetta. Poikkeamat, jotka eivät sisältyneet aiheen rajaukseen, jäivät tulematta osaksi tulosaluetta. Koodattuamme aineiston taulukoimme eri teemat omiin taulukoihinsa. Hirsjärven yms. (2004: 141) mukaan kirjoitusohjelmalla, tässä tapauksessa Wordilla, voi käyttää Etsi-komentoa, jolla voi hakea teemoja ja leikata ja liimata niitä peräkkäin omiin taulukoihinsa. Näin taulukoimme opinnäytetyömme teemat. Taulukointimme pituudeksi tuli yhteensä 74 sivua. Aloitimme taulukoinnin niin, että ensimmäisenä liitimme taulukkoon (Liite 6) haastateltavan alkuperäisen ilmauksen. Tämän jälkeen alkuperäinen ilmaus pelkistettiin lyhyemmäksi. Pelkistyksestä teimme ala- ja yläkäsitteet. Teimme myös oman taulukon niille poiminnoille, jotka eivät sopineet minkään valmiiksi nimetyn teeman alle. Alakäsitteiden pohjalta jaottelimme tulososiot ja niitä analysoiden kirjoitimme tulokset.

Tuloksia kirjoittaessa tulee ottaa huomioon, että haastateltu aineisto ei tule koskaan loppuun tulkituksi. Keskustelu aineiston kanssa antaa myös tutkimuksen lukijalle varan tulkita tuloksia. Lukijan on tällöin mahdollista tarkastella tulkinnan uskottavuutta, pohtia vastaako tulkinta hänen omaa tulkintaansa asiasta tai lähteä jopa kyseenalaistamaan tutkijoiden tulkintaa. (Ruusuvuori yms. 2010: 29) Pyrimme kirjoittaessamme tuloksia ottamaan huomioon edellä mainitut seikat. Pyrimme analysoimaan aineistoa objektiivisesti ja tuomaan esiin myös aineistosta löytyneitä poikkeuksia.

8 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Tässä luvussa kerromme opinnäytetyöhömmä liittyvistä eettisistä seikoista sekä opinnäytetyömme luotettavuudesta. Yleisesti etiikalla tarkoitetaan sitä, että ymmärretään mikä on oikein ja mikä väärin (Opetushallitus). Eettiset kysymykset opinnäytetyössämme liittyivät toisen kulttuurin, eli tässä tapauksessa romanikulttuurin, hienovaraiseen kohtaamiseen sekä siihen, että tutkimus toteutetaan hyvien tieteellisten käytäntöjen mukaisesti.

Tutkimusta tehdessä tutkija voi joutua tilanteeseen, jossa haastatellun ja haastateltavan kulttuurit poikkeavat toisistaan. Tällöin tilanteeseen liittyy eettisiä kysymyksiä, jotka tulee ottaa huomioon. Mikäli tutkittava ja tutkija edustavat eri kulttuureja, on vältettävä sitä, että missään tutkimuksen vaiheessa annettaisiin vaikutelma siitä, että tutkittavan kulttuuri olisi vähempiarvoisempi. Tutkittavat voivat kokea tutkimusprosessin kulttuurieron vuoksi epämiellyttäväksi ja jättää tuomatta esille oikeita näkemyksiään. Tutkijan tulisi pyrkiä vaikuttamaan kaikkiin keinoihin siihen, että tutkittavat eivät koe oloaan epämiellyttäväksi, vaan voisivat luottaa tutkijaan. (Mäkinen 2006: 108-109.) Haastatteluiden alussa kerroimme haastateltavillemme, että koemme heidät oman kulttuurinsa asiantuntijoina ja painotimme sitä, että haluamme opinnäytetyössämme parantaa heidän asemaansa.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) on määritellyt tieteelliselle tutkimukselle hyviä käytäntöjä. Niitä noudattamalla tutkimus eli tässä tapauksessa opinnäytetyö on eettisesti hyväksyttävä ja tulokset uskottavia. Hyvän tieteellisen käytännön lähtökohtana on, että tutkimusta tehdessä noudatetaan rehellisyyttä ja ylipäättänsä kiinnitetään huomiota huolellisuuteen ja tarkkuuteen, kun tuloksia tallennetaan ja esitetään sekä silloin kun tutkimusta ja sen tuloksia arvioidaan. Tutkimuksessa on sovellettava eettisiä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä. Tutkimuksen tulokset on raportoitava avoimesti ja vastuullisesti, niin kuin tieteellisen tiedon luonteeseen kuuluu. Tutkijan on huomioitava muiden tutkijoiden tekemä työ ja saavutukset. Heidän tekemiin julkaisuihin on viitattava asianmukaisesti. Tutkimus tulee suunnitella, toteuttaa ja raportoida siten kuin tieteelliselle tiedolle asetetut vaatimukset edellyttävät. Tutkimusta tehdessä tulee etukäteen hankkia tutkimuslupa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012.) Tutkimuseettisyyden varmistamiseksi haimme opinnäytetyötä varten tutkimusluvan (Liite 2). Hakemuksen liitteenä lähetimme opinnäytetyönsuunnitelman, jotta luvan antaja on tietoinen opinnäytetyön tavoitteista. Pietarinen (1999: 7) on maininnut tutkijan perustehtäväksi luotettavan informaation tuottamisen todellisuudesta. Tämä ajatus tutkijan perustehtävästä sopi myös meihin opinnäytetyötämme toteuttaessa. Pyrimme tuottamaan luotettavaa informaatiota haastatteleviltamme vangeilta, vääristelemättä heidän kertomiaan asioita.

Koska tutkimuksen kohteena ovat ihmiset ja heidän kokemuksensa, jouduimme miettimään eettisiä kysymyksiä jokaisessa opinnäytetyönteko vaiheessa. Opinnäytetyön tarkoituksen oli olla eettinen. Hirsjärvi & Hurme (2004: 20) ovat jakaneet eettiset kysymykset tutkimuksen eri vaiheisiin. Tutkimuksen tarkoitusta tulisi tarkastella tutkittavan näkökulmasta siltä kannalta, miten tutkimus parantaa tutkittavan inhimillistä tilannetta. (Hirsjärvi & Hurme 2004: 20.) Pyrimmekin opinnäytetyössämme siihen, että sen myötä romanit saisivat äänensä kuuluviin ja se vaikuttaisi Rikosseuraamuslaitoksen henkilökunnan työskentelyyn romaniasiakkaiden kanssa.

Suunnitelmavaiheessa tulee saada kohteena olevien henkilöiden suostumus haastatteluun (Hirsjärvi & Hurme 2004: 20). Tämän varmistimme hankkimalla kirjalliset luvat haastateltavilta suostumus-lomakkeella. Tämän lisäksi varmistimme, että haastateltavilla oli riittävä tieto opinnäytetyön aiheesta ja tavoitteista ennen haastatteluun suostumista. Tällöin suostumuksen antaminen perustui riittävään tiedonsaantiin opinnäytetyöstä.

Haastattelutilanteessa on otettava huomioon se, mitä itse haastattelutilanne voi aiheuttaa haastateltaville (Hirsjärven yms. 2011: 19-20). Kerroimme haastateltaville, että opinnäytetyöhön osallistuminen oli vapaaehtoista ja, että mikäli syystä tai toisesta he halusivat lopettaa haastattelun kesken, olivat he siihen täysin oikeutettuja ilman selitysvastuuta haastattelihoita kohtaan. Pyrimme siihen, että haastattelutilanne olisi rento kaikille osapuolille, sillä Hirsjärven yms. (2011: 19-20.) mukaan haastattelussa on kiinnitettävä huomiota siihen, että haastateltavat eivät ahdistu haastattelun johdosta. Yhdessä haastattelutilanteessa jouduimme lopettamaan haastattelun suunniteltua aiemmin, jotta vältyimme silminnähden ahdistuneen haastateltavan olon pahenemiselta. Yleisesti haastatteluissa huomioimme sen, että mikäli haastateltava ei halunnut vastata esittämäämme kysymykseen, annoimme asian olla.

Opinnäytetyössä on tiedostettu, että ennakkokäsitykset voivat vaikuttaa tuloksiin, ja niihin on kiinnitetty huomiota vaikutuksien ehkäisemiseksi. Korkeampi riski on ollut haastateltavien kohdalla kenet opinnäytetyöntekijät tunsivat työnsä puolesta muita haastateltavia paremmin. Haastatteluissa oli kaksi tilannetta, joissa haastattelijat tiesivät haastateltavan ennestään aiemman työkokemuksen myötä. Toisessa näistä tilanteista haastateltava ei tunnistanut haastattelihoita, mutta toisessa haastattelutilanteessa haastateltavalla ja haastattelijalla oli ollut asiakas-työntekijä - suhde. Tämä huomioitiin haastattelussa siten, että haastattelija, joka ei tuntenut haastateltavaa, otti päävastuun haastattelun toteutumisesta.

Haastattelujen jälkeisessä litterointivaiheessa eettisyys huomioitiin niin, että kirjallinen litterointi noudatti uskollisesti haastateltavien todellisia, suullisia lausumia. Tutkijan, tässä tapauksessa opinnäytetyön tekijöiden eettinen velvollisuus oli todentaa, eli esittää tietoja, jotka olivat niin varmoja ja todennettuja kuin mahdollista (Hirsjärvi & Hurme 2004: 20). Käsitte-

limme litteroitua aineistoa salassapitosäädösten mukaisesti niin, ettei kolmansilla osapuolilla ollut mahdollisuutta päästä käsiksi aineistoomme.

Tuottaessa opinnäytetyötä kirjalliseen muotoon eli raportoidessa haastatteluja on otettava huomioon luottamuksellisuus, sekä se, mitä opinnäytetyöstämme mahdollisesti seuraa haastateltaville tai yleisesti heitä koskevalle ryhmälle (Hirsjärvi & Hurme 2004: 20). Tämän otimme huomioon haastateltavien anonymiteetin suojelemisessa, sillä olimme minimoineet mahdollisuudet siitä, että haastateltavat olisivat tunnistettavissa työstämme. Opinnäytetyön analyysivaiheessa jätimme materiaaleista pois kaiken sellaisen, joka helpottaisi haastateltavien tunnistamista. Analysoidessa haastatteluja käytimme haastateltavista lyhenteitä H1, H2 ja niin edelleen. Lisäksi sekoitimme haastateltavien koodatut tekstit niin, etteivät ne vastaa todellista haastattelujärjestystä.

Raportoimme opinnäytetyön tulokset rehellisesti, ilman vääristelyä. Opinnäytetyön tekijän toiminta tai asema voi vaikuttaa eettisiin kysymyksiin (Hirsjärvi & Hurme 2004: 20). Varmistimme, ettei työskentelymme vääristänyt tuloksia. Se, että opinnäytetyön tekijöitä oli kolme, varmisti osaltaan sitä, ettei yksittäisen tekijän työskentely vääristänyt tuloksia. Laki määrittelee, että henkilötietoja sisältävät aineistot tulee hävittää heti, kun tutkimushanke on saatu päätökseen (Tutkimusetiikkaa ja lakipykälää). Säilytimme opinnäytetyön aineiston asianmukaisesti ja hävitimme materiaalin sen jälkeen kun opinnäytetyö julkaistiin julkisena asiakirjana kaikkien saataville Theseus-tietokantaan.

Eettisyyden lisäksi luotettavuus on tärkeä osa opinnäytetyötä. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että tutkimuksessa käytetään useita menetelmiä. Useiden tutkimusmenetelmien yhteiskäytöstä käytetään termiä triangulaatio. Tutkijatriangulaation sijaan tarkoittaa, että tutkimukseen osallistuu useampia tutkijoita sekä aineistonkerääjinä että tulosten analysoijina ja tulkitsijoina. (Hirsjärvi yms. 2012: 233.) Opinnäytetyömme on toteutettu kolmen opiskelijan toimesta ja sen myötä tutkijatriangulaatio on lisännyt opinnäytetyön luotettavuutta.

Tutkimuksen luotettavuutta arvioidessa käytetään käsitteitä reliabiliteetti ja validiteetti. Reliabiliteetilla tarkoitetaan sitä että tutkitaan kohdeilmiötä luotettavilla mittareilla. Tulokseen ei saa vaikuttaa mittaustilanne, eivätkä satunnaiset tekijät vaikuta tutkimuksen tuloksiin. Validiteetti taas tarkoittaa kohdeilmiön mittaamista tarkasti ja harhattomasti sekä sitä, onko ilmiö juuri se, mitä tutkimuksessa on tarkoituksena tutkia. (Puusa & Juuti 2011: 154-155.) Laadullisessa tutkimuksessa käsitteet reliaabelista ja validista eivät täysin vastaa luotettavuuden kuvausta, sillä kaikki ihmisiä koskevat kuvaukset ovat aina ainutlaatuisia (Hirsjärvi yms. 2012: 232). Opinnäytetyössä saatiin tuloksina miesromanivankien omakohtaisia kokemuksia romanikulttuurin merkityksestä, valtaväestön suhtautumisesta romaneihin vankilassa sekä

sosiaalisista verkoista ja heiltä saadusta tuesta. Nämä kokemukset olivat ainutlaatuisia, joten voidaan nähdä, että saamamme tulokset olivat arvokkaita, siitä huolimatta, että haastateltavia oli vain kaksitoista.

Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että tutkija selostaa tarkasti tutkimuksen toteuttamisesta (Hirsjärvi yms. 2012: 232). Tämä pätee myös opinnäytetyöemme luotettavuuteen. Halusimme tuoda esiin aineiston tuottamiseen liittyneet vaiheet sekä tuloksiin mahdollisesti vaikuttaneet seikat, sekä sen, miten olimme tuloksiimme loppujen lopuksi päätyneet. Tämän vuoksi kerroimme opinnäytetyössämme tarkasti taulukoilla havainnollistaen sen, miten opinnäytetyön tulokset olivat sellaiset kuin olivat. Haastattelututkimuksessa on oleellista kertoa olosuhteista ja paikoista, joissa aineistot on kerätty (Hirsjärvi yms. 2012: 232). Näin pystyimme sulkemaan pois mahdollisesti sellaiset tekijät, jotka olisivat vaikuttaneet oleellisesti haastattelutilanteisiin ja sen myötä tuloksiin.

Tutkimushaastattelussa on nähty ongelmana sellaiset virhelähteet, joissa haastateltavat kertovat sellaisia vastauksia, joita ajattelevat haastattelijan odottavan. (Hirsjärvi & Hurme 2004: 35). Opinnäytetyön haastatteluista saadut vastaukset olivat jokaisen haastatellun henkilökohtaisia kokemuksia ja niissä he avasivat omia näkökulmia romanikulttuuriin ja sosiaalisen tuen saantiin, tästä johtuen vastaukset olivat luotettavia sekä virheettömiä. Puusan & Juutilan (2011: 156-157) mukaan laadullista tutkimusta tehdessä ja arvioidessa puhutaan myös siirrettävyydestä. On tärkeää pohtia sitä, voisiko tutkimuksen toteuttaa uudestaan toisessa ympäristössä ja pysyisivätkö tutkimustulokset mahdollisesti lähes samanlaisina. (Puusa & Juuti. 2011: 156-157.) Tutkimustamme varten haastattelimme 12 romanivankia, otoksena se oli suppea, joten emme voineet tehdä yleistyksiä. Uskoimme kuitenkin, että mikäli olisimme toteuttaneet tutkimuksen muissa vankiloissa, olisi ollut mahdollista saada samankaltaisia tuloksia. Puusan & Juutilan (2011: 156-157) mukaan tutkijan tulee myös pitää päätelmänsä ja ajatuspolkunsä avoimena ja läpinäkyvänä tutkimustuloksia käsitellessä ja analysoitaessa. Tutkijan tulee pystyä perustelemaan kantansa ja ymmärtää, että hänen tekemät valinnat vaikuttavat tutkimuksen monessa eri vaiheessa lopputuloksiin saakka. (Puusa & Juuti. 2011: 156-157.) Tästä syystä pyrimme opinnäytetyössämme perustelemaan tekemämme valinnat ja toimme selkeästi esille tutkimustuloksiin vaikuttaneet seikat.

9 Tulokset

Tässä luvussa perehdytään opinnäytetyön haastatteluiden tuloksiin siitä, millaista sosiaalista tukea romanimiesvangit olivat kokeneet saaneensa vankeusrangaistuksensa aikana ja mitkä heidän kulttuuriin liittyvät tavat he olivat kokeneet tärkeäksi vankilassa. Tulososioista selviää myös haastateltaviemme kokemuksia valtaväestöön kuuluvien vankien ja henkilökunnan suhtautumisesta romaneihin. Keskeiset opinnäytetyöemme tutkimustulokset romanimiesvankien

kokemuksista esitellään kahdessa osiossa. Ensimmäiseksi vastasimme tutkimuskysymykseen, jossa halusimme selvittää millainen merkitys romanikulttuurilla oli haastateltaville. Lisäksi vastasimme tutkimuskysymykseemme jossa kartoitettiin valtaväestön eli henkilökunnan ja muiden vankien suhtautumista romaneihin. Toiseen ja kolmanteen tutkimuskysymykseen siitä, millainen oli romanivankien sosiaalinen verkosto ja millaisia olivat romanivankien sosiaalisen tuen muodot, vastasimme toisessa osassa. Toisessa osassa vastasimme myös tutkimuskysymykseen, jonka avulla pyrimme selvittämään millaisia kokemuksia haastateltavilla oli sosiaalisesta tuesta.

9.1 Romanikulttuuri

Romanikulttuuri oli haastateltavillemme tärkeä asia ja kulttuuri oli heillä läsnä jokapäiväisessä arjessa. Romanikulttuuri tarkoitti haastateltaviemme kokemana kokonaisuudessaan sellaisia kulttuurillisia piirteitä jotka vaikuttivat heidän elämäänsä sekä muiden suhtautumiseen heihin liittyen. Haastateltavat toivat esiin merkityksellisiä kulttuuriin liittyviä tapoja, joista tärkeimpiä heille olivat vanhempien kunnioittaminen, häveliäisyys, puhtaus ja pukeutuminen. Myös perheen merkitys haastateltavillemme korostui. Haastatteluissa selvisi, että romanikulttuuri oli opittu kodeissa jo pienestä pitäen. Haastatteluissa osa pohti romanikulttuuria ja miten se ilmenee. Haastateltavat itse käyttivät termiä mustalaisuus. Heidän mukaansa mustalaisuus oli osa ihmistä, eivätkä he itse tulleet ajatelleeksi sitä, miten kulttuuria pystyisi toteuttamaan, vaan se oli automaattisesti osa identiteettiä.

H6: ” Sehän on mustalaisuus, sehän on vaan sydämessä tai geeneissä. Ei se missään muualla oo. Eikä tuu koskaan olemaankaan.”

Yksi haastateltavista totesi, että kulttuurin noudattaminen vankilassa oli vaikeaa. Yleisesti ottaen haastatelluilla oli kokemus siitä, että vankilassa pystyy elämään kulttuurin mukaisesti tietyin ehdoin. Haastatteluissa ilmeni, että romanikulttuurin tavat nähtiin koskevan ainoastaan romaniväestöön kuuluvia eikä valtaväestöä. Yhden haastateltavan mukaan romanikulttuuria pidettiin yllä siten, että kokoonnuttiin yhteen muiden romanien kanssa ja oltiin tiiviisti yhdessä, toisten tukena.

Kolme haastatelluista kertoi kulttuuriin liittyen, että uskonnolla oli suuri merkitys heidän elämässään. He kertoivat, että uskonto oli tärkeää ja osa heitä itseään. Yksi haastatelluista toi ilmi, että hänellä oli kokemuksia myös kristillisestä osastosta. Uskonnon maininneet haastatellut kokivat, että he olivat päässeet toteuttamaan uskontoa vankilassa ja yksi heistä kertoi käyvänsä kirkossa jatkuvasti.

H10: ”On tosi kova merkitys uskonnolla, mä uskon Jumalaan ja tota niinku mä uskon, että luulen että mustalaisissa ei oo yhtään semmosta, mikä ei uskois Jumalaan ja ei pelkäis sitä.”

H12: ”Tärkeessä (roolissa). Et niin, se on osa mua. Mä en oo uskossa, mut mä oon uskonnollinen.”

Toinen haastateltava toi esiin, että romanit oli kasvatettu ajatukseen siitä, että he kuuluvat vankilaan. Hän kuvaili myös romanien käsitystä miehenä olemisesta ja miehisydestä. Haastateltavan käsityksen mukaan miehen tulee olla luonteeltaan paha ollakseen mies.

H6: ”Tos mein kulttuurissa se pahuus on hirveen tärkeä asia. Niinku monissa suvuissa niin tota et pitää olla miehen pitää olla paha ja ilkeä ja ei voi olla hyvä jos ei oo paha. Jos on vaan pelkästään hyvä niin sit on joku lälläri.”

Yksi haastateltava toi ilmi, että hänen kokemuksensa mukaan romanien rikolliset tavat oli opittu jo lapsuudessa, eikä hänen mukaansa vanhemmat kannusta lapsia koulutukseen.

9.1.1 Perhekäsitys

Puolet eli kuusi kahdestatoista haastateltavasta korosti, että romanien kohdalla tulisi huomioida perhekäsityksen erilaisuus verrattuna valtaväestöön. Haastatteluissa ilmeni tämän tarkoittavan käytännössä sitä, että romanit laskivat perheeseen kuuluvaksi myös muut sukulaiset esimerkiksi tädit, sedät, serkut ja jopa pikkuserkut varsinaisen ydinperheen lisäksi. Perhekäsitys oli siis laajempi verrattuna valtaväestön käsitykseen perheestä, joka usein saatettiin ajatella niin sanottuna ydinperheenä, johon sisältyivät vanhemmat ja lapset. Yksi haastatelluista kertoi, että romaneilla kasvattajana saattoi olla omien vanhempien sijaan isoäiti.

H12: ”Valtaväestöllä jos on vaikka niinku pikkuserkku niin ei sitä niinku lasketa perheeseen, mut mustalaisilla se on sit taas ihan ydinperhettä, niinku tosi tärkeä ihminen, et se ois ihan hyvä jos niinku vankiloissakin työntekijät rupeis ymmärtämään sen. Et se niinku, se koko suku on yhtä perhettä”

Haastatellut toivat ilmi, että romanikulttuurissa oli varsin tavanomaista kasvaa tiiviisti yhdessä serkkujen kanssa ja heidät rinnastettiin veljiksi ja siskoiksi. Osa haastatelluista nosti esiin sen, että vankiloiden säännöissä serkkuja ei rinnasteta siskoihin ja veljiin ja ylipäänsäkään vankilassa ei nähty muiden sukulaisten kuuluvan perheeseen. Tämä vaikeutti yhteydenpitoa siviiliin ja vankilasta käsin ei pystytty olemaan yhteydessä koko sukuun. Haastateltujen mukaan myös poistumislupiin liittyen tulisi huomioida romanien valtaväestöä laajempi perhekäsitys ja se, että esimerkiksi serkkujen hautajaisiin olisi tärkeää päästä osallistumaan.

H8: ”Meidän perhesiteet nii on niinkö, mite mä nyt sanoisin, esimerkiks valtaväestöllä ensimmäinen serkku ei kuulu niinku lähiomaisiin. No meillä se sit taas on ihan eri asia, meillä niinku serkku ja veli ja sisko niinkö ero nii ei oo mikää, niinku ne on suunnilleen samalla viivalla olevaa”

Haastatellut kokivat, että romaneilla oli tiivis yhteisö ja he pitivät yhtä. Tilanteessa, jossa romani joutui vankilaan, suku tuki yhdessä rikoksen tehnyttä ja piti rikoksentekijästä huolta.

H6: ”Yleisesti ottaen niin kyllähän ei niinku romaneja unohdeta linnoihin ja niin päin pois. Suku varmaan käy ja pitää huolta.”

H1: ”Et joillai ihmisillä on silleen et ne tekee pahoja ja joutuu linnaan et omaiset ei ees halua olla niitten kans tekemisissä. Meillä kääntyy vähän niinku toisinpäin siis kiinnostus ja se auttamisenhalu on iso, jos asiat menee hankalaks.”

Haastatellut kokivat, ettei suljetuissa vankiloissa otettu huomioon perhesuhteiden tärkeyttä. Heidän mielestään olisi tärkeää, että vankilassa työntekijät ymmärtäisivät, että koko suku on yhtä perhettä.

9.1.2 Vanhempien kunnioittaminen ja häveliäisyys

Kaikkien haastateltujen mukaan vanhempien romanien kunnioittaminen oli tärkeää ja yksi haastateltavista totesi sen olevan koko romanikulttuurin perusta. Vanhempia romaneita tuli kuunnella ja kunnioittaa häveliäisyysääntöjä noudattaen, haastateltavat kertoivat.

H12: ”No vanhempien kunnioittaminen, se se varmaan tärkein on. Ja ihan hyvin voin toteuttaa sitä täällä. Ei niinku pompita tiiätsä ihan miten vaan vanhojen ihmisten eessä, niit vähän jututetaan erilailla, autetaan joka tilanteessa, niinku vaikka kanttiinissa ja jos mennään kanttiiniiin vaik samaan aikaan niin kannetaan ne kassit niinku ja ihan normaaleja asioita.”

Häveliäisyysääntöihin liittyen puolet haastateltavista toi esiin ongelmatilanteita, joita he olivat kohdanneet vankilassa ollessaan. Häveliäisyysääntöistä johtuen haastatellut romanit joutuivat kiinnittämään erityistä huomiota ollessaan vanhempien romanien seurassa. Heidän tuli huomioida asiallinen kielenkäyttö, hygieniakäyttäytyminen, pukeutuminen ja yleensäkin asuminen ja siihen liittyvät seikat vankilassa.

H3: ”No esimerkiks se jos ois vanhempi mies nii samassa sellissä, se ois sit niinku tosi vaikeeta. kaikki suihkussa käymiset, vessassa käymiset ja sitte tolaset. Et me ei käydä niinku vanhempien ihmisten eessä vessoissa.”

Haastatteluista ilmeni, että haastateltavat kokivat, että vanhemman romanimiehen asuttaminen samaan selliin nuoremman kanssa vaikeutti arkielämän rutiineja. Häveliäisyysääntöt esitivät vessassa käymisen sekä ilman romanivaatteita esiintymisen vanhemman ihmisen seurassa, tällöin esimerkiksi suihkussa käymisen jälkeen nuorempien romanien tulisi pukeutua saman tien kulttuuriin kuuluviin vaatteisiin. Yksi haastatteluista kertoi, että hänen kokemuksensa mukaan vankilassa oli otettu huomioon sijoittelussa se, että vanhempia romaneita ei voi asuttaa samaan selliin nuorempien kanssa. Hän koki, että heidän kulttuuria ei ollut unohdettu

tässä asiassa. Toinen haastatelluista kertoi, että häveliäisyysäännöt olivat hänelle tärkeitä, mutta ne eivät tällä hetkellä koskeneet häntä, sillä kyseisessä vankilassa ei ollut haastateltua vanhempia romanimiehiä.

H6: ”Mullahan on jo sen verran ikää et mun ei tarvi hirveen vakavasti ottaa niitä ettei mun tarvii vaikkapa hävetä jotain..”

Häveliäisyysääntöjen mukaisesti saunakäynnit vankilassa oli toteutettava siten, että vanhemmat romanit saunovat ensin ja nuoremmat eri aikaan. Tämä saattoi aiheuttaa haastateltavan mukaan sen, että saunassa oli käytävä nopeasti, jotta kaikki kerkeäisivät saunoa aika-aulun puitteissa.

H10: ”Saunat on tommoset meillä on kaikki ne eri aikaan, että mennään niinku vanhemmat ihmiset menee enste, ja tollein. Se on ollu vähän tiukkaa sillain meille.. vähän pikasesti pitää saunas käydä.”

Haastateltavien mukaan häveliäisyysääntöjä noudattaen nuorempien piti kiinnittää huomiota siihen mitä he puhuivat vanhempien romanien kuullen. Jos nuoremmat romanit puhuivat hävyttömiä vanhempien romanien edessä, oli tilanne häpeällinen kaikille. Vanhempien romanien kanssa keskusteltaessa haastateltavat kertoivat, että nuorempien tuli kiinnittää huomiota asialliseen kielenkäyttöön. Esimerkiksi kiroileminen oli paheksuttavaa.

H9: ”Jos siinä on vanhempi mies, jos vaikka puhuu semmosia hävyttömiä asioita nii me joudutaan niinku me nuoremmat niinku vähä olemaa siinä niinku pää alaspäin..”

Yhden haastatellun mielestä häpeän kulttuuri oli mennyt liian pitkälle. Sen seurauksena nuoret olivat alkaneet murrosikänsä tullessa kutsumaan vanhempiaan äidin ja isän sijasta kutsuanimillä tai teititellen heitä.

H6: ”Elikkä meillä on se häpeän kulttuuri nii se on menny niinku niin pitkälle et.. Ne ei enää niinku puhu isästä ja äidistä vaan ne kutsuu nimillä vanhempiaan. Tai ne sanoo ’toiset’ niin niinku ett ”joo toiset tulee kohta” ku aina teititellään.”

9.1.3 Puhtaus

Kolmessa haastattelussa puhtaus ilmeni osana romanien tapakulttuuria. Haastateltavien mukaan romanit olivat siistejä ja noudattivat hyvää hygieniää. Yksi haastateltava korosti puhtauden tärkeyttä ylitse muiden kulttuuritapojen. Kuitenkaan toisen haastateltavan mukaan hygieniää ja puhtautta ei ollut huomioitu vankilassa riittävästi. Yhdessä haastattelussa ilmeni myös, että aikoinaan vankiloissa puhtauteen liittyvistä asioista oli jouduttu neuvottelemaan.

*H1: ”Niinku menee vaik vankilaan X ni ensimmäiseks ku sinne menee ja sano-
taan et alasti ja ota tosta talon vaatteet päälle, nii ei oo mikään, et mistä mä
tiiän et kuka ne on pessy ja hyi että tulee inhottava olo.”*

Yksityiskohtaisena esimerkkinä haastateltava kertoi, että hän ei itse ruokaa tehdessään voinut maistaa yhteiseksi tarkoitettua ruokaa suoraan lusikalla. Jos hän olisi tehnyt näin, olisi ruoka ollut saastunutta eikä sitä olisi voinut tarjoilla muille vangeille. Yhden haastatellun mukaan romanikulttuurista koettiin olevan hyötyä tilanteissa, joissa henkilökunnalla oli tieto romanien siisteydestä. Selleihin asutettaessa heille saatettiin tarjota keskivertoa parempia sullejä.

9.1.4 Pukeutuminen

Pukeutuminen ja pukeutumissäännöt olivat olennainen osa tapakulttuuria. Kahdestatoista haastatellusta kahdeksan kertoi, että pukeutuminen romanikulttuurin mukaisesti oli heille tärkeää. Haastatellut toivat esiin, että vaatetuksen tuli olla kunnossa ja vanhempien romanien edessä ei voinut näyttäytyä väärin pukeutuneena.

*H2: ”Joo, ainoastaan tietenki se vaatetus, mikä siel on sit jos siel on vanhem-
pia ihmisiä siellä samassa vankilassa. Mutta, sitä joutuu sit olosuhteiden mu-
kaan niinkö olemaan. Ja sit ne ite ymmärtää ja vanhuksetkin ymmärtää.”*

Pukeutumistapoja oli romaneilla paljon ja haastatellut kokivat, että niitä toteutettiin vanki-
lassa siinä määrin kun oli mahdollista. Vankiloissa, joissa sai pitää omia vaatteita, pukeutumi-
nen ei ollut ongelma. Osa haastatelluista ymmärsi, että vankila asetti rajoitteita pukeutumi-
sen suhteen. Jotkut haastatelluista taas kokivat asian niin, että ilman romanikulttuuriin kuu-
luvia vaatteita oleminen tuntui pahalta ja he eivät voineet näyttäytyä vanhempien romanien
edessä tai olla heidän kanssaan vuorovaikutuksessa väärin pukeutuneena.

*H3: ” Se oli mulle niinku tosi kova homma. että niinkö, se tuntu et alistettiin,
ko otettiin pois nämä vaatteet.. Mä niinku, alistettiin.. oli tosi hirvee olo.”*

9.1.5 Henkilökunnan suhtautuminen romanivankeihin

Haastatteluissa puhuimme henkilökunnan suhtautumisesta romanivankeihin ja romanien ko-
kemuksista siitä, että oliko heidän etninen taustansa vaikuttanut vuorovaikutukseen henkilö-
kunnan kanssa. Kaksi haastateltavaa koki, että työntekijöiden suhtautuminen romaneihin
vaihteli työntekijöiden mukaan. Vaikuttavia tekijöitä kahden haastateltavan mukaan oli hen-
kilöstön pitkä työkokemus ja ennakkotiedot romanikulttuuriin liittyvistä erityistavoista. Yhdel-
lä haastateltavalla oli kokemus siitä, että uudet vartijat, eivät välttämättä olleet tottuneet
romanien kovääniseen tapaan olla vuorovaikutuksessa, ja he olivat tulkinneet sen esimerkiksi
tappelun alkamiseksi.

H10: ”No se on tota se menee vähän työntekijöitten mukaan että se vähän vaihtelee että me ollaan ihmisii kyl kaikki. Se kyl ymmärretää. Toisten kanssa tulee paremmin toimeen, toiset ymmärtää paremmin ja toiset ei välttämättä toiset välttämättä ymmärtää mut ne tekee tahallaanki.”

H10: ”Se myös menee henkilökunnan kohtasesti sielläki siellä oli taas et pääasiallisesti vanhempien vartijoiden kanssa tulee hyvin toimeen..”

Vaikka haastateltava kertoi, että henkilökunnalla oli kokemusta ja tietämystä romanikulttuuriin liittyvistä tavoista, ei tätä ollut aina mahdollista ottaa huomioon. Esimerkiksi saunominen järjestelyineen sekä yhtäkkiä osasotoille tehdyt sellitarkastukset olivat aiheuttaneet ongelmatilanteita. Haastateltava kertoi, että hänellä oli tieto eräästä sellitarkastustilanteesta, jossa kaikki vangit siirrettiin käytävälle sellitarkastuksia varten ja riisutettiin. Kyseisessä tilanteessa ollut toinen romanivanki ei ollut suostunut riisuuntumaan, koska riisuuntuminen muiden seurassa oli vastoin romanikulttuuria. Tämän seurauksena hänet oli laitettu eristysseiliin.

H10: ”Ne tietää kaikki nää mejän kulttuuri tavat et meitä on vaikee et ei voi mennä saunaan yhtä aikaa ja tollein mut silti ne patistaa et nyt sinne et meenyt sinne tai sit et mee ollenkaan et se menee vähän niinku vartijan mukaan että ja esimiehen mukaan.”

Toinen haastateltava kertoi, että henkilökunta oli suhtautunut romaneihin hyvin. He olivat antaneet heidän olla rauhassa ja ymmärtäneet heitä. Kolmas haastateltava kertoi, että esimerkiksi avotolossa häntä oli kohdeltu hyvin. Lisäksi kaksi haastateltavaa koki, että romanistausta ei ollut vaikuttanut henkilökunnan suhtautumiseen heitä kohtaan.

Haastateltavista puolet toivat esiin henkilökunnan ennakkoluulot ja -asenteet romaneja kohtaan. He kokivat, että valvontahenkilökunnalla oli ennakkoluuloja romaneja kohtaan. Romaneja syrjittiin valtaväestöön verrattuna esimerkiksi soittojen ja asumisjärjestelyjen suhteen. Yhden haastateltavan mukaan kantaväestöön kuuluva vanki tuli helpommin kuulluksi henkilökunnan osalta, kun taas romanien kohdalla ajateltiin heillä olevan taka-ajatuksia.

H9: ”No tulo-osastolla siellä niinku suomalaisvangit sai soittaa paljon paremmin ku me. Meijät kopitettii heti ja ne sai jäähä soittamaan ja me ei saatu soittaa.”

Kaksi kahdestatoista haastateltavasti koki, että henkilökunnalla oli ennakoasenteita romanien työntekeä kohtaan. Asenteet oli tuotu ilmi sekä ilmein että elein, mutta myös suoraan sanomalla.

H1: ”Sit se tulee sellanen vastaanoton yks iso vartija ja sanoo et oot ensimmäinen mustalainen kenet hän on nähny et sä et oo pienenä saanu sitä rokotetta et tulee työtä vieroksuvaks. Niinku tiiätkö tollasta ihan. Niillä on ne ennakoasenteet. Niissä on murtamista sitte.”

H6: ”Nehän luulee oikeesti että me ei tehä töitä.”

Toinen näistä kahdesta haastateltavasta, joka kertoi työntekijöiden ennakkoasenteista romanien työntekoa kohtaan, onnistui muuttamaan kyseisen työntekijän ennakkoasennetta. Hän kertoi, että hänen työssään osoittama ahkeruus oli puolen vuoden aikana muuttanut valvontahenkilökunnan käsitystä romanien kykeneväisyydestä työhön.

Yksi kahdestatoista haastateltavasta koki, että valvontahenkilökunta käyttäytyi jopa rasistisesti romaneja kohtaan. Hänen käsityksensä mukaan romanit joutuivat vankilaan tullessaan automaattisesti eristysosastolle.

H1: ”No niinku toi valvontahenkilökunta, nii nehä on oikeesti rasisteja kaikki, suurin osa heistä.”

Lisäksi yksi haastateltavista toi esiin lievemmän version rasismista. Valvontahenkilökunta oli vitsailut romanikulttuurin ja romanien kustannuksella. Sama haastateltava kuitenkin totesi, että samantyylistä vitsailua oli voinut kohdistua muihinkin vankeihin romanien lisäksi.

H2: ”Esimerkiks sit jos mustalainen lähtee lomille nii ne lyö vetoa siel ne vartijat et tuleeks takas vai ei. Et siel on vähän sellasta.”

Yksi haastateltava pohti syitä, jotka olivat voineet vaikuttaa valvontahenkilökunnan suhtautumiseen romanien suhteen. Hän tunnisti, että suhtautumiseen on voinut vaikuttaa romanista riippumattomat syyt, kuten yleisesti ottaen vartijan huono päivä tai huono mieli. Henkilökunnalla olit voinut olla myös ennakkokäsityksiä aiempien kokemusten perusteella.

H10: ”He voivat samaistaa kaikki mustalaiset, jos joku mustalainen on joskus käyttäytynyt heitä kohtaan huonosti.”

9.1.6 Muiden vankien suhtautuminen romanivankeihin

Henkilökunnan suhtautumisen lisäksi haastatteluissa tuli ilmi muiden vankien suhtautuminen romanivankeihin. Kolme kahdestatoista haastateltavasta koki, ettei romanitaustalla ole ollut vaikutusta muiden vankien kanssa käytävään vuorovaikutukseen eli yhdeksän kahdestatoista koki, että romanitaustalla oli vaikutusta muiden vankien kanssa käytävään vuorovaikutukseen. Yksi näistä kolmesta koki, että muut vangit ymmärsivät ja hyväksyivät romanit ja kyseisessä vankilassa oli hyvä ilmapiiri vankien kesken. Viiden haastateltavan kokemuksen mukaan muiden vankien suhtautuminen romaneihin vaihteli. Suhtautumiseen oli voinut vaikuttaa osassa muiden vankien kanssa käytävästä vuorovaikutuksesta romanien oma käytös ja aiemmin siviilissä tapahtuneet asiat. Jotkut eivät vain pitäneet romaneista.

Yksi edellä mainituista viidestä haastateltavasta kertoi, että vankilassa X ei ollut merkitystä sillä, millainen ihminen romani oli, vaan romaneille tuli hänen käsityksen mukaan aina ongelmia. Hänen mukaan muissa Suomen vankiloissa pärjäsi ja mahdolliset ristiriidat muiden vankien kanssa johtuivat henkilökohtaisesti ihmisten teoista, eivätkä olleet kulttuurisyyistä johtuvia. Toinen haastateltava tunnisti sen, että kaikkien kanssa ei välttämättä tullut toimeen, kulttuurillisista syistä riippumatta.

Vaihtelevan suhtautumisen lisäksi kaksi haastateltavista oli kokenut, että muiden vankien suhtautuminen romaneihin oli ollut hyvää. Muiden vankien kanssa oli tullut toimeen kun pelisäännöt oli tehty selväksi.

H1: ”Alkuun ne jätkät kokeili et mut mä olin et haluan vaan lusii oman tuomioni ja en tykkää hirveesti että te vitsaillette. kyllä mä nyt ymmärrän jos joskus joku jonkun vitsin laskee tai joku hyvä juttu oikeesti, sellanen fiksu tai hauska”

Haastateltavilla oli kokemusta myös muiden vankien negatiivisesta suhtautumisesta romani-vankeja kohtaan sekä ennakkoluuloista, aivan kuten henkilökunnankin puolesta. Yksi haastateltava kertoi joutuneensa väkivallan uhriksi romanitaustansa johdosta.

H11: ”Mut on siirretty sitte johonki rangaistus osastolle, jonki rikkeen takia missä ei oo yhtään mustalaista sitte ja oli vaa niinko suomalaisia ja tota sit mä jouduin semmoselle osastolle missä oli niinku jengiläisiä oli paljon ja tota no sit tota sihän siihen tultiin heti sanomaan et sun pitää muuttaa täältä pois, mä en muuttanu siitä mihkään ja siellä tuli tappelu.”

Toinen haastateltava kertoi, että vangeilla oli ennakkoluuloja romaneita kohtaan. Hänen mukaan jos yksi romani oli tehnyt jotain, se yleistettiin helposti koskemaan kaikkia romaneja. Ennakkoluuloja oli alussa, mutta ne muuttuivat, kun ihmiset oppivat tuntemaan romanin. Toinen haastateltava korosti oman käyttäytymisen merkitystä.

H4: ”Et paljon pystyt ite vaikuttaa siihen miten sä käyttädyt, miten sä oot. Että et työnnä päätäs joka paikkaan. Ja näytät että oot rehti ja hoidat asias. Mut sit on tää puoli just että ne ennakkoasenteet tääl Suomen maassa.”

9.2 Sosiaalinen tuki

Sosiaalinen tuki haastateltaviemme kokemana tarkoitti sellaista tukea joka on ollut peräisin haastateltavan sosiaalisilta verkostoilta ja joka on ilmennyt erilaisina tuen muotoina. Jokainen opinnäytetyöhön haastateltu romanimies toi ilmi, että oli saanut vankeusrangaistuksensa aikana tukea joltain taholta. Tukea oli saatu perheeltä, suvulta, ystäviltä, muilta vangeilta sekä viranomaisilta ja kolmannelta sektorilta. Tuen saannin ajankohta oli myös vaihdellut haastateltavillamme. Yhden haastateltavan kohdalla tuen saanti oli koskenut aiempia tuo-

mioita, mutta tämän hetken tuomiota suorittaessa hän ei ollut halunnut hakea tukea miltään taholta. Hän oli kokenut, että ei halua rasittaa muita ihmisiä omilla asioillaan.

H6: ”En mä hae keneltäkään tukee. Mä oon niin paljon ollu vankilassa että tota mä en viitti rasittaa ketää muita ihmisiä näillä tuomioillani.”

Kolmen haastateltavan mukaan tuen saanti oli painottunut vankeusrangaistuksen alkupäähän. Yksi heistä kertoi, että oli itse ollut aktiivinen tuomionsa alkuvaiheessa saadakseen tukea. Kahden muun haastateltavan mukaan alkupäähän painottuva tuki oli koettu tärkeäksi, koska heidän mukaansa alku oli tuomion raskainta aikaa.

H9: ”No alkuvaiheessa enemmän ku on alkuvaihe on kaikista vaikein ku lähtee lottoo sitä tuomioo, et se loppu menee ihan omalla painollaan.”

Koko tuomion ajan tasaisesti saatua tukea koki saaneensa kaksi haastatelluista. Heistä toinen kuvasi, että oli saanut tukea silloin kun oli sitä halunnut, mutta siirryttyään pienempään vankilaan oli kokenut tuen saannin olevan helpompaa, kuin suuremmissa vankilassa, jossa asiakkaita oli enemmän ja jonot olivat pidemmät. Kaksi muuta haastateltua kertoivat saaneensa tukea koko tuomionsa aikana, mutta toisella tuki oli kuitenkin painottunut loppuun ja toinen heistä koki tarvitsevansa tukea haastatteluhetkellä tuomion ollessa loppupäässä, enemmän kun aiemmin.

H10: ”No varmaan tota periaatteessa täällä on saanu kokoajan sitä apua ja tukea, mut, mutta nyt ois se hetki jolloin rupeis sitä tarviimaan.”

Kolme kahdestatoista haastateltavasta kertoi, että tuki oli painottunut vankeusrangaistuksen loppupäähän. Yksi heistä kuitenkin koki, että ei juuri ollut saanut tukea, vaan oli hoitanut itse omia asioitaan. Heidän lisäksi kolme muuta haastateltua pohti haastatteluiden aikana tuen tärkeyttä vapautumisvaiheessa. Yksi heistä oli sitä mieltä, että hän ei kokenut tarvitsevansa tukea vapautumisvaiheeseen. Kahdella muulla oli suunnitelmia vapautua asteittain ja saada vahva tuki siinä vaiheessa, kun vapautuminen lähestyi.

H10: ”Mut nyt ku siinä on semmonen juttu että pitää vaihtaa kokonaan se seurapiiri ja kaveripiiri missä on aikasemmin ollu, niin tota nyt mä oon tullu siihen tulokseen et ku mä tarviin nyt vahvan tukiverkoston ympärilleni niin tota ku mä pääsen vapauteenki et mä en periaatteessa haluu vapautuu sillälaila että et mä lähtisin niinku samallailla niinku mä oon vaan ennen, et nyt se tuomio on loppu niin kaikki on roskiin.”

Yksi haastateltava kertoi, että vaikka hänen kohdallaan tuki oli painottunut vankilan puolesta tuomion alkupäähän, oli hän omatoimisesti käynyt tuomion loppupuolella tapaamassa pastoria ja oli pohtinut itsenäisesti vapautumiseen liittyviä asioita.

Yhden haastateltavan mukaan hänen kohdallaan tuen saanti oli jäänyt tuomion aikana vähäiseksi, mutta hän koki, että siihen ei tuomion ollessa vasta alkuvaiheessa ollut ollut mahdollisuuttakaan. Toinen kuvaa, että oli saanut tukea tuomionsa aikana henkilökunnalta vaihtelevasti. Yksi haastatelluista oli kokenut, että olisi kaivannut tukea aikaisemmin, kuin sitä oli ollut tarjolla.

Kahden haastateltavan kanssa keskusteltiin tuen vastaanottamisesta. Yhden haastateltavan mukaan oli omasta itsestä kiinni, ottiko tukea vastaan vai ei. Toinen haastateltava kertoi, että hän olisi saanut kaiken tarvittavan tuen, jos vain olisi ottanut sen vastaan. Aiemmillä vapautumiskerroillaan hän oli saanut kaiken valmiiksi mutta siltikään hän ei ollut ottanut apua vastaan.

H6: ”Kyl se on enemmän niinku minusta itsestäni kiinni saisinko mä tukee tuolta siviilistä, lapsiltani ja niin päin pois.”

H11: ”Mulla on niinku paljon semmosii tukiverkostoo ja et saisin kaiken avun ja tuen jos vaan haluan ottaa vastaan.”

9.2.1 Sosiaalinen verkosto

Haastateltaviemme kokemusten mukaan heidän sosiaaliset verkostot koostuivat perheestä, sukulaisista, ystäväistä, muista vangeista sekä vankilan henkilökunnasta ja kolmannen sektorin toimijoista. Primaaritason tuki haastateltaviemme kokemana oli sellaista tukea mikä oli peräisin omalta perheeltä. Primaaritason tukea oli saanut haastattelujen perusteella kymmenen kahdestatoista haastateltavasta. Viisi näistä kymmenestä oli nimennyt tuen antajiksi vanhemmat. Vaimolta tai tyttöystävältä tukea oli saanut haastattelujemme mukaan neljä haastateltavaa. Kolme kahdestatoista haastateltavasta oli tuonut esiin tuen antajina omat lapset.

H9: ”Niin no sehän (perhe) se tuo mulle sitä että mä jaksan.. Niinku mun lapset ja ei mulla ois niinku millään mitään väliä jos mulla ei ois mun lapsia.”

Osa haastateltavista puhui yleisellä tasolla saaneensa tukea perheeltä. Viisi primaaritason tukea saaneista kertoi saaneensa tukea perheeltä, mutta ei yksilöinyt sen tarkemmin, ketä hänen perheeseen kuului ja keitä nämä henkilöt olivat, joilta tukea oli saatu. Yksi haastateltava kuitenkin esimerkiksi kertoi saaneensa tukea perheeltään ja toisessa yhteydessä täsmenssi, että tuen antajia olivat olleet omat vanhemmat sekä vaimo. Lisäksi tukea oli saatu muilta perheenjäseniltä, kuten siskoilta ja veljiltä.

H7: ” Perheeltä mä saanu ihan hyvää kannustusta ja tukea.”

Sekundaaritason tuen koettiin haastateltavien kohdalla tarkoittavan tukea, jota saatiin ystävilta, työtovereilta, sukulaisilta ja naapureilta. Sekundaaritason tukea oli saanut kuusi haasta-

teltavaa ja tuki oli ollut peräisin muilta vangeilta, sukulaisilta ja kavereilta. Haastateltavista neljä kertoi saaneensa tukea muilta vangeilta. Kolme heistä täsmensi, että muut vangit, joilta tukea oli saatu, olivat myös romaneita. Yksi haastateltava kertoi, että valtavaestön kanssa keskustellessa tuntui siltä, ettei heille voinut kertoa kaikkea. Hänen mukaansa romaneilla vallitsi tietty yhteisöllisyys.

H11: Joo saa, saa, saa et tota kyl mä huomaan et mä oon saanu niinku semmosen, mä oon saanu semmosen mä oon saanu jonku vaihtoehtosen jutun vaikka kaman käytölle.”

Kaksi haastatelluista kertoi, etteivät olleet saaneet tukea muilta vangeilta ja toisen heistä mielestä muilta vangeilta ei kannattanut hankkia tukea.

H8: ”Niikö et kylhä nää on sit semmosii ihmisii kenest niinkö jos tuol meinaa pysyy tuol vapaudessa nii kylhä nää on semmosii ihmisii mitä ei niinku pidä vetää mukanaan millään lailla.”

Kaksi haastateltavaa toi ilmi sosiaalisen tuen antajina muut sukulaiset. Toinen heistä kertoi saavansa tukea muilta sukulaisista ja toinen olisi halunnut tavata sukulaisia enemmän tuen saamiseksi. Yksi kahdestatoista haastatellusta toi esiin siviilissä olevien kavereiden merkityksellisen tuen antajina.

H1: ” No siel on tyttö, vaimo, siel on isotäti kaks isotätii, isoeno, sit on enoja ja serkkuja..kyl niit on siel.”

H5: ”.. Omat kaverit ja tommoset. Mulla on paljon semmosia läheisiä ihmisiä kehen voi turvautuu.”

Eniten haastateltavamme olivat saaneet tertiäritason tukea. Tertiäritason tuen koettiin olevan sellaista tukea, jota saatiin viranomaisilta, eli vankilan henkilökunnalta sekä ulkopuolisilta järjestöiltä ja seurakunnalta. Haastatteluun osallistuneista miesromaneista yksitoista kahdestatoista kertoi saaneensa tertiäritason tukea. Yksi kahdestatoista haastatellusta puhui yleisellä tasolla saaneensa tukea työntekijöiltä, määrittelemättä tarkemmin oliko kyseessä esimerkiksi sosiaalityöntekijä tai vartija. Eniten haastatellut kertoivat saaneensa tukea talon henkilökuntaan kuuluvilta sosiaalityöntekijöiltä ja ohjaajilta, kuten päihdetyöntekijöiltä tai erityisohjaajilta. Kahdeksan kahdestatoista kertoi, että saatu tuki oli peräisin heiltä ja heiltä saatu tuki oli koettu tärkeäksi.

H2: ”Ne (ohjaajat) on kaikki niinkö tosi ystävällisiä ja sydämellisiä. Ne niinkö ymmärtää vankeja.”

Seuraavaksi eniten tukea talon henkilökunnalta oli saatu papilta. Neljä kahdestatoista kertoi saaneensa tukea vankilan pastorilta. Yhtä monta vankia kertoi saaneensa tukea myös omalta rikosseuraamuskesimieheltään. Vankilan henkilökuntaan kuuluvilta psykologeilta sekä psykiat-

reilta oli saanut tukea yhteensä kolme haastateltavistamme. Yksi haastateltavista oli kehunut psykiatria ymmärtäväiseksi ja hyväksi ihmiseksi. Psykologilta oli koettu saatavan apua ja haastateltavalla oli ollut tunne siitä, että häneen voi luottaa.

H10: ”No on ollut ja sit se on sillälaililla et se tietää asioita ja niin se on ottanu vastaa sillälaililla ja pyytänny sen puheille ja täytyy sanoo et en oo ikinä ennen, mä oon kuitenkin aika paljon hukkaan heittäny aikaa vankiloissa niin tota en oo kenenkään ihmisen kanssa ikinä koskaan avautunu sillä laililla tai puhunu niin paljonku nyt oon (psykiatrille).”

Kaksi haastateltavista kertoi saaneensa tukea vankilan vartijoilta. Toisen mukaan tietty naisvartija kuunteli tarvittaessa ja toista haastateltavaa vartija oli auttanut asumisjärjestelyissä, sillä hän oli ymmärtänyt romanikulttuurista johtuvia rajoitteita.

H8: ” Et se (vartija) jos sillä on joku asia nii se kuuntelee sun asian mitä sulla on niinkö että se ei oo vaa tullu sulkee ovia että sit on tietysti niitä vartijoita ketkä on vaan tullu tekemään tai on sanottu että sulje ovi ja se menee seittemältä kiin. Nii ei niitä kiinnosta missä kunnossa on ne ihmiset siellä sisällä.”

Vankilan ulkopuolisista henkilöistä haastateltavat nostivat esiin kolmannen sektorin järjestöt sekä seurakunnan. Yksi haastateltava kertoi saaneensa tukea vankilan ulkopuolisesta seurakunnasta ja päässeensä vierailemaan seurakunnassa. Ulkopuolisista järjestöistä tukea oli saanut neljä haastateltavista ja viides kertoi, että olisi saanut tukea järjestöistä mikäli sitä itse olisi pyytännyt.

H5: ”Tiiätteks sellanen esimerkiks ku Aggredi.. Ni esimerkiks siellä mä oon käynny.”

Yksi kahdestatoista sanoi, ettei ollut tarvinnut tukea vankilan henkilökunnalta ollenkaan. Toinen kertoi, että olisi saanut tukea niin halutessaan ja oli sitä myös ajoittain saanut. Lisäksi kaksi haastateltavaa korostivat oman motivaation merkitystä tuen saamisen suhteen. Jos itsellä ollut ollut kiinnostusta hankkia apua, ei vankila ollut voinut tukea. Haastattelussa ilmeni, että tukea oli osattava itse hakea eikä työntekijät tulleet sitä automaattisesti tarjoamaan.

H4: ”Kyl se on niin, et vankilassa pitää olla niin. Sanotaan että, se jakautuu niin että se voi olla pastori, se voi olla sossu, se voi olla vartija, se voi olla ylempää taho.. Et se on nii laaja skaala siinä. Mut sit on myöskin tää puoli että jos vanki on sisäänpäin kääntyny ihminen, hiljanen ja luonteeltaan semmonen että ei oo ulospäin suuntautunu, nii aika paljon se on sillo sillei, et se tuki on vähästä. Mut jos sä oot ite, et sä pystyt ittees auttamaan, ulospäin suuntautunut ja haet sitä apua..”

Neljässä haastattelussa tuli ilmi ajatus siitä, keneltä haastatellut olisivat halunneet saada enemmän tukea. Kaksi kertoi, ettei tarvinnut keneltäkään enempää tukea. Toinen heistä tosin paljasti, ettei edes tiennyt mistä ja minkälaista tukea hän olisi voinut tarpeen tullen hakea ja

saada. Kolmas haastatelluista olisi toivonut saavansa lisää tukea päihdetyöntekijöiltä ja neljännen haastateltavan mukaan ”kivitaloissa” tuki oli olematonta.

H4: ” No vankilan sisällä se tuki... Avotaloissa eri asia, mutta kyllä kivitaloissa se tuki on niin semmosta olematonta.”

9.2.2 Tuen muodot

Tässä luvussa käsittelemme opinnäytetyöhömmme haastateltujen romanivankien kokemuksia saamistaan tuen muodoista. Tulokset jakautuivat seitsemään tuen muotoon: aineelliseen tukeen, tiedolliseen tukeen, emotionaaliseen tukeen, henkiseen tukeen, toiminnalliseen tukeen, vertaistukeen ja käytännön tukeen liittyen.

Aineellisen tuen haastateltavat kokivat tarkoittavan tukea, joka pitää sisällään rahaa ja tavaraa. Haastateltavat olivat saaneet aineellista tukea pääasiassa rahan muodossa. Viisi haastateltuun osallistunutta toi ilmi, että oli vankeutensa aikana saanut aineellista tukea ja neljä heistä kertoi saaneensa sitä perheeltään. Yhdestä vastauksesta ilmenee, että haastateltava oli saanut aineellista tukea vankilalta, palkan muodossa. Toinen haastateltava oli saanut pastorin valvonnassa käyttäen pastorin puhelinta, jotta oli voinut olla yhteydessä kotiinsa. Neljä viidestä kertoi saaneensa perheeltään rahallista tukea. Rahallisen tuen lisäksi haastatellut olivat saaneet vaatteita ja esimerkiksi ajokortin. Yksi haastatelluista kertoi, että aiemmin vapauduttuaan perhe oli laittanut hänelle kaiken valmiiksi.

H10: ”Kyl mä oon ihan konkreettistakin apuu saanu aina, osto rahaa ja kaikkee vaatteita ja tämmöstä. Niitä oon saanu perheeltä.”

Tiedollisen tuen koettiin koostuvan neuvoista ja opastuksesta. Kuusi haastateltavaa kahdestatoista kertoi saaneensa vankeusrangaistuksensa aikana tiedollista tukea. Viisi heistä kertoi tiedollisen tuen liittyneen arkipäivän asioihin. Yksi heistä oli saanut arkipäivän asioihin neuvoja muilta vangeilta vankeusrangaistuksensa alussa. Muiden haastateltavien kohdalla ei ollut ilmennyt, keneltä tuki arkipäivän asioihin oli saatu.

H7: ”No esimerkiksi ku mä tulin tänne vankilaan enhän mä tienny siis mistään mitää miten pitää toimia ja.. No siis vangeilta mä oon saanu tieteenki sit vähä tietoa ja sillee.. ja vähä auttanu.”

Pastorilta oli saanut opastusta elämän suunnan löytämiseksi kaksi haastateltavaa. Pastori oli myös neuvojen avulla auttanut toista haastateltavaa järjestämään käytännön asiat niin, että hän oli voinut saavuttaa asettamansa henkilökohtaiset tavoitteet. Toinen haastateltava oli saanut pastorilta neuvoja yleisten asioiden hoitamiseksi.

Yksi haastateltavista kertoi, että oli saanut rikosseuraamusesimiehiltä apua virallisten asioiden hoitamisessa. Hautajaisten käytännön järjestelyihin oli saanut yksi haastateltavista tukea psykiatrilta. Psykiatrin lisäksi haastatelluista yksi kertoi saaneensa psykologilta neuvoja ja opastusta vahvan tukiverkon rakentamiseksi.

Yksi haastateltavista oli saanut lapsen huoltajuuskäsittelyyn liittyen vankilan henkilökunnalta neuvoja, miten asiat olisi kannattanut hoitaa. Hän oli kokenut saaneensa apua myös arkipäivän tilanteisiin ja erilaisten lupien anomisiin liittyen. Haastatteluissa tuli ilmi, että yksi haastatelluista oli saanut tukea päihdeasioihin liittyen vankilan henkilökunnalta, mutta oma intressi oli ollut saada tuen hakeminen näkyväksi rangaistusajansuunnitelmaan, eikä hän ollut muuten kokenut hyötynensä keskusteluista.

H12: ”Mul oli tos vähän aikaa sitten lapsen huoltajuuskäsittely nii siihen, et sit niinku mua neuvottiin, et miten kannattaa hoitaa niitä asioita ja nii.. Sellasta niinku ja sit jos jotain pitää anoo tai arkipäivän tilanteisiin.”

Emotionaalisen tuen koettiin haastateltaviemme kohdalla pitävän sisällään empatiaa, rakautta ja kannustusta. Haastatteluiden perusteella kymmenen kahdestatoista haastatellusta koki saaneensa emotionaalista tukea vankeusrangaistuksen aikana. Yksi heistä kertoi rommien elävän tunteella ja tästä syystä kokevansa, että emotionaalinen tuki oli tärkein tuen muoto.

Kaksi haastateltua oli saanut emotionaalista tukea rikosseuraamusesimieheltä. Toinen koki saaneensa hyvää palautetta ja kannustusta, toinen sen sijaan oli saanut rikosseuraamusesimieheltä empatiaa koskien lapsen sairastumista. Yksi haastateltava oli saanut empatiaa myös vartijalta kuuntelemisen muodossa. Toinen haastatelluista mainitsi henkilökunnan olevan tukena ja kannustavan välillä. Viisi haastatelluista kertoi, että perhe oli kannustanut heitä vankeusrangaistuksen aikana. Perheen kerrottiin myös auttaneen jaksamaan tuomion aikana. Perhe oli antanut haastatellulle luottamusta ja kokemuksen siitä, että oli hyödyllinen. Haastatellulla oli kokemus siitä, että perhe oli vangin tukena, eli rinnalla. Aina ei ollut hyviä päiviä ja silloin omaiset yrittivät ymmärtää.

H12: ”No se on enemmän sellasta niinku varmaan niinku myötäelämistä. Et ollaan sen vangin tukena niinku, niinku välillä ei pakosti satu niitä hyviä asioita, niin sit niinku omaiset yrittää ymmärtää parhaansa mukaan.”

Yksi haastatelluista kertoi saavansa esimerkkiä veljeltään, joka oli onnistunut irrottautumaan rikollisesta elämäntavasta. Veljen esimerkki oli kannustanut omaan muutokseen. Toinen haastateltava kertoi, että samassa vankilassa ollut sukulainen oli auttanut häntä jaksamaan. Yhden haastateltavan mukaan hän oli saanut kannustusta rikoksettomaan elämään lapseltaan, eikä hän halunnut jatkaa rikosten tekemistä lapsensa takia. Yhden haastatellun äiti oli kan-

nustanut hänen mukaansa näyttämään, että hän voi elää normaalia elämää ja tuki häntä ha-
keutumaan hoitoon, sekä muistutti siitä, että aikuisella oli omat vastuunsa, kuten omista lap-
sista huolehtiminen. Toinen haastateltava oli kokenut, että tieto vaimon ja perheen hyvin-
voinnista oli auttanut itseä jaksamaan. Vastaavasti toinen haastateltava oli kokenut raskaaksi
tiedon siitä, että lapset ikävöivät isäänsä. Tämänkin vuoksi perheeltä saatu tuki oli koettu
tärkeäksi.

*H10: ”Aina äiti sanoo et se ois niinku tärke homma, ku sä näyttäsit sen vaan,
et sä et enää, et näyttäsit omalla esimerkillä sen, ettet enää vejä ja koske ai-
neisiin. Ja on kovasti patistanu mua niinku hoitoon.”*

Yhdellä haastatelluista oli kokemus siitä, että hän oli saanut emotionaalista tukea muilta van-
geilta. Tuki oli ollut lähtöisin siitä, että oli nähnyt oman edistyksensä verratessa itseään mui-
hin vankeihin. Toisten vankien avulla hän oli myös saanut omat ajatukset päihteidenkäytöstä
muualle.

*H11: ”Tuntuu semmonen hyvä olo kumminki et tulee jotenki hyvä olo et tota,
et tota noi on vieläkin siinä noi toiset kaverit siin samassa jamassa missä mä
olin muutama vuosi sitte, et ne ei ees halua eristyä siitä, et niillä on vielä pit-
kä matka tähän, tähänkin pisteeseen missä mä oon.”*

Henkinen tuki tarkoitti haastateltaviemme kokemana uskoa ja uskoon liittyviä asioita. Henkis-
tä tukea oli kokenut saaneensa neljä kahdestatoista haastateltavasta. Pastorilta oli kokenut
saaneensa henkistä tukea kolme näistä neljästä haastatellusta. Pastorin kanssa oli keskusteltu
hengellisistä asioista, mutta myös uskonnon ulkopuolisista asioista. Pastori oli antanut neuvo-
ja ja yhden haastateltavan mukaan pastori oli ollut valmis lähtemään saattamaan vankia lo-
mille. Yksi haastateltava kertoi, että hän sai käydä seurakunnissa viikoittain. Hän koki sen
itselleen tärkeäksi.

Haastateltavat kertoivat saaneensa uskonnosta tukea ja heidän mukaansa usko oli tärkeä osa
elämää. Yksi haastateltava koki uskonnon voimaannuttavana. Toinen haastateltava kertoi
käyvänsä raamattupiireissä. Hän kertoi sen olevan rakentava ja kokeneensa, että raamattupii-
rissä oli voinut keskustella myös muista asioista avoimesti.

Usko siitä että Jumala oli olemassa, toimi henkisenä tukena kolmelle haastateltavista. Juma-
lan oli koettu olevan osa elämää ja tietoisuus siitä että häneen voi tukeutua, auttoi jaksaa-
maan. Yksi heistä pohti, että vaikka Jumala oli tärkeä ja raamattu ohjasi hyvin tekoihin, ei
elämää ollut aina pystynyt elämään niitä noudattaen.

*H10: ”Jumala on niinku ollu meijjän elämässä aina ja ollaan tietetty että mihin
turvautua lopussa.”*

Toiminnalliseen tukeen sisältyi haastateltaviemme kokemana kuntoutus ja toiminta vankilassa. Haastateltavistamme seitsemän kertoi saaneensa toiminnallista tukea vankeusrangaistuksen aikana ja se oli haastateltaviemme kohdalla koostunut vankilassa järjestettävistä ohjelmista, kuntoutuksesta, työstä sekä opiskelusta. Yksi haastateltu oli suorittanut vankeusrangaistuksensa aikana Viisi keskustelua muutoksesta - ohjelman. Toinen kertoi osallistuneensa kaikkiin mahdollisiin ohjelmiin mitä vankilassa oli voinut suorittaa. Hän ei kuitenkaan kertonut tarkemmin, mitä ohjelmia tai kursseja hän oli suorittanut. Yksi haastatelluista kertoi, että vankilassa järjestettäviin ohjelmiin osallistumisen myötä hän oli saanut uuden ajatustavan.

H11: ”Mäki oon ajatellu vähän et ne on huuhaa juttui kaikki ryhmät missä käydään, mutta mut tota kyl siel on aina tullu joku uus, joku ehkä uus ajatusmaailma ja tai ehkä sit ajatustapa johonki tilanteeseen ja on aina löytyny jotain.. Mä oon paljon tasapainosempi ja että mä olin, mä oon ollu niin tota semmonen äkkipikanen, et en mä oo tullu kenenkää kaa täälläkään toimeen. Että ei mulle ees aluks laitettu sellikaverii, ku olin niin äkkipikanen ja tota emmä tiiä, kyl mä nyt kestän pettymyksiä paremmin ja osaan ennalta ennakoida vähän niitä tota missä mä saatan pilata asiat, missä tilanteessa.”

Kaksi haastatelluista kertoi myös osallistuneensa rangaistuksen aikana ulkopuolisen järjestön järjestämille kursseille. Yksi haastateltu kertoi, että hän olisi voinut osallistua ohjelmatoimintaan vankilassa, mutta hän ei ollut halunnut menettää työtänsä sen seurauksena, eikä tämän takia osallistunut ohjelmiin. Haastatteluissa ilmeni, että yhdelle haastateltavista oli annettu vankilasta mahdollisuus osallistua perhekuntoutukseen tuomion aikana. Toinen haastatelluista kertoi olleensa aiemmin päihdeettömällä osastolla. Kolmannella haastateltavalla oli suunnitelmia osallistua päihdekuntoutukseen vankilasta vapautumisen jälkeen. Toiminnalliseen tukeen liittyen haastatteluihin osallistuneet kertoivat saaneensa voimaa vankilassa opiskelusta ja työstä. Yksi haastatelluista koki, että rangaistusaikana suoritettu työharjoittelu antoi mahdollisuuden päästä kiinni työelämään.

H8: ”No mulla ainaki työ sillee että mä jaksan tätä. Et päivittäinen tekeminen niinkö et.”

Kolmen haastatellun puheesta ilmeni, että he kokivat saaneensa vertaistukea vankeusrangaistuksen aikana. Yhden haastatellun vertaistuki oli peräisin vaimolta, jonka kanssa he yhdessä yrittivät päästä irti rikollisuudesta. Haastateltu kertoi, että heillä oli vaimon kanssa yhteinen historia taustalla ja nyt heillä oli samansuuntainen tavoite mitä kohti pyrkiä. Toinen haastateltava koki, että hän oli saanut muilta vangeilta sellaista tukea, jonka avulla sai pidettyä omat ajatukset poissa päihdeidenkäytöstä. Kolmas oli saanut vertaistukea läheiseltä sukulaiselta, joka oli ollut sijoitettuna samaan vankilaan yhtäaikaaisesti.

Haastatteluissa tuotiin ilmi, että vankeusrangaistuksen aikana oli koettu saavan käytännön tukea. Yksi haastatelluista kertoi, että oli päässyt vankilasta käsin osallistumaan lapsensa lääkärikäynteihin. Toisen haastatellun puheesta ilmeni, että hän oli päässyt katsomaan sairasta

lastaan kotiin sekä sairaalaan. Yhdelle haastatelluista vankilan henkilökunta oli järjestänyt asioita liittyen lapsen huoltajuuteen. Hän kertoi, että henkilökunta oli järjestänyt käytännön asiat niin, että hän oli päässyt lomille järjestääkseen lapsen asioita. Toinen vanki kertoi saaneensa niin kutsutut syy-lomat jotta oli päässyt hoitamaan vankilasta käsin siviiliasioita. Vankilassa järjestettävät verkostopalaverit lasten asioihin liittyen, koettiin tärkeäksi tueksi pitkäaikaisvankien kohdalla. Yhdellä oli kokemus siitä, että viranomaiset olivat pystyneet olemaan tukena heidän työtehtäviinsä kuuluvissa asioissa, mutta tilanteissa joissa olisi pitänyt auttaa ihmistä, eivät he hänen mukaansa olleet onnistuneet.

H12: ”No täällä niinku esimerkiks saa sellasii verkostopalavereja perheen kanssa ja ne pääsee sit niinku oikeestaan käymään täällä näin silloin ja niinku et jos on jotain ongelmii ni talo tukee sillein niinku pitkäaikaisvankeja, sit pääsee lapsien asioita hoitamaan siviiliin vaikka saatettuna, et on ihan hyviäkin juttuja.”

Perheeltä oli saatu käytännön tukea kaikissa asioissa mihin tukea oli tarvittu. Yksi haastateltavista kertoi, että hänen äitinsä ja tätinsä olivat huolehtineet lapsista vankeusrangaistuksen ajan. Toinen toi ilmi, että perhe oli pitänyt huolta vaimosta ja huolehtinut siitä, että kotona oli kaikki hyvin. Kolmas haastateltavista kertoi, että hänen veljensä haki hänet lomille ja kuljetti lomien loputtua takaisin vankilalle.

Tuen saamisen lisäksi haastatellut kertoivat, että urheilu ja musiikki auttoivat jaksamaan vankilassa oloa. Rangaistusajansuunnitelmasta oli haastateltavien mukaan ollut tukea ja sen koettiin olleen muistutuksena siitä, mikä oman vankeusrangaistuksen tavoitteena oli; päihtetön ja rikokseton elämä.

9.2.3 Saamatta jäänyt tuki

Haastateltavistamme kahdeksan kertoi kokeneensa vankilassa tilanteita, joihin he eivät olleet saaneet tukea vaikka olisivat halunneet. Kolme haastateltavaa sen sijaan kertoi, että heillä ei ollut ollut tilanteita, joihin he olisivat tukea kaivanneet. Tilanteet, joihin tukea ei ollut saatu, vaihtelivat haastateltavien osalta. Kolme haastateltavista kertoi, etteivät he olleet saaneet tukea siviilissä olevien asioiden hoitamiseen. Tällaisia asioita olivat esimerkiksi lähiomaisen hautajaiset tai lapsiin liittyvät palaverit, kuten lastensuojelun tapaamiset.

H9: ”..En oo päässy sinne hautajaisiin.. Ja sit mä en oo ees jaksanu ees yrittää.. menee niinku mielenkiinto kokonaan.. Mä oon kolme kertaa yrittäny ja mä en oo päässy”

Haastateltavat kokivat, että tuki oli jäänyt saamatta myös sijoitteluun liittyvissä asioissa. Kolme kahdestatoista kertoi, että heillä oli ollut tilanteita sijoittelun suhteen, joissa heitä ei ollut huomioitu. Yksi kertoi, ettei ollut päässyt avoteroon ja toinen pelkäsi, ettei aikaisem-

pien virheiden vuoksi tule pääsemään avotaloon kun se olisi ajankohtaista. Kolmannen mukaan arviointikeskusten työntekijöiden tulisi ottaa huomioon romanikulttuurin vaikutus sijoitteluun.

H12: ”Arviointikeskukseks vois niinku, ehkä niinku romanit ottaa vähän paremmin tai mieltii niitä niinku sijoituksia, sillein niinku et moni mustalaismies on sijoitettu vaikka X vankilaan. Ja sit ku tietään, et siellä vankilassa romanit ei vaikka voi mennä normaalikerrokselle. Ja sit niillä on kauheita tuomioita joillakin, ja ne joutuu asuu matkaselleissä ja niinku, et niinku siinä ei oo mitään järkee, tiiätkö. Sit niinku mä luulen kummiskii, et siellä arviointikeskuksessakin tietään noista asioista. Ne ketkä niinku päättää, niin ne ei ehkä halua välittää tai tiiät sä. Sit niist ei tuu ku aina hankaluuksia että.”

Kaksi kahdestatoista haastateltavasta kertoo, etteivät he olleet joko saaneet tukea vapautumiseen aiemmilla tuomioilla tai kuluvalle tuomiolla tulevaa vapautumista ajatellen. Kolmas ei kertonut, oliko hän saanut vielä tukea vapautumista ajatellen, mutta toivoi pääsevänsä koevapauteen, mikä olisi ollut hänelle itselleen tärkeää.

H10: ”Et ois niinku omalta kohalta tosi tärkeä et mä saisin nyt siitä töppäyksestä huolimatta vielä mahdollisuuden niinku päästä koevapauteen ja avotaloon loppuajaksi.”

Haastatelluista yksi kertoi, että hän ei ole saanut apua päihdeettömyyteen. Hän oli pyytänyt päästä sijoitettavaksi päihdeosastolle, mutta päihdeettömyyttä ei ollut voitu hoitaa tuomion pituudesta johtuen sillä hetkellä, kun hän oli apua pyytänyt.

H12: ”Kyl mä sit niinku esitin vankilan, X vankilan johdolle, apulaisjohtajalle, kysyin et no narkkaaks mä sit siihen asti, et täähän on niinku ihan hullun hommaa et vaaditaan multa tällästä mut sit ku mä haluisin ite hoitaa sitä asiaa, nii te ilmoitate et mulla on liian paljon tuomioo, et mä en oo soveltuvainen päihdeosastolle. Mut silti te vaaditte, et mun pitäis pystyy ole selvin päin.”

Haastateltavista kaksi kertoi, etteivät olleet saaneet tukea tapaamisiin. Yksi ei ollut saanut perhetapaamisia eikä isä-lapsi - tapaamisia lastenlastensa kanssa. Toinen tapaamiset puheeksi ottanut kertoi, että hänen tapaamislaput, joilla tapaamista anottiin, olivat kadonneet.

H1: ”Vaikka palautat tapaamislapun ni sitte tota, ku on se tapaamispäivä, nii sitä koko lappuu ei oo käsitelty. Sanotaan, et ei tänne oo mitään lappuu tullu, et se on hävinny.. Käviköhän mulle kaks kertaa vai kolmekertaa.. Se oli niinku et ootat eka sitä viikonloppuu, et pääset lapsen kans siihen huoneeseen ja ku kello rupee lähenee yhtätoista tai kahtatoista et tapaamiset lähenee ja sua ei huudetakaan. No sit kysyn, et mitä tääl tapahtuu, nii et sä oo mitään tapaamislappua tuonu, mee selliis siitä ja ovi kiinni. Tuki on sit siinä ja tilanne on ihan katastrofaalinen.”

Tapaamisten lisäksi yksi haastateltavistamme kertoi kohdanneensa ongelmia puhelinoitojen kanssa. Hän kertoi soittaneensa vaimolle siviiliin, mutta puhelua ei voitu jatkaa vaimon hätä-

tilanteesta johtuen. Haastateltava oli pyytänyt vartijalta uutta soittoa myöhemmälle ajankohdalle, mutta ei ollut sitä saanut. Haastateltava oli jäänyt ilman tukea, vaikka oli kertonut soiton syyn vartijalle.

*H8: "Itelle käyny näin: vaimo sanoo, että saan tosi pahan paniikkihäiriökoh-
tauksen et mulla on joku sydänkohtaus päällä, et mä en pysty puhuu et mua
viään sairaalaan et ja oon ambulanssissa. Sit sä joudut lopettaa sen puhelun.
Jokainen voi miettiä omalle kohalle, ku meet kysyy siltä vartijalta, et voinko
soittaa, niinkö vaikka kaheltatoista soitat, voinko soittaa neljän aikaan uudes-
taan, että tällanen tilanne "Joo ei ku se meni siinä se puhelu, että soitat sitte
huomenna". Ja sit sä selität sen asian, niin sä et saa minkäänäköstä niinku
tunnereaktioo aikaseks. "Eiku se on vaan se on säännöissä et sä soitat kerran"
että samalla lailla se vois sanoo että "No soita". Vaan se ei niinkö.. Nii kylhä
niinku tällaset asiat niinkö sitte, ku on tääl, ihmiset on vuosia, nii tottakai
tuolla siviilissä tapahtuu paljon nii.. Semmosta tietynnäköstä joustoa ja tällas-
ta vaatii henkilökunnalta että.. Et sit niinkö.. Luulis et se on helpompaa niinku
sellasta vartijoitte olla itekki töissä mitkä niinku kuuntelee ees meit välillä.."*

Vaikka osa haastateltavista oli yksilöinyt tilanteita, joissa tukea ei ollut saatu, kolme haastateltavaa kohdisti saamatta jääneen tuen henkilökuntaan. He eivät kertoneet esimerkkejä, mihin apua olisi ollut tarvittu kyseisissä tilanteissa. Nämä kolme puhuivat yleisellä tasolla siitä, kuinka olivat ottaneet yhteyttä henkilökuntaan, mutta silti olivat jääneet ilman kaivattua tukea. Henkilökuntaa ei ollut tavoitettu tai he eivät olleet auttaneet pyynnöistä huolimatta.

*H6: " Nyt ainaki tuntuu ettei täällä X vankilassa ei tahdo päästä virkailijojitten
puheille ja vähän jääny silleen niinku oman onneni nojaan."*

9.2.4 Tuen merkitys

Haastatteluun osallistuneista romanimiehistä kymmenen piti tuen saantia tärkeänä ja oli kokenut saadun tuen positiiviseksi asiaksi, jolla oli ollut vaikutuksia. Yksi heistä oli kokenut saaneensa tukea ja tuen olleen pääasiassa hyvää, mutta isojen ongelmien kohdalla hän oli kokenut, että tuki oli jäänyt vajaaksi. Toinen haastatelluista kertoi, että tuen saannin myötä hänellä oli tunne siitä, että ei ollut yksinäinen olo ja hän tiesi, että muutosta oli tavoiteltava itsensä lisäksi myös läheisten takia.

*H11: "Et ei oo semmonen yksinäinen olo ja semmonen, ettei oo ketään, ettei
oo ketään ympärillä ja tota, sit on semmonenkin et mä tiiän että, et ei, et to-
ta itteni takii kannattaa se muutos tehdä, mutta myös, myös lähteisten takii ja
et niillä helpottuu se elämä ja alot ja et se ei oo aina vaan niin, et se vaikut-
taa omaan elämään, kyl se vaikuttaa kaikkiin asioihin."*

Yksi haastatelluista kertoi, että henkinen tuki oli vaikuttanut häneen siten, että hän oli pysynyt kieltäytymään päihteistä. Toinen haastateltavista kuvaili tuen antaneen hänelle lisää voimaa. Kolmannen mukaan vaimolta ja perheeltä saatu tuki oli auttanut jaksamaan. Neljän-

nen haastateltavan mielestä muilta ihmisiltä saatu tuki oli vaikuttanut hänen ajatusmaailmaansa.

H11: ”Kaikki ne mitä mä luulin et on niinko, on hienoo ja lisää arvostusta nii mitkä ennen oli mun mielestä semmosia asioita niin ne on nykyään kaikki niit vaan mitkä nyt mä käsitan et ne on niitä mitkä vie alaspäin ja lopuks, lopuks niin syvälle että sieltä on vaikee nousta ja semmoseen kierteeseen ja et kyllä mä oon nytten vähän tajunnu sitä.”

Perhesuhteiden ylläpitäminen koettiin vaikeaksi vankilassa ja niiden tärkeyttä rikoksettoman elämän tukemisessa painotettiin. Haastateltavat, jotka olivat kokeneet saaneensa tuen myötä mahdollisuuden olla yhteydessä perheeseen, olivat kokeneet sen vaikuttaneen positiivisesti. Yhdelle haastatelluista suurin tuki oli ollut se, että tiesi ihmisten pysyvän rinnalla vankeudenkin aikana. Kun oli lapset ja hyvä tukiverkosto ympärillä, vaikeinakin hetkinä tiesi minne elämässä tulisi kulkea.

H4: ”No sanotaan nyt näin että se suurin tuki on se et tietä et ihmiset on rinnalla ja hyväksyy mut ja osottaa. Ja se et tietää että lapset on tuolla mitkä kaipaa ja odottaa. Ne on niitä tukiverkkoja vaikka ois kuinka huonoo ja ahdistusta ja vaikeeta tää hetki. Nii mä tiedän kumminki minne mä suuntaan elämäni. On toivo viel elämässä kumminki, alkaa rakentaa elämää oikeille raiteille.”

Haastatelluista ilmeni, että yksi haastateltava koki vaikeaksi asiaksi sen, että hän oli tarvinnut tukea vankilan henkilökunnalta. Toisaalta toisella haastateltavalla oli kokemus siitä, että hän ei ollut aiemmin puhunut kenellekään samanlaisia asioita, joita hän oli kuluneen tuomion aikana pystynyt puhumaan psykologille.

H10: ”Tota, no toi tolle psykologille mun täytyy sanoo et se on ollu niinkun se on kaikel taval apun mulle ja siltä mä oon saanu tukee ja saanu puhuu semmosista asioista mistä mä en oo puhunu kenenkään kanssa aikasemmin. Ja jotenkin sen kanssa on ollu helpompi puhuu.”

Yksi haastatelluista kuvasi, että oli ollut tyytyväinen saamaansa tukeen ja hänelle oli annettu vankilassa mahdollisuuksia. Toinen haastateltava kertoi, että hänellä oli kokemus siitä, että vankilassa ihmisiä kohdeltiin ihmisinä ja riittävä rangaistus oli vapauden menetys. Kolmas haastateltava koki, että vankilan henkilökunnassa oli ihmisiä, jotka aidosti välittivät ja paneutuivat vankien asioihin.

Koivapaus koettiin hyväksi tueksi rangaistuksen loppupäässä, koska se kontrolloi vapautumista. Yksi haastatelluista uskoi, että saatu tuki oli vaikuttanut häneen ja hänen tulevaisuuteensa. Hänen mukaan tavalliset arkipäivän kohtaamiset henkilökunnan kanssa olivat olleet hänelle iso tuki.

H1: ”Kyl mä uskon. No se pelkästään et en mä niin kauaa oo ollu niis kivitaloissa et ihan menny niinku sellaseks laitostuneeks. Kumminki et niis sit näkee niis ihmisissä sen kylmän puolen periaatteessa. Ei tuu lämpöä mistään. Tuut tonne ja sit sut voidaan välillä pysäyttää ja hei et mitä sulle kuuluu. Se on jo paljon niinku.”

Haastatteluiden mukaan oli koettu, että vankilassa järjestettävät kurssit eivät olleet avuksi. Yhdellä haastateltavista oli kokemus siitä, että nuoria yritettiin auttaa liikaakin. Hänen mukaansa resurssit olisi pitänyt kohdentaa siten, että ne vangit kenellä oli motivaatio lopettaa rikokset, olisivat saaneet tukea. Toinen haastatelluista painotti, että oma motivaatio oli kaikista tärkein asia, vaikka tukea olisikin ollut tarjolla.

Yhdeksän haastatteluihin osallistunutta romanivankia pohti haastatteluissa, sitä minkälaisen tuen he kokivat tärkeäksi vankeusrangaistuksen aikana. Haastatteluiden mukaan avotaloissa luotettiin enemmän vankiin ja yhden haastateltavan kokemuksensa mukaan kivitaloissa vanki oli pelkkä numero. Hänen mielestään kivitaloissa tulisi huomioida avotalojen mukaisesti vanki ihmisenä. Toisen haastatellun mukaan olisi tärkeää huomioida ihmisten eriaikainen muutoshalukkuus ja työntekijöiden tulisi kiinnittää huomiota siihen, missä vaiheessa kukin ihminen on muutoksessaan menossa. Haastattelujen perusteella työntekijöiden tulisi huomioida vankien mielenkiinnonkohteet ja tukea heitä pyrkimään kohti rikoksetonta elämäntapaa tukevia tavoitteita.

”Kaikki sellaset asiat mihin ihminen tuntee oikeesti mielenkiintoo ja intohimoo. Mitkä asiat sitä oikeesti kiinnostaa. Jos kiinnostaa rikollinen ura, sitä on, vaikee teijän lähtee tukemaan. Sitä pitäis kysellä vähän niinku, et selvittää mikä muu sitä kiinnosta ja onks mitää muuta vaihtoehtoo mitä se voisi tehdä... Ei nyt kukaa varmaa lapsena ajatellu, et musta tulee hirvee rosvo. Et sit ku mä kasvan, ni mun on pakko vaa olla rosvo. Yleensä pikkupojat vaan haaveilee, et ne ois palomiehiä, poliiseja tai jotain tälläsii.”

Viiden haastatellun mukaan vankilassa tulisi panostaa perhetyöhön enemmän. Varsinkin vankeusajan alussa tulisi kiinnittää enemmän huomiota perhesuhteisiin, koska vankeusrangaistuksen alku koettiin raskaimmaksi ajaksi. Yhden haastateltavan mukaan vankilan tulisi tukea romanien kohdalla yhteydenpitoa lapsenlapsiin ja mahdollistaa lapsitapaamiset lastenlasten kanssa. Toinen haastatelluista painotti, että pitkää tuomiota istuvalle vangille perhesuhteiden ylläpitäminen on tärkeää. Perhesuhteiden ylläpitäminen nähtiin tärkeänä, koska niiden menetettyä on suuri riski palata siviilissä rikolliseen elämään. Yhden haastellun mukaan perhesuhteet olivat tärkein asia joka voi johtaa rikoksettomaan elämään.

Yksi haastateltavista toi ilmi tarpeen saada olla perheeseen yhteydessä enemmän. Hän on kokenut, että vankilasta pääsy perheleireille on tärkeää. Haastatteluista ilmeni, että myös tapaamiskäytäntöihin toivottiin muutosta. Yksi haastatelluista toivoi, että tapaamisia voitai-

siin järjestää useammin ja toinen, että lapsitapaamiset toteutettaisiin muina kuin niin sanot-
tuina pleksitapaamisina. Pleksitapaamisissa vangin ja tapaajan välillä on pleksilasi.

*H4: ”Jos oikeesti haluaa auttaa vankeja niin pitäis tähän perhetyöhön panos-
taa. pahimmillaan muutaman vuoden tuomio ja sulla on vaimo ja lapset tuol-
la.. Nii jos se on sitä et tapaat pleksin läpi näitä ja puhelimesta 2-3 kertaa vii-
kossa ja soitat 5 minuuttia kerralla nii onhan se päivänselvä juttu et jos lähet
siviiliin niin jos se viimeinenki matto on otettu sulta pois niin oot helposti ta-
kas.”*

Kolme kahdestatoista haastateltavasti toi ilmi, että vankilassa tulisi panostaa päihdekuntou-
tukseen ja tukea vankia päihdeettömyyteen. Yhden haastateltavan mukaan romanivankien
kohdalla tulisi päihdekuntoutukseen ottaa mukaan vangin perhe, joka loisi romanille enem-
män kontrollia ja tukisi häntä kuntoutukseen keskittymisessä. Toinen haastateltava koki päih-
dekuntoutuksen tärkeäksi jokaisen päihdeidenkäyttäjän kohdalla ja hänen mielestään koeva-
pauden aikana tulisi päihdeongelmaisia tukea hoitoon. Kolmannen haastateltavan kokemuksen
mukaan vangit ovat nykypäivänä huonomassa kunnossa kuin aiemmin ja tästä johtuen vankilan
tulisi antaa kaikki tuki päihdeettömyyteen liittyen ja ohjata päihdeongelmaiset hoitoon. Haas-
tatteluissa ehdotettiin vankilassa järjestettäväksi enemmän aktiviteetteja vangeille, jotta
päihdeidenkäyttö voitaisiin korvata muulla mielekkäällä tekemisellä.

*H11: ”Päihdeasioille vois tehdä jotain, et täälläkin kun kattoo ni mä en oo ikin
nähty niin huono kuntosii vankei ku on täällä. Että kaksikymppiset miehet, niil-
lä ei pysy lautaset käsissä ja jotkut kävelee kepeillä ja jollain ei oo jalkaa, et
no, ei kymmenen vuottakaan sitten, on aina ollu huumeit, mut ei ne ollu, ei ne
ollu täs kunnossa. Mä en tiiä, mä en tiiä niinko mikä, harva se päivä ambulans-
si hakee jonku ja ne on vaan niin sairaita ja huonokuntosia ja tota emmä tiiä,
vois antaa kaikkesa sillein vankilakin, että ohjaa niitä hoitoon ja ehkä informoi
ja tota kaikki tuki.”*

Kahden haastateltavan mukaan asteittainen vapautuminen koettiin tärkeäksi ja tarpeelliseksi.
Haastatteluissa ilmeni, että avovankila ja koevapautuminen nähtiin tärkeänä osana asteittais-
ta vapautumista. Haastateltavat kokivat, että koevapaus on tärkeä asia, varsinkin silloin kun
takana on pitkä tuomio. Yhden haastateltavan mukaan tulisi vapautumiseen saada tukea työ-
paikan hankkimisen suhteen sekä tukiverkoston koossa pitämiseen. Toisen mukaan vapautu-
valla vangilla tulisi olla joku idea siitä, mihin vankilan jälkeen on menossa.

*H8: ”Vapautuminen, vaikka se oiski nyt puolentoista vuoden päästä, vuoden
reilu vuoden päästä nii, sinne tähtääminen ja siis. Niinkö.. Ääh. No mä en oo
ikinä ollu. Niinkö et avotalo, työpaikan niinkö ylipääntensä hoitaminen itellee
ja tällaset nää on tärkeitä. Avotalo ja koevapautuminen mä koen niinkö omalla
kohallani niin kaikein tärkeiks asiaks.. Siihe verrattuna et pysyisin siviilissä ja
et mä saisn pidetty niinkö tän tukiverkoston kasassa mikä mulla on tällä het-
kellä.”*

Yhden haastateltavan mukaan vankilassa pitäisi ylipäättänsä keskittyä enemmän siihen, että miten saataisiin muutettua vankien rikosmyönteistä ajatustapaa ja miten he pääsisivät vapautumisen jälkeen takaisin osaksi yhteiskuntaa. Toisen mielestä vankilassa pitäisi tähdätä enemmän rikoksettomaan elämään ja siihen, ettei vanki vapauduttuaan palaisi vanhoihin kaivoihin. Kolmas haastatelluista painotti, että vankeja kannattaisi opettaa hoitamaan siviiliasi- oita. Tärkeänä nähtiin myös työpaikkojen ja opiskelupaikkojen huomioiminen ja niiden tuke- minen.

Kolmen haastatellun mukaan hengelliset asiat koettiin tärkeäksi tueksi vankeusaikana. Yksi haastateltavista oli sitä mieltä, että päihdekuntoutuksen lisäksi uskonto on tärkein asia, joka auttaa ihmistä ja on tukena. Hengellisiin asioihin liittyen koettiin, että vankila on kylmä yh- teisö, jonka vastapainona ihmisten tulisi saada puhua enemmän ja purkaa omia asioita. Toisen haastatellun mukaan vankilassa tulisi kiinnittää enemmän huomiota hengellisiin asioihin. Hä- nen kokemuksensa mukaan osassa vankiloista on päästy jo eteenpäin hengellisiin asioihin liit- tyvissä asioissa, mutta toisissa vankiloissa niihin tulisi vielä panostaa.

H4: ”No se on tämmönen puoli mikä on romaneilla paljo, nii hengelliset asi- at.. Se on niinku, ku iso kirja raamattuki puhuu, et jeesus tuli syntisiä ja sai- raita varten, niitä mitkä on epäonnistuneita. Ei niitä varten mitkä sanoo, et en tarvitse apua. mutta vankiloissaki on menty pitkälle esimerkiks Vaasan vankila ja monet muut, et saat käydä hengellisissä tilaisuuksissa. Mutta että nii, siinä on menty paljon ja siihen tota kiitän, et x vankilan henkilökuntaa, et ymmär- sivät, et mulla se on ainut matto asioihin. Et nyt oon työelämäs, päässy siihen missä olinki ja nytkö tää muutaman kuukauden päästä loppuu, nii mut on pal- kattu siihe, et edelleenki siihen missä olin monta vuotta töissä. Et pystyy nä- kee niitä ihmisiä ketkä on ollu samoissa kuvioissa mukana. Nii ni se on yks asia joissaki vankiloissa mihin sais enemmän kiinnittää huomiota.”

Kaksi haastateltavaa oli sitä mieltä, että romanit tulee heidän kanssaan työskenneltäessä ot- taa huomioon samalla lailla kuin muutkin vangit, ilman ennakkoluuloja sekä kohdaten ihminen yksilönä. Neljä haastateltavaa toi esille ajatuksia sen suhteen, miten romanien asemaa vanki- lassa olisi tärkeä huomioida. Yhden mukaan vankiloissa tulisi tarjota enemmän romanikielen opetusta. Kaksi heistä toi ilmi, että tulisi kiinnittää huomiota vaatetukseen, koska se on tär- keä osa romanikulttuuria.

H3: ”No tota.. Mun mielestä mulle on ainaki tosi kova juttu tää vaatetus.. Mun mielestä sen pitää antaa olla se vaatetus. Se pitäs panna oikeesti sinne X van- kilaankin et.. Eihän se nyt jos pitää jotain housuja, ni ne menee sen turvatar- kastuksen läpi, että kyllähän ne kulttuurissa pitää olla. Mun mielestä se on niinku tosi, tosissaan tuntuu alistamiselta. Vaatetus on mulle sellane tosi tär- kee.”

Yksi haastatelluista kertoi romanien olevan tunnepohjaisia ihmisiä, ja totesi, että romanien kanssa työskenneltäessä on syytä kiinnittää huomiota siihen, että he voivat suuttua hetkessä, mutta myös ilostua yhtä nopeasti.

Haastatteluissa ilmeni, että vankilassa apua jaksamiseen saa, kun on sellaisia työntekijöitä, jotka tekevät työtä sydämestään. Vastaanotolla näkee haastateltavan mukaan heti kuka on kiinnostunut työstään ja kuka ei. Yhden haastatellun mukaan kuntouttavan puolen työntekijöiden tulee tukea vankeja päihitteettömyyteen ja rikoksettomuuteen, varsinkin kun vanki itse sitä haluaa. Vangille tulisi myös antaa mahdollisuus lähteä vankilasta esimerkiksi kolmannen sektorin järjestämään kuntouttavaan toimintaan. Toisen haastateltavan mukaan sellainen tuki olisi tärkeää vankeusrangaistuksen aikana, että huomioitaisiin ihmisen siviilissä olevat ongelmat ja tuettaisiin niiden selvittämisessä. Tärkeää olisi luoda ihmiselle uusia tukiverkostoja, jos hän haluaa eron vanhoista elämän tavoista. Kun vanki haluaa saada muutosta aikaan, annettaisiin hänelle tukea sen suhteen. Haastatellun mielestä ihminen joka on elänyt rikollista elämää palaa vapauduttuaan helposti samanlaiseen elämään. Jos hän haluaa lopettaa vankilakierteen, niin hän tarvitsee keinoja toteuttamisen tueksi.

H10: ”Niinku semmosen ihmisen kanssa ketä on ollu alakulttuurissa paljon ja tosi syvällä niinku rypeny, niinku mäki, ni ei se ei se helposti mee siihe, palaa helposti tommoseen. Mulla on kokemusta siitä, kun ihminen vapautuu, sitä helposti aina tota. Ku mä oon puhunu niinku ei ne oo oikeesti ystäviä ja kavereita kenen kanssa sä oot vetäny aineita ja hankkinu, tehty rikoksia, jos sä haluat muuttaa elämääs ja saada vankilakierteen poikki niin siihen tarvii erilaiset työkalut.”

Yksi haastatellusta koki rangaistusajan suunnitelman edistysaskeleena ja tukena vankeusrangaistuksen aikana. Haastattelussa kuitenkin ilmeni, että olisi tärkeää kiinnittää huomiota sitä laadittaessa ihmislähtöisempään lähestymistapaan ja ottaa huomioon paremmin ihmisen omat tavoitteet ja lähtökohdat.

H4: ”Et se on helposti sitte ulkopuolinen ihminen, mikä ei oo sua koskaan nähny, nii se kirjaa sun papereitten mukaisesti asiat, että mitkä on suunniteltu ja mitä toivotaan tän vangin kohalle. Ja sä voit esittää ne toiveet, mutta aika pitkälle nojaututaan sit mikä suunnittelee täytäntöönpanot ja missä vankiloissa vietät rangaistuksen. Sanellaan joku asia kohaltes niin niillä sit mennään. Se on niinkö se ongelma. pitäs ennemminki päästä kontaktiin vangin kanssa ennenkö alkaa paperille mitään kirjottaa. Ja päästä keskusteluu ja kysyy mikä oikeesti on nytte. Että kattoo realiteetteja, kattoo että mikä sun elämän tää hetki on. Missä mennää ja mitä sä oikeesti haluat elämältä. Että voijaanko me niinku oikeesti alkaa suunnittelemaan rangaistusta, että sun ei oikeesti tarvii tuoda enää kaverii takas tänne. Että tehää kaikki sen eteen, et mietitään niitä sun sydämen asioita, jos et oikeesti halua tulla enää takas vankilaan. Annetaan siihen apua ja tukee.”

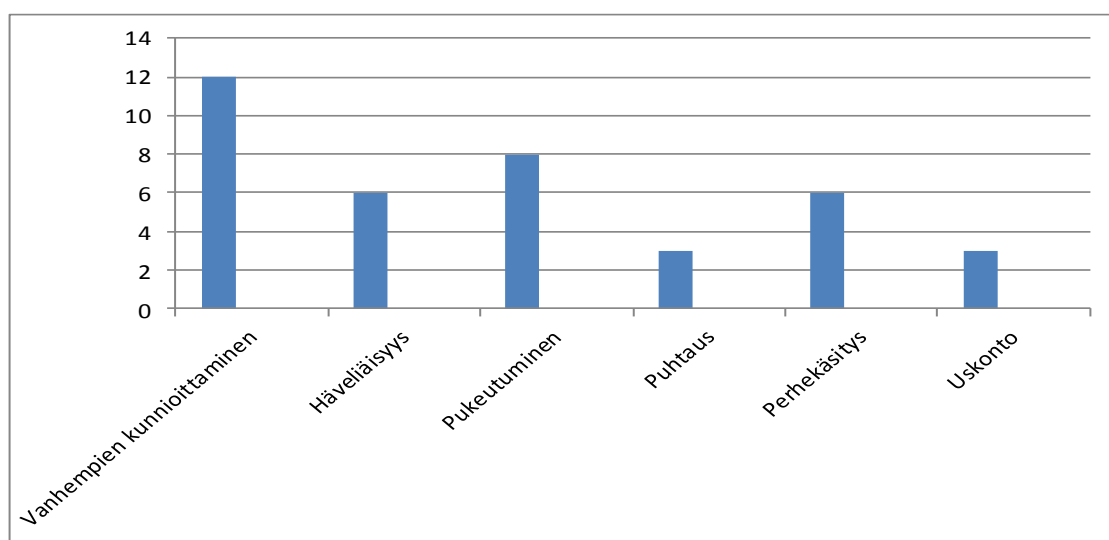
Yksi haastateltavista kuvaili, että suljetuissa vankiloissa pitäisi 23 tunnin vuorokaudessa sellissä istumisen sijaan tarjota enemmän vangille ihmisläheistä, kokonaisvaltaista apua ja kontaktia sekä työtä. Hänestä sellainen lähestymistapa puuttuu Suomen vankiloista. Tärkeänä pidettiin myös sitä, että mikäli ihminen on tehnyt virheen, annetaan hänelle uusi mahdollisuus.

H4: ”Vaun tota nyt ko sinne vankilaan joutuu, nii se on tosi kova paikka ja siinä alussa se on pelkkää kopitusta. Istutaan 23 tuntia siellä kopissa, vuorokaudesta vuorokauteen. Niin ni tääkö on sitä vankeinhoitoa.. Ja eikä kiinnitetä ollenkaa huomioio siihen ihmiseen. Et ihminen on kokonainen ja miten me voidaan auttaa sitä. Et alkaa heti alussa työstämään sitä, et miten sen perhesuhteet on ja miten voidaan auttaa sua tässä näin.. Et ihmissuhteet ei katkea tai tottakai vankila tuo aina häiriötekijöitä ihmissuhteisiin, siitä puhe pois. Mutta että se mikä apu pystytään antamaan, miten voitais räätälöidä joka vangin kohdalle näissä asioissa. Ni se on nii lasten kengissä ne asiat suomen maassa että.”

H10: ”Ja se et vaan ihmisille annettas mahollisuus, jos ois töpänny kerran, niin tota et se sais mahollisuuden kokeilla siipiään. Koska sittenhän se on helppo kumminkin, jos sä töppäät, niin sitten vejetään takasin. Että ne on, että panna puhalttaa peli poikki, et sulla ei ollu tarpeeks tahtoa.”

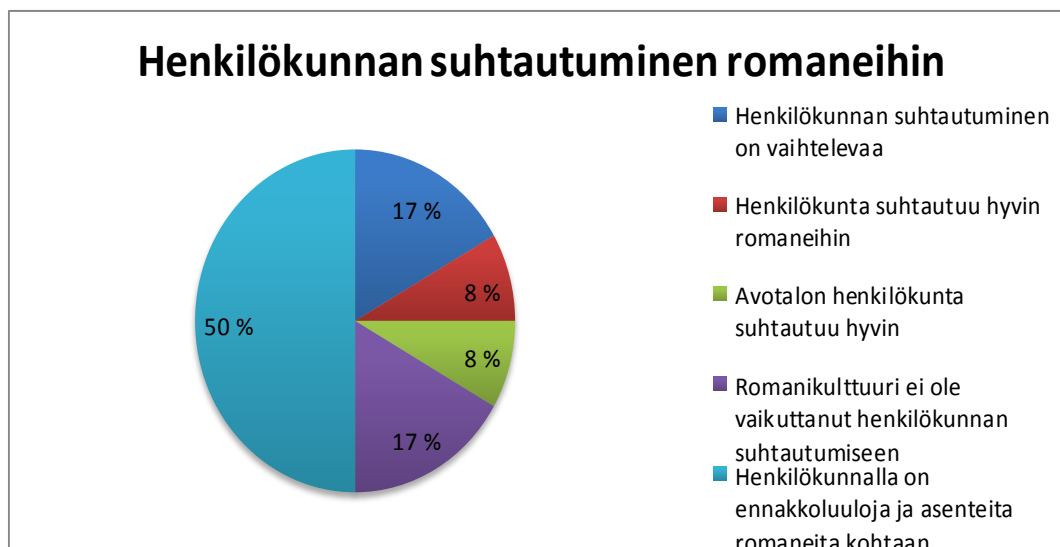
9.3 Yhteenveto tuloksista

Pyrimme opinnäytetyössämme selvittämään mitä kulttuuriin liittyviä tapoja haastateltavat pitivät tärkeinä ja kuinka he olivat voineet niitä vankilassa toteuttaa. Haastatteluista ilmeni, että romanivangit kokivat merkityksellisinä kulttuuriin liittyvinä asioina vankeusrangaistuksen aikana vanhempien kunnioittamisen, häveliäisyyden, pukeutumisen sekä puhtauden tapakulttuuriin liittyen. Tämän lisäksi he toivat ilmi romanien perhekäsityksen poikkeavuuden sekä uskonnon osana romanien elämää. Alla oleva kuvio (Kuvio 5) kuvaa sitä, miten romanivankien kokemat kulttuuriin liittyvät asiat jakautuivat. Kaikki haastatteluun osallistuneet kuvailivat tärkeäksi asiaksi vanhempien kunnioittamisen ja se nähtiin tärkeimpänä kulttuuriin liittyvänä asiana. Kahdeksan haastateltavaa koki, että vankilassa tuli huomioida pukeutuminen romanikulttuuriin liittyen. Kuusi haastateltua nosti esille häveliäisyyden osana kulttuuria ja kolme pohti puhtauden merkitystä vankilassa. Näiden lisäksi perhekäsityksen erilaisuudesta ja sen merkityksestä romanikulttuurissa kertoi kuusi haastateltavaa romanivankia. Uskonto osana kulttuuria nousi esille kolmen haastatellun puheessa.

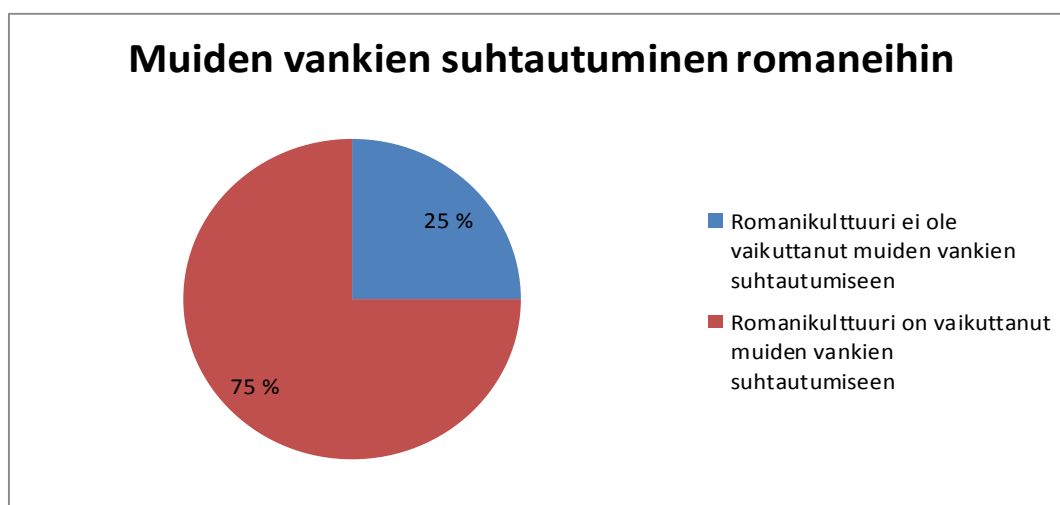
Kuvio 5: Romanikulttuuriin liittyvät asiat

Opinnäytetyömme tuloksista ilmeni, että romanivangit olivat kokeneet erilaisilla valtaväestön suhtautumisen heihin. Kuusi kahdestatoista haastateltavasta oli kokenut, että romanikulttuuri oli vaikuttanut henkilökunnan suhtautumiseen ja heillä oli ennakkoluuloja sekä asenteita romaneita kohtaan. (Kuvio 6) Kaksi haastateltavaa oli kokenut, että suhtautuminen oli vaihtelevaa. Kaiken kaikkiaan neljä haastateltua oli kokenut, että henkilökunta suhtautui romaneihin hyvin tai, että romanikulttuuri ei ollut vaikuttanut henkilökunnan suhtautumiseen.

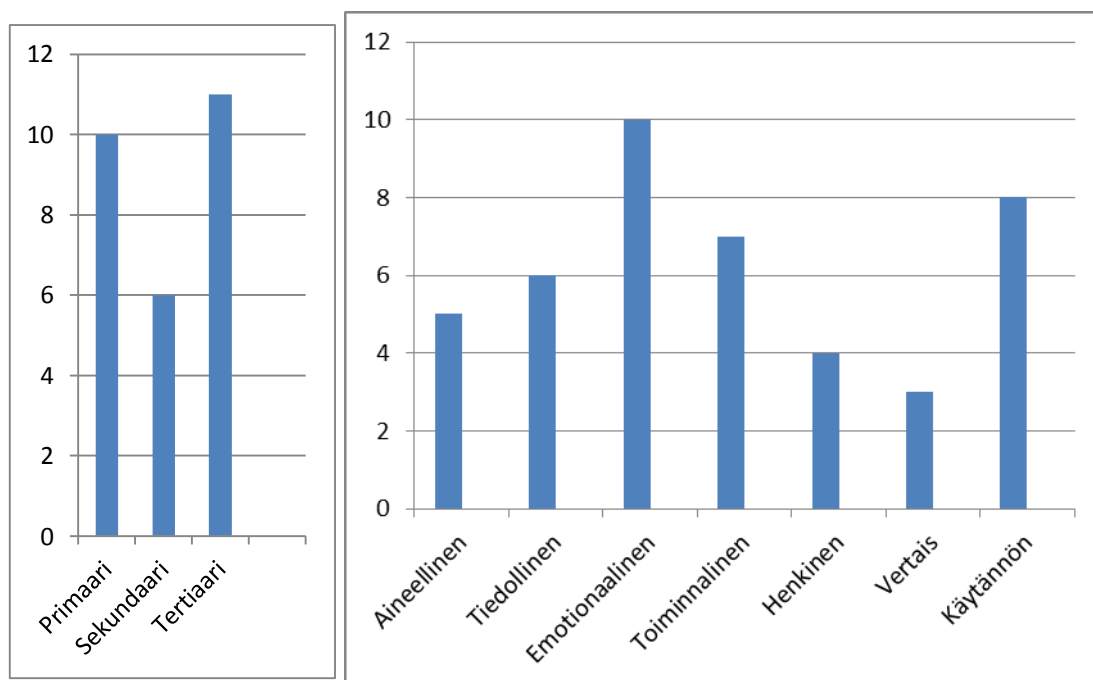
Kuvio 6: Henkilökunnan suhtautuminen romanikulttuuriin

Romanivangit totesivat opinnäytetyömme tuloksissa, että romanikulttuuri oli vaikuttanut osan kohdalla muiden vankien suhtautumiseen. Yhdeksän kahdestatoista haastatellusta oli kokenut, että kulttuurilla oli ollut vaikutusta suhtautumiseen. Kun taas kolmen haastatellun mukaan romanikulttuuri ei ollut vaikuttanut muiden vankien suhtautumiseen. (Kuvio 7.)

Kuvio 7: Muiden vankien suhtautuminen romanikulttuuriin

Opinnäytetyömme avulla pyrimme selvittämään, minkälaista sosiaalista tukea romanivangit olivat kokeneet saaneensa ja keneltä tuki oli ollut peräisin. Eniten romanivangit olivat kokeneet saaneensa tukea vankilan henkilökunnalta ja ulkopuolisilta järjestöiltä. Toiseksi eniten romanivangit olivat saaneet tukea perheeltä ja ystäviltä. Heiltä tukea oli saanut kymmenen opinnäytetyöhömmme osallistunutta romanivankia. Vähiten tukea oli saatu kavereilta, sukulaisilta ja muilta vangeilta. Alla olevan kuvion (Kuvio 8) avulla näkee miten sosiaaliset verkostot ovat jakaantuneet tasoihin.

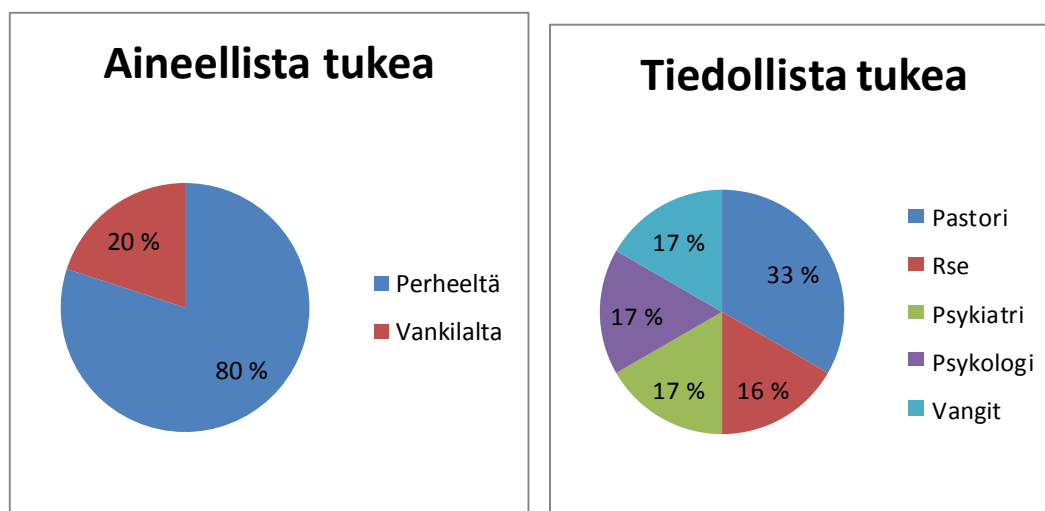

Kuvio 8: Romanivankien sosiaaliset verkostot ja sosiaalisen tuen muodot

Opinnäytetyömme tulosten perusteella romanivangit olivat saaneet tukea kaikista sosiaalisen tuen muodoista. Yllä oleva kuvio (Kuvio 8) kuvaa miten tuen saanti jakautui. Eniten romanivangit kokivat saaneensa emotionaalista tukea. Emotionaalista tukea oli saanut kymmenen kahdestatoista vangista. Toiseksi eniten oli saatu käytännön tukea, sitä oli kokenut saaneensa kahdeksan romanivankia. Toiminnallista tukea oli saanut seitsemän romanivankia ja tiedollista tukea kuusi romanivankia. Viidenneksi eniten oli saatu aineellista tukea. Sitä oli saanut viisi romanivankia. Toiseksi vähiten oli saatu henkistä tukea ja vähiten vertaistukea. Henkistä tukea oli kokenut saaneensa neljä ja vertaistukea kolme romanivankia.

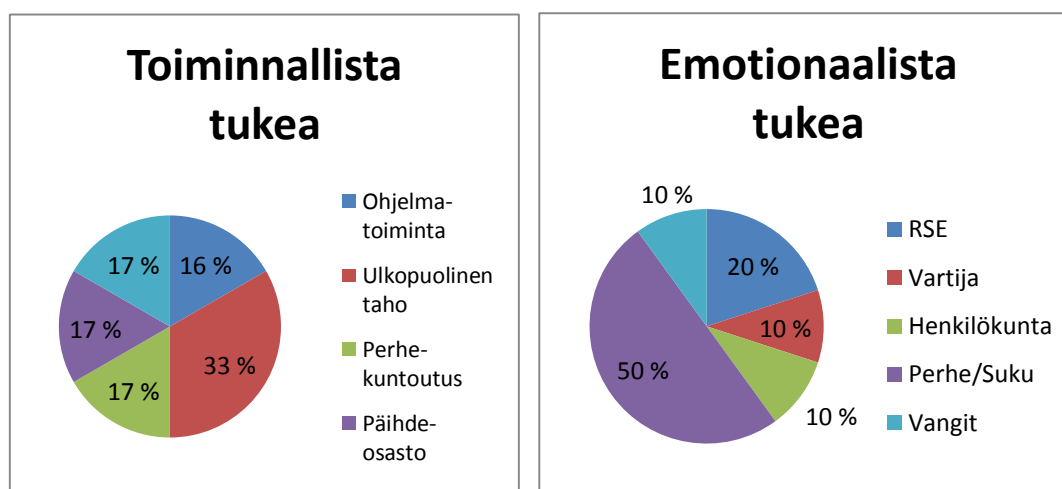
Alla olevat kuviot (Kuvio 9) kuvaavat opinnäytetyöhömmme osallistuneiden romanivankien saamaa aineellista ja tiedollista tukea. Aineellista tukea perheeltä oli saanut neljä romanivankia. Vankilalta oli kokenut saaneensa aineellista tukea yksi haastateltava. Tiedollinen tuki oli peräisin muilta vangeilta tai vankilan henkilökunnalta. Eniten tiedollista tukea oli koettu tulosten perusteella saatavan vankilan pastorilta. Pastorin lisäksi tiedollista tukea oli saatu tasai-

sesti rikosseuraamusesimiehiltä, psykiatrilta ja psykologilta. Yksi haastatelluista mainitsi saaneensa tiedollista tukea muilta vangeilta.

Kuvio 9: Aineellisen ja tiedollisen tuen ilmeneminen

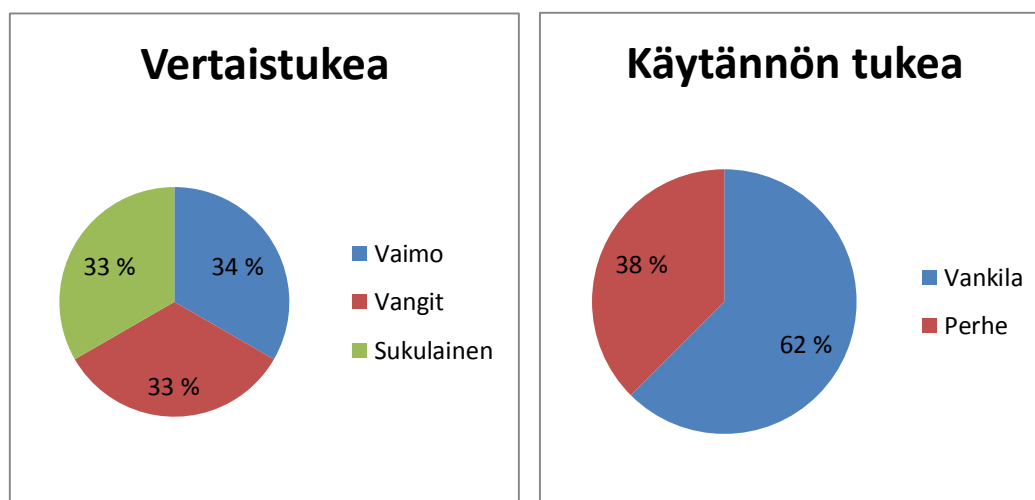
Toiminnallinen tuki romanivankien kohdalla vankeusrangaistuksen aikana koostui opinnäytetyömme tulosten perusteella ohjelmatoiminnasta, ulkopuolisen tahon järjestämästä toiminnasta, kuntoutuksesta ja erilaisista kursseista. Toiminnallista tukea oli saatu eniten vankilan sisältä. Alla oleva kuvio (Kuvio 10) kuvaa sitä, mistä toiminnallista tukea oli saatu ja miten se oli jakaantunut. Opinnäytetyössämme jaotelluista tuen muodoista emotionaalinen tuki osoitautui suurimmaksi tuen muodoksi, jota haastateltavamme olivat saaneet. Emotionaalisen tuen alla olevasta taulukosta selviää, että romanivangit olivat kokeneet saaneensa emotionaalista tukea eniten omalta perheeltä tai sukulaisilta.

Kuvio 10: Toiminnallisen ja emotionaalisen tuen ilmeneminen

Opinnäytetyömme tulosten perusteella henkistä tukea oli saanut neljä kahdestatoista romanivangista. Heistä yksi oli saanut henkistä tukea pastorilta ja yksi koki saaneensa henkistä tukea uskosta yleisesti. Kaksi neljästä koki, että henkinen tuki heidän kohdallaan koostui näistä molemmista.

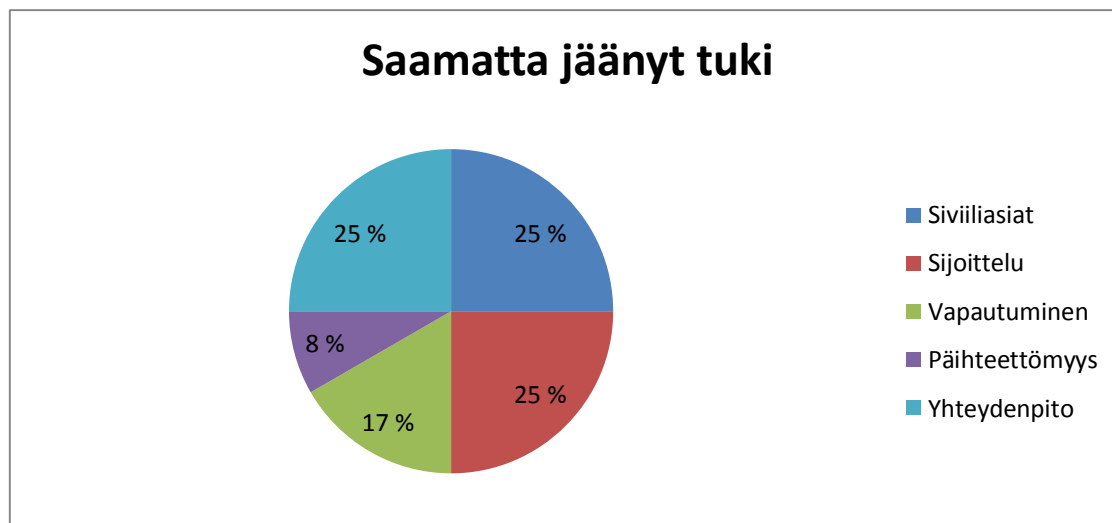
Kumpusalon (1991) sosiaalisen tuen muotojen määritelmän lisäksi haastateltavat romanivangit olivat kokeneet tulostemme perusteella saaneensa vankeusrangaistuksensa aikana vertaistukea sekä käytännöntukea. Vertaistukea oli saanut kolme romanivankia. Vertaistuki oli peräisin vaimolta, sukulaiselta tai muilta vangeilta, kuten alla oleva kuvio (Kuvio 11) ilmentää. Käytännön tuki jakaantui siten, että sitä oli saatu vankilalta viiden haastateltavan mukaan ja perheeltä kolmen haastateltavan kohdalla.

Kuvio 11: Vertaistuen ja käytännön tuen ilmeneminen

Opinnäytetyömme tuloksista selvisi, että romanivangit olivat saaneet vankilan henkilökunnalta eniten tiedollista tukea sekä arkielämän tukea. Tiedollinen tuki oli pitänyt sisällään neuvoja ja ohjeistusta erilaisiin asioihin liittyen. Arkielämän tuki oli koskenut tapaamisjärjestelyjä ja pääasiassa vankilan tukea lasten asioiden hoidossa. Tämän perusteella päätimme, että romanivankien saama tuki henkilökunnalta painottui tiedolliseen ja arkielämän tukeen. Perheeltä saatu tuki painottui emotionaaliseen tukeen sekä aineelliseen tukeen. Aineellinen tuki romanivankien kohdalla oli pääasiallisesti rahan saamista perheeltä. Emotionaalinen tuki romanivankien kohdalla oli sitä, että perhe kulki rinnalla ja auttoi jaksamaan.

Vaikka opinnäytetyömme tulosten perusteella romanivangit olivat saaneet tukea kaikilta sosiaalisen tuen tasoilta ja kaikissa sosiaalisen tuen muodoissa, koki heistä kahdeksan, että heidän kohdallaan oli vankeusrangaistuksen aikana ollut tilanteita, joissa he eivät olleet saaneet tukea. Alla oleva kuvio (Kuvio 12) kuvaa tilanteita, joissa tuki oli jäänyt heidän kohdallaan saamatta.

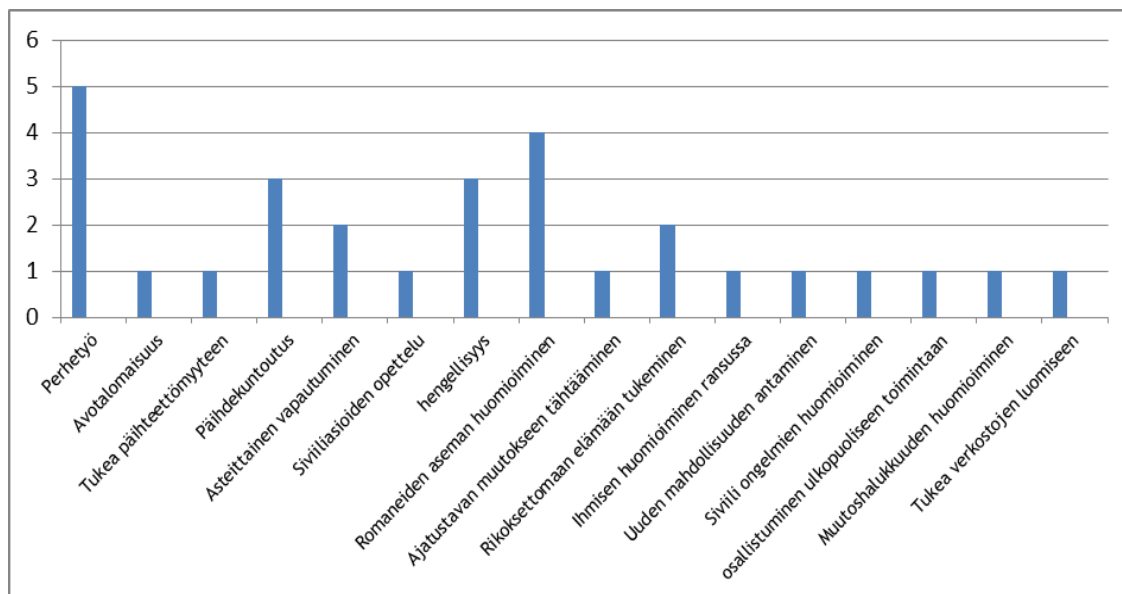
Kuvio 12: Romanivankien saamatta jäänyt tuki

Opinnäytetyömme tulosten perusteella eniten tuki oli jäänyt saamatta koskien siviiliasoiden hoitamista, sijoittelua tai yhteydenpitoa perheeseen ja läheisiin. Tämän lisäksi tukea ei ollut saatu päiheteettömyyteen tai vapautumiseen liittyvissä asioissa.

Kymmenen opinnäytetyöhömmme osallistunutta romanivankia piti sosiaalisen tuen saantia tärkeänä. He kokivat, että tuen saanti oli vaikuttanut heihin. Alta selviää miten he olivat kokeneet tuen vaikuttaneen.

- Tuen myötä koki, ettei ollut yksin
- Tuen avulla oli pystynyt kieltäytymään päiheteistä
- Tuesta oli saanut lisää voimaa
- Tuki oli auttanut jaksamaan
- Tuki oli vaikuttanut ajatusmaailmaan
- Tuen johdosta tiesi mihin suunnata elämässä
- Tuki oli vaikuttanut itseensä ja tulevaisuuteen

Opinnäytetyön tulosten perusteella voimme nähdä, että opinnäytetyöhön osallistuneet romanivangit olivat kokeneet tuen saannin tärkeäksi ja sillä voitiin nähdä olevan vaikutusta heidän elämään. Tuen myötä vankilassa olo helpottui ja oli mahdollista pyrkiä kohti rikoksetonta ja päiheteetöntä elämää. Tutkimustuloksemme vahvisti uskomusta siitä, että pelkkä rikoksesta rankaiseminen ei poistanut rikollisuutta. Haastattelemamme romanimiehet nimesivät myös keinoja, joiden avulla heidän mielestään vankeja tulisi yleisesti ottaen tukea. Alla olevasta kuvioista (Kuvio 13) ilmenee heidän ajatuksia tärkeäksi koetun tuen suhteen.

Kuvio 13: Romanivankien kokemukset tärkeästä tuesta

Romanivangit kokivat tärkeimmäksi tueksi vankeuden aikana perheyön. Viisi haastateltavaamme korosti sen tärkeyttä vankilassa. Romanien aseman huomioimista pidettiin toiseksi tärkeimpänä asiana. Kolme haastateltua piti tärkeänä päihdekuntoutusta ja toiset kolme kokivat, että hengellisyys on tärkeänä tukena. Kaksi haastateltavaa piti tärkeänä tukena asteittaista vapautumista sekä rikoksettomaan elämään tukemista. Näiden lisäksi romanivangit kokivat tärkeäksi, että vankilassa saisi tukea siviiliasioiden opetteluun, ajatustavan muutokseen tähtäämiseen, siviili ongelmien huomioimiseen, ulkopuoliseen toimintaan osallistumiseen, muutoshalukkuuden huomioimiseen sekä verkostojen luomiseen. Tämän lisäksi toivottiin, että suljetuissa laitoksissa kiinnitettäisiin huomiota avotalon tapaan toimia ja otettaisiin oppia sieltä, sekä siihen, että rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa otettaisiin ihminen huomioon paremmin ja mikäli ihminen on tehnyt virheen, annettaisiin hänelle uusi mahdollisuus.

10 Johtopäätökset

Opinnäytetyön tutkimustehtävänä oli selvittää romanikulttuurin merkitystä vankeusrangauksen aikana sekä miesromanien kokemuksia saamastaan sosiaalisesta tuesta. Tutkimustehtävään pyrittiin vastaamaan viiden tutkimuskysymyksen avulla. Kysymykset koskivat kulttuurin merkitystä, henkilökunnan ja muiden vankien suhtautumista romanivankeja kohtaan, romanivankien sosiaalisia verkostoja, sosiaalisen tuen muotoja sekä romanivankien kokemuksia sosiaalisesta tuesta. Johtopäätöksissä on verrattu teoretietoa ja aiempien tutkimusten tuloksia tästä opinnäytetyöstä saatuihin tuloksiin.

10.1 Romanikulttuurin merkitys

Pyrimme opinnäytetyössämme selvittämään millaisia kulttuuriin liittyviä tapoja haastateltavat pitivät tärkeinä ja kuinka he olivat voineet niitä vankilassa toteuttaa. Lounelan (2001: 28) selvityksessä kulttuuritavat on nähty tärkeänä osana romanien elämää. Grönfors (1981: 171) painottaa, että romaneilla on kulttuuriin sidoksissa olevia käyttäytymistapoja joiden noudattaminen on välttämätöntä. Opinnäytetyömme tuloksista selvisi, että kulttuuritavat oli opetettu romaneille lapsesta saakka. Tärkeimmät tavat koskivat vanhojen ja nuorempien ihmisten välistä kanssakäymistä. Peruslähtökohtana oli vanhempien ihmisten kunnioittaminen ja häveliäisyys. Vanhempien romanien seurassa jouduttiin kiinnittämään huomiota esimerkiksi pukeutumiseen, hygieniäkäyttäytymiseen ja saunomiseen. Lounelan (2001: 25) tutkimuksessa todettiin, että pukeutumistavat on otettava huomioon etenkin silloin kun eri-ikäiset romanit ovat sijoitettuna samalle osastolle. Opinnäytetyömme tuloksissa ilmeni, että osa haastatelluista koki alistamisena sen, jos romanivaatteita ei ollut ollut mahdollista käyttää vankilassa ja osa taas ymmärsi sen olevan osa vankilassa olemista. Tulosten perusteella voitiin nähdä, että romanit kokivat vaatteet osaksi identiteettiä ja vankilan rajoitukset pukeutumiseen liittyen koettiin eri tavoin henkilöstä riippuen.

Opinnäytetyömme tulosten perusteella edellä mainitut pukeutuminen, hygieniäkäyttäytyminen ja saunominen hankaloittavat arkielämistä, mikäli nuori romanimies sijoitetaan samaan selliin vanhemman romanimiehen kanssa. Huhdan (2010: 5) tutkimuksessa viisi vankilaa kertoo, että sijoittelussa huomioidaan romanien kulttuuriin liittyvät tavat jotka liittyvät ikään, esimerkiksi eri-ikäisiä romaneja ei sijoiteta samaan selliin. Opinnäytetyössämme osa haastatelluista koki, että vankilassa oli otettu huomioon seikat sijoitteluun liittyen. Opinnäytetyömme tulosten perusteella romanien kohdalla asuminen ja siihen liittyvät seikat tulisi ottaa huomioon vankilassa ja huomiota olisi kiinnitettävä etenkin siihen, ettei vanhempia ja nuorempia romanimiehiä sijoiteta samoihin selleihin.

Grönforsin (1981) tutkimuksessa selviää, että myös vanhemmilla romaneilla on vaikutusta perheen kunniaan. Heidän asema ja maine ratkaisevat sen, millaista kunnioitusta perhe saa osakseen. Henkilön sosiaalinen arvo vaikuttaa siihen, miten suuri vaikutus hänen teoillaan ja laiminlyönneillään on suvun kunniaan. (Grönfors 1981: 114-115.) Opinnäytetyömme tuloksista ei ilmennyt näkökulmaa vanhempien romanien käytöksen vaikutuksesta suvun kunniaan. Tuloksissa käsiteltiin ainoastaan sitä, että nuorempien romanien tuli kunnioittaa vanhempia ja noudattaa tapoja kunnioittamiseen liittyen. Tämä asettaa ristiriitaan Grönforsin tutkimuksen, mutta opinnäytetyön tulosten perusteella ei voida vetää johtopäätöstä sen suhteen, että romanit ajattelisivat nykypäivänä erilailla vanhempien vaikutuksesta suvun kunniaan kuin ennen. Ristiriidassa oleva tulos voi johtua siitä, että haastatteluissa ei suoranaisesti käsitelty kunnioittamiseen liittyviä aihepiirejä.

Tapakulttuurin liittyvien tapojen lisäksi romanien perhekäsitys oli erilainen verrattuna valtaväestöön. Myös Grönforsin (1981: 164) tekemässä tutkimuksessa todetaan, että romanien on vaikea erottaa perhettä ja sukua. He käsittävät perheen olevan laajempi kuin yleisesti ajateltu ydinperhe. (Grönforsin 1981: 164.) Opinnäytetyömme tulosten perusteella vankilassa ei aina laskettu sukulaisia perheeseen kuuluviksi, yhteydenpito siviiliin oli ajoittain vaikeaa, eikä vankilasta käsin ole ollut aina mahdollista olla yhteydessä koko sukuun. Myös Lounelan (2001: 24-25) tutkimuksessa on puhuttu poikkeuksetta perheestä ja siitä miten yhteydenpito perheeseen onnistuu. Opinnäytetyömme tulosten perusteella olisi tärkeää, että vankiloiden työntekijät ymmärtäisivät suvun merkityksen perheestä puhuttaessa. Tätä tukee se, että myös Lounelan (2001: 25) tutkimuksessa perhe ja laaja suku on nähty romaneille tärkeänä tukiverkostona. Rikosseuraamuslaitoksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelman (2015: 13-14) mukaan romanien kohdalla olisi huomioitava sukulaisyhteydet. Opinnäytetyömme johtopäätösten perusteella sukulaissuhteiden huomioiminen romanivankien kohdalla riippuu siitä mihin laitokseen haastateltu on ollut sijoitettuna. Avolaitoksessa oli paremmin mahdollistettu yhteydenpito muihin sukulaisiin, kuin suljetussa laitoksessa. Voidaan siis todeta, että vaikka Rikosseuraamuslaitoksen ohjeistuksen mukaisesti romanivankien kohdalla tulisi huomioida sukulaissuhteet, ei tämä ole toteutunut kaikkien romanien kohdalla.

Selvitimme opinnäytetyössämme romanivankien kokemuksia romanikulttuurin vaikutuksesta henkilökunnan ja muiden vankien suhtautumiseen. Romanien ja valtaväestön edustajien välillä on Iso-Britanniassa tehdyn tutkimuksen (Meek 2007) mukaan havaittavissa ennakkoluuloja, syrjintää ja konflikteja. Samassa tutkimuksessa on tuotu esiin HM Prison Servicen tuottama selvitys, jonka mukaan Iso-Britanniassa vankeinhoidon piirissä ymmärretään hyvin vähän romanien kulttuurista ja etnisyydestä. Kyseessä on kuitenkin vähemmistö, joka on ylliedustettuna oikeusjärjestelmässä. (Meek 2007: 134.) Lounelan (2001) mukaan työntekijäryhmät Suomen vankiloissa tulevat romanien kanssa eri tavoin toimeen ja tämä vaikuttaa heidän asenteisiin ja käsityksiin romaneista. Vartijat ovat eniten tekemisissä romanien kanssa. Osa heistä tunsi romanien kulttuuritapoja ja osasi arvostaa niitä, kun taas osa suhtautui romanikulttuuriin varsin kielteisesti. (Lounela 2001: 34-35.) Opinnäytetyössämme osa haastatelluista oli myös sitä mieltä, että valvontahenkilökunnan suhtautuminen romanivankeihin vaihteli. Haastateltavamme kokivat pitkän työkokemuksen omaavien vartijoiden ymmärtävän paremmin romanikulttuuriin liittyviä tapoja, kun taas uudet vartijat eivät välttämättä ymmärtäneet yhtä hyvin romanikulttuurin erityispiirteitä. Tämä kertoi mielestämme siitä, että tietoisuutta romanikulttuurista tulisi lisätä valvontahenkilökuntaa kouluttaessa.

Huhdan (2010) selvityksessä 21 vankilan johtajat/apulaisjohtajat arvioivat, että kyseisissä vankiloissa ei ilmene henkilökunnan puheissa rasistisia asenteita, eikä näitä asenteita näy työssä vankien kanssa. Kuusi vankilaa vastasi, että rasistisia asenteita on olemassa, mutta ne

eivät ole siirtyneet vankien kanssa tehtävään työhön. (Huhta 2010: 8-9.) Opinnäytetyössämme ilmeni, että romanivangit olivat kokeneet syrjintää valvontahenkilökunnan toimesta esimerkiksi soittojärjestykseen ja asumisjärjestelyihin liittyen. Romanit kokivat, että valtaväestöön kuuluvat tulivat helpommin kuulluksi valvontahenkilökunnan toimesta. Ennakkoluuloja oli ilmennyt myös romanien työntekoa kohtaan. Opinnäytetyömme tulosten perusteella romanivangit olivat saaneet osakseen rasistista kohtelua. Valvontahenkilökunta oli epäasiallisesti vitsailnut romanikulttuurista ja joissakin vankiloissa romanit olivat sijoitettu suoraan eristysosastolle ilman perusteltua syytä. Opinnäytetyömme perusteella työntekijöiden negatiiviset asenteet olivat siis välittyneet haastateltavillemme.

Sosiaalityöntekijöillä oli Lounelan (2001) mukaan asenne-eroja romaneja kohtaan. Osa piti heitä normaaleina asiakkaina, kun taas osa piti heitä työllistävinä. Suurimmalla osalla sosiaalivirkailijoista oli kuitenkin hyvät tiedot romanikulttuurista ja he osoittivat kiinnostusta saada lisää tietoa. (Lounela 2001: 34-35.) Kysyessämme haastateltaviltamme työntekijöiden suhtautumisesta romaneihin he puhuivat tässä yhteydessä vain valvontahenkilökunnasta. Haastateltavat kertoivat kuitenkin muussa yhteydessä vain positiivisia seikkoja kuntouttavan puolen työntekijöihin liittyen. Tämän tuloksen perusteella voimme nähdä, että vankilan henkilökunnan suhtautuminen romanivankeihin oli osittain riippuvainen henkilökunnan työtehtävästä.

Lounelan (2001) mukaan romanivangit sekä henkilökunta arvioivat muiden vankien vihamielisyyden ja väkivallan uhan niin suureksi, että romanit sijoitetaan suoraan suljetulle osastolle. Lounelan (2001) mukaan hänelle kerrottiin haastattelujen yhteydessä useista romaneihin kohdistuneista lievistä pahoinpitelyistä, kuten tönimisestä, sanallisesta uhkailusta ja ikävästä huutelemisesta. Myös muuta häirintää ilmeni, kuten osastolta häätämisiä, sellien sotkemista sekä yksi pahoinpitely. (Lounela 2001: 22, 33.) Opinnäytetyössämme suurin osa haastateltavista koki, että romanitaustalla oli ollut vaikutusta muiden vankien kanssa käytävään vuorovaikutukseen. Opinnäytetyössämme vain yksi haastateltava kertoi kokeneensa väkivaltaa romanitaustasta johtuen. Haastateltavat korostivat oman käytöksen vaikutusta vuorovaikutuksessa ja sitä, että toimeen tultiin, kun pelisäännöt oli tehty selviksi. Omalla käytöksellä oli voinut vaikuttaa muiden vankien kanssa käytävään vuorovaikutukseen. Vaikka opinnäytetyössämme ilmeni vain yksi väkivaltainen tapaus, tulisi romanien sijoittelussa ottaa huomioon muiden vankien mahdollinen vihamielinen suhtautuminen, mikäli siitä on viitteitä, kuten Lounelan (2010: 33) selvityksessä todetaan.

Huhdan (2010) selvityksen mukaan kuudessa kahdestakymmenestä vankilasta romaneja sijoitetaan suljetulle osastolle yleisimpinä syinä romanisukujen väliset ristiriidat ja toisten vankien pelkääminen (Huhta 2010: 5). Opinnäytetyössämme ei tullut ilmi, että haastateltaviamme olisi ollut sijoitettu toisille osastoille haastateltavien omasta pelosta muita vankeja kohtaan. Johtopäätökseenä voimme tehdä se, ettei romanivankien sijoittelua pelkoon liittyvistä

syistä opinnäytetyömme perusteella tehty. Sen sijaan opinnäytetyössämme kävi ilmi halu tulla sijoitetuksi muiden romanien kanssa samalla osastolle ja syyt tähän olivat yhteisölliset ja romanikulttuuriin liittyvät. Romanimiesten omaan haluun sijoittua muiden kaltaistensa joukkoon olisi vaikuttanut siis pelon sijaan yhteisöllisyyden tunne.

10.2 Kokemukset sosiaalisesta tuesta

Opinnäytetyössämme pyrimme saamaan vastauksen siihen, millaisia kokemuksia romanivangeilla oli sosiaalisesta tuesta. Tarkoituksenamme oli selvittää mistä tuen muodoista heidän saamansa sosiaalinen tuki koostuu ja keneltä saatu tuki oli ollut peräisin. Opinnäytetyömme tulosten perusteella romanivangit olivat saaneet sosiaalista tukea kaikilta Kumpusalon (1991) määrittelemiltä sosiaalisen tuen tasoilta ja kaikkina sosiaalisen tuen muotoina. Eniten romanivangit olivat saaneet tertiäritason tukea, eli tukea vankilan henkilökunnalta ja kolmannen sektorin järjestöiltä. Tuen muodoista he olivat kokeneet saaneensa eniten emotionaalista tukea, joka piti sisällään jaksamisen tukemista ja rinnalla kulkemista vaikeina hetkinä, empatiaa ja ymmärrystä sekä kannustusta. Kokkosen (2001) opinnäytetyön mukaan vangin perheet olivat saaneet perheeltä monipuolisimmin tukea. Opinnäytetyömme perusteella romanivankien tuki oli ollut monipuolisempaa vankilan henkilökunnalta saatuna. Opinnäytetyömme tulosten perusteella voimme tulla siihen johtopäätökseen, että romanivankien sosiaaliset verkostot vankilassa koostuvat perheestä, sukulaisista, ystävistä, muista vangeista sekä vankilan henkilökunnasta ja kolmannen sektorin toimijoista. Opinnäytetyömme tulosten perusteella romanivankien sosiaalisen tuen muodot ovat laajemmat kuin Kumpusalon (1991) määritelmä sosiaalisen tuen muodoista. Romanivankien sosiaalisen tuen muodot koostuvat aineellisesta, toiminnallisesta, tiedollisesta, emotionaalisesta, henkisestä, käytännön ja vertaistuesta.

Kokkosen opinnäytetyössä (2001) tärkeimmäksi tuen muodoksi oli koettu taloudellinen tuki, joka on osa aineellista tukea. Toiseksi tärkein tuen muoto oli ollut tiedollinen tuki. Kokkosen tutkimuksen perusteella emotionaalinen tuki oli ollut kolmanneksi tärkeimpänä tuen muotona. (Kokkonen 2001.) Opinnäytetyössämme emme olleet arvottaneet tuen muotoja siinä määrin, että olisimme pyytäneet haastateltavia laittamaan ne tärkeysjärjestykseen. Tulosten perusteella voimme nähdä, että romanivangit eivät olleet kokeneet vankilassa ollessa aineellista tukea tärkeäksi. Tärkeäksi koettu tuki painottuu romanivankien kohdalla toiminnalliseen, henkiseen sekä tiedolliseen tukeen. Kokonaisuudessaan se pitää sisällään ajatuksen siitä, että emotionaalinen tuki tulisi näkyä vankilan työntekijöiden työskentelyssä. Työntekijöiden tulisi huomioida ihminen ja hänen tarpeensa sekä osoittaa empatiaa päätöksiä tehdessä. Tulostemme perusteella romanivangit olivat kokeneet saaneensa emotionaalista tukea, mutta se oli painottunut lähinnä perheeltä saatuun tukeen. Vankilassa tulisi tulostemme perusteella kiinnittää eniten huomiota siihen, että emotionaalinen tuki saataisiin osaksi työskentelyä, jotta romanivankien tarpeeseen voitaisiin vastata.

Kun tarkastelemme tuloksiamme saamatta jääneen tuen kohdalta, näemme, että tuki mitä ilman romanimiehet olivat kokeneet jääneensä, koskee tilanteita joissa he olisivat kaivanneet tukea henkilökunnalta. Voimme päätellä, että romanivangit olivat olleet tyytyväisiä perheeltä saatuun tukeen, ja heiltä oli saatu tukea silloin kun sitä oli tarvittu. Tärkeäksi koettua tukea tarkastellessa näemme, että tuki joka koettiin tärkeäksi, oli sellaista, jota henkilökunnan olisi tullut antaa. Ennen kaikkea henkilökunnan tulisi tukea romanivankien yhteydenpitoa perheeseen, jotta mahdollistettaisiin tuen saanti perheeltä. Myös Kokkosen (2001) tutkimuksessa läheiset ja perheet olivat toivoneet pidempiä ja useammin järjestettäviä tapaamisia. (Kokkonen 2001: 70.) Halosen (2009) opinnäytetyössä perhe nähdään vangin voimavarana. Perheeltä saa motivaatiota tuomion aikana ja tukea rikoksettomaan elämään. Perhetyön nähtiin myös vaikuttavan vangin rikoksen uusimisriskiin. Perhetyöllä nähtiin olevan suuri vaikutus, kun haluttiin pienentää rikosten tekemisen uusimisriskiä. Perhetyön avulla yritettiin löytää vangille motiivi pysyä siviilissä ja sitä kautta katkaista vankilakierre. (Halonen 2009: 27, 32.) Tulosten perusteella voimme nähdä, että yhteydenpitoon liittyen romanivangit kokivat tärkeäksi sellaisen tuen, jota ilman he olivat jossain määrin jääneet.

Tulosten perusteella oli mahdollista huomata, että haastatellut olivat kokeneet jääneensä osittain ilman tukea myös päihdeettömyyden, vapautumisen ja siviiliasioiden järjestämisen tukemiseen liittyen. Romanivangit olivat toisaalta kokeneet tärkeiksi asioiksi tukemiseen liittyen nimenomaan päihdekuntoutuksen ja tuen ylipäättänsä päihdeistä luopumiseen, asteittaisen vapautumiseen liittyen, sekä sen, että vankilassa huomioitaisiin siviiliasiat ja annettaisiin tukea niiden hoitamiseen. Näin ollen opinnäytetyön tulosten perusteella voimme todeta, että romanivankien tarve ei ollut näiltä osin kohdannut tarjottavan tuen kanssa. Naisten vuoro - projektissa on sen sijaan selvitetty, että selvitykseen osallistuneet romaninaiset eivät osallistuneet vankilan tarjoamiin toimintoihin. Ongelmana oli keskeisesti se, ettei heille tarjottu apu ja romaninaisten tarvitsema apu kohdanneet. (Naisten vuoro- projekti.) Opinnäytetyömme tulosten perusteella voimme kuitenkin nähdä, että vähän yli puolet opinnäytetyöhön osallistuneista romanimiesvangeista olivat osallistuneet vankilan tarjoamiin toimintoihin. Tämä tulos voi antaa osviittaa siitä, että vankiloissa järjestetään yleisesti ottaen enemmän toimintoja miesvangeille. Tulostemme perusteella voimme nähdä, että romanimiesten kohdalla vankilassa ei ollut jäänyt saamatta henkistä tukea, vertaistukea eikä aineellista tukea, vaan näihin tuen tarpeisiin oli pystytty vastaamaan.

Romaninaisena vankilassa - selvityksen teemahaastattelussa selvisi kahdensuuntaisia kokemuksia tuen tarpeesta vankila-aikana. Osa koki, että he olivat saaneet tarvitsemansa avun ja toinen osa, että he olisivat tarvinneet tukea vankeusrangaistuksen aikana ja loput kokivat, ettei tuen tarpeita ollut. (Jeskanen 2014: 69.) Opinnäytetyömme tulosten perusteella sosiaalisen tuen saantia pidettiin tärkeänä ja romanivangit olivat kokeneet, että sillä oli ollut posi-

tiivista vaikutusta heidän elämään. Sosiaalisen tuen saamiseksi oma motivaatio oli tulosten perusteella tärkeää: oli oltava itse aktiivinen ja tiedettävä mistä tukea oli mahdollista saada. Vankilassa tulisi kuitenkin kiinnittää huomiota sellaisiin vankeihin, jotka eivät itse aktiivisesti osaa tukea hakea. Tämä olisi tärkeää, jotta voitaisiin taata jokaiselle vangille tarvittava tuki vankeusaikana.

Aiempien tutkimusten mukaan ja verrattaessa niitä tämän opinnäytetyön tuloksiin, voimme tulla siihen johtopäätökseen, että romanikulttuurin merkitys vankilassa on suuri, sekä romaaneille itselleen, kuin myös ajatellen henkilökunnan ja muiden vankien suhtautumista. Sosiaalinen tuki vankeusaikana koetaan tärkeäksi ja sillä nähdään olevan positiivisia vaikutuksia muun muassa jaksamisen kannalta. Perheeltä saatuun tukeen romanivangit olivat olleet tyytyväisiä, mutta vankilan henkilökunnalta tukea kaivattiin enemmän.

Opinnäytetyössä pyrimme selvittämään romanikulttuurin merkitystä ja romanien kokemuksia sosiaalisesta tuesta. Mahdollista jatkotutkimusta varten olisi mielenkiintoista haastatella valtaväestöön kuuluvia miesvankeja, ja selvittää onko heillä samanlaisia kokemuksia sosiaalisesta tuesta. Toisena jatkotutkimusaiheena voitaisiin tutkia tarkemmin romanien kanssa tehtävää perhetyötä vankilan henkilökunnan näkökulmasta. Kolmanneksi mahdolliseksi jatkotutkimusaiheeksi nousi vertailututkimus suljetun ja avolaitoksen eroista liittyen tuen saantiin.

11 Pohdinta

Opinnäytetyössä selvitimme kulttuurin merkitystä ja sosiaalisen tuen ilmenemistä vankeusrangaistuksen aikana romanimiesten kokemana. Opinnäytetyössä saadut tulokset herättivät meissä ajatuksia, joita haluamme tarkastella teemoittain myös pohdintaosiossa. Tulosten lisäksi pohdimme opinnäytetyöprosessia kokonaisuutena, sen eri vaiheita ja sitä, olisiko jotain mahdollisesti voinut tehdä toisin. Päättämme tämän luvun ammatilliseen pohdintaan, jonka tarkoituksena on tuoda esiin ajatuksia omasta oppimisestamme ja sen hyödyntämisestä ammatillisesti.

Romanikulttuuriin liittyen opinnäytetyön tuloksissa tuli esille romanien eroava perhekäsitys valtaväestöön verrattuna. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisemassa Perhetyön linjaukset - raportissa kirjoitetaan perheen merkityksestä ja erityisesti lapsien merkitystä perhetyössä. Linjaukset painottuvat kuitenkin nimenomaan lapsiin, eivätkä ne näin ollen kohtaa romanien laajan perhekäsityksen kanssa. Pohdimme, että romanien perhesuhteiden ylläpitoon vaikuttavia tekijöitä voivat olla Rikosseuraamuslaitoksen resurssit ja yleiset ohjeistukset sen suhteen, miten perhekäsitys heidän kohdallaan tulee ottaa huomioon. Romanien kohdalla olisikin tärkeää, että vankiloilla olisi yhteneväiset linjaukset koskien romanien kanssa tehtävää perhetyötä ja yhteydenpidon mahdollistamista sukuun. Opinnäytetyömme tulosten perusteella

huomasimme, että osassa laitoksista on tiedostettu, että suvun merkitys on suuri. Tämän tulisi kuitenkin toteutua tasapuolisesti laitoksesta riippumatta.

Romanikulttuuriin kuuluu osana väistämis- ja välttämiskulttuuri, jonka uskoimme nousevan esiin opinnäytetyössämme vahvemmin. Näin ei kuitenkaan tapahtunut, vaan ainoastaan yksi haastateltavistamme nosti esiin niin kutsutun verikoston. Pohdimme, johtuuko sen vähäinen ilmeneminen siitä, että verikosto koetaan romanien keskuudessa häpeällisenä asiana, eikä siitä haluta puhua. Verikosto on olemassa romanikulttuurissa ja vankiloissa on romaneja, jotka ovat joutuneet sinne tehtyään henkirikoksen verikostona. Romanit eivät kuitenkaan mielellään puhu siitä, koska heidän kulttuurissaan ei millään tavoin ihannoida väkivaltaa tai hyväksytä sitä. Tämän vuoksi voi olla vaikeaa ottaa väkivaltaan linkitettyä tukea vastaan, kuten väkivaltarikoksista tuomituille tarkoitettuja ohjelmatoimintoja.

Opinnäytetyön tulosten perusteella syrjintää tapahtuu myös Rikosseuraamuslaitoksen toimipaikoissa. Uskomme, että romaneihin suhtautumiseen voi vaikuttaa henkilökunnassa jo ilmevät asenteet, jotka ylläpitävät ennakkoluuloja sekä ymmärtämättömyys erilaisia kulttuureja kohtaan. Aina syrjintää ei kuitenkaan ole helppo huomata, mutta olisi oleellista tuoda se esille, mikäli sitä havaitaan. Jotta asenteisiin ja ennakkoluuloihin voitaisiin vaikuttaa, olisi tärkeää, että henkilökunta saisi tietoa ja koulutusta romanikulttuuriin liittyen.

Oleellista on myös pohtia, mistä syystä haastatellut romanivangit toivat esille henkilökunnan suhtautumisesta keskusteltaessa vain valvontahenkilökuntaan kuuluvia työntekijöitä eivätkä maininneet vankilan kuntoutuspuolella työskenteleviä. Herää kysymys mistä tämä johtuu? Onko kyse siitä, että valvontahenkilökunta kohtaa vankeja useammin, jolloin asenteet välittyvät helpommin? Vai voiko olla kyse siitä, että suhtautuminen on jollain tavoin riippuvainen tehtävänimikkeestä.

Opinnäytetyön kulttuuriolosuhteissa painotetaan romanien laajaa perhekäsitystä ja sen merkitystä heidän kulttuurissaan. Tuen sosiaalisista verkostoista puhuttaessa romanivangit eivät kuitenkaan maininneet saaneensa tukea serkuiltaan, joiden tärkeyttä tuotiin vahvasti aiemmin esille. Epäselväksi jäi mikä serkkujen ja sukulaisten merkitys on, kun heitä ei tuotu esille tuenantajina. Mahdollista on kuitenkin se, että haastatellut ovat puhuneet heistä siskoina ja veljinä, sillä he kertoivat rinnastavansa heidät sisaruksiksi. Romaneilla vanhemmat voivat usein olla biologisten sijaan kasvattivanhempia. Haastatteluiden yhteydessä emme kuitenkaan tarkentaneet sitä, mitä haastateltavat vanhempina tarkoittivat. Tästä syystä emme voi olla varmoja ovatko he saaneet tukea omilta biologisilta vai kasvattivanhemmiltaan.

Tuen muotoihin liittyen olemme pohtineet, oliko osalle haastateltavista itsestäänselvyyksiä esimerkiksi rahallinen ja henkinen tuki. Koska usein puhutaan siitä, että romanit uskovat Ju-

malaan, mutta haastattelujen mukaan vain pieni osa heistä kertoi saaneensa tukea uskosta. Odotimme rahallisen tuen tulevan ilmi useammassa haastattelussa, kuin se loppujen lopuksi tuli. Jälkikäteen olemme miettineet olisiko tuloksiin vaikuttanut se, että olisimme antaneet haastattelukysymykset tiedoksi haastateltaville etukäteen. Tällöin heillä olisi ollut mahdollisuus valmistautua haastatteluun paremmin, jolloin vastaukset olisivat voineet olla laajempia. Uskomme, että tuloksiin on tuonut monipuolisuutta se, että haastattelimme tuomion eri vaiheissa olevia vankeja.

Opinnäytetyön prosessi kesti kaiken kaikkiaan vuoden. Pysyimme aikataulun puitteissa opinnäytetyön valmistumisen suhteen, mutta prosessin eri vaiheiden työstäminen ei mennyt suunnitellussa aikataulussa. Alun perin opinnäytetyön työskentelyn piti olla tasaisempaa, mutta työskentely painottui viimeiselle neljälle kuukaudelle. Teimme opinnäytetyömme kolmen henkilön kesken, joten koimme, että vastuualueiden jakaminen helpottaisi opinnäytetyömme kokoamista. Alkuperäinen ajatuksemme oli, että Noora Lumme vastaa romanikulttuuriin perehtymisestä ja sen tuomisesta teoriapohjaksi. Iira Koskisen vastuulla oli luoda kattavaa tietoa sosiaalisen tuen määritelmästä ja sosiaalisesta tuesta vankilassa. Laura Talonen perehtyisi tarkemmin tutkimuksen toteutukseen ja taustoihin. Työnjako muuttui kuitenkin opinnäytetyöprosessin edetessä niin, että työstimme jokaista osa-aluetta, teoriasta tuloksiin, yhdessä. Tämän avulla takasimme sen, että kaikilla kolmella on kattavaa tietoa koskien kaikkia opinnäytetyön osa-alueita. Koemme, että olemme kolmikkona täydentäneet toistemme osaamista, sillä jokaisella on ollut taustallaan erilaiset tiedot ja työkokemukset. Siitä huolimatta, että jokaisella on oma tapa tuottaa tietoa, uskomme, että opinnäytetyö on meidän kaikkien näköinen.

Koemme, että olemme saavuttaneet opinnäytetyölle asetetut tavoitteet ja pystyneet vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Haasteita opinnäytetyön edetessä ovat aiheuttaneet aiheen rajauksen pysyminen inhimillisenä ja tasapainoisen työn kirjoittaminen. Osa-alueista eniten harmaita hiuksia aiheutti johtopäätösten tekeminen. Mielestämme opinnäytetyömme on tuottanut uutta ja ajankohtaista tietoa rikosseuraamusalan työntekijöille. Luotettavuutta on vahvistanut kolmen opinnäytetyöntekijän osallistuminen opinnäytetyön tekoon sekä opinnäytetyöprosessin läpinäkyväksi tekeminen. Tämän lisäksi opinnäytetyölle on tuonut lisäarvoa romanikulttuurin ja vankilan sosiaalityön asiantuntijan hyödyntäminen. Asiantuntijoiden avulla olemme voineet varmistaa sen, että tuottamamme tieto romanikulttuurista ja romanien kanssa työskentelystä vankilassa vastaa todellisuutta.

Opinnäytetyöprosessi on tuonut meille kaikille paljon arvokasta tietoa romaneista ja romanikulttuurin erityispiirteistä. Koemme nyt, että tietomme romanikulttuurista ovat olleet ennen opinnäytetyön tekoa vähäiset. Romaniväestön edustajia on vankiloissa ja muissa rikosseuraamusalan työpaikoissa asiakkaina, joten on tärkeää ammattilaisena ymmärtää heidän kulttuu-

riaan. Ymmärtämisellä emme kuitenkaan tarkoita minkään ryhmän suosimista, vaan että eri tilanteissa otettaisiin mahdollisuuksien mukaan huomioon kulttuuriin liittyvät erityispiirteet. Ihmisten kanssa työskennellessä törmää monenlaisiin kulttuureihin, joten työskentelyn sujuvuuden kannalta on hyödyllistä hankkia tietoa niistä ja kehittää jatkuvasti omaa osaamistaan. Tähän kannustamme rikosseuraamusalan ja koko sosiaali-alan henkilöstöä, tehtävänimikkeestä riippumatta. Opinnäytetyö on myös avannut silmiämme rikosseuraamusalalla tapahtuvaan syrjintään liittyen ja toivomme, että jatkossa meillä olisi rohkeutta puuttua kyseiseen toimintaan, mikäli sitä havaitsemme.

Opinnäytetyön aikana meissä nousi esiin monenlaisia tunteita ja koimme, että emotionaalisuus kulki mukana läpi koko työn. Olimme yllättyneitä siitä, miten hyvin meidät otettiin vastaan sekä henkilökunnan kuin myös haastateltavien osalta. Opinnäytetyön haastatteluissa tunteet vaihtelivat ilosta ihmetykseen. Päätämme tämän opinnäytetyön lainaukseen, joka on jäänyt jokaisen meistä mieleen.

H6:”Vaun se meidän tämän elämän kulissit ne helposti hukkaa sen ihmisen.. Ja sen ongelmat. Kulissit saattaa näyttää hyviltä. Ihmiset saattaa näyttää kauniilta ja sit ku ne avaa suunsa niin ihmettelee et miten nää on näin särkyneitä.”

Lähteet

- Arola-Järvi, A. 2012. Suunnitelmallisen vankeusajan käsikirja. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus.
- Dean, A., Lin, N. & Ensel WM. 1981. The epidemiological significance of social support systems in depression.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Grönfors, M. 1981. Suomen mustalaiskansaa. Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Göteborgs Stadsmuseum. Vår romska historia. Viitattu 3.4.2015.
<http://www.varromskahistoria.se/vad-hande-i-sverige/finska-romer>
- Hagert, H. 1997. Romanit Suomessa. Kirjassa Pitkänen P. (toim): Näkökulmia monikulttuuriseen Suomeen. Oy Edita Ab. Helsinki.
- Halonen, K. 2009. ”Se on mun perhe joka nostaa mut ylös tästä suosta” Tutkimus vankilan perhetyöstä. Metropolia. Opinnäytetyö.
- Henkilötietolaki. 523/1999. Finlex. Viitattu 18.5.2015.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523>
- Hirsjärvi, S. & Hurme H. 2004. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsingin yliopistopaino. Helsinki.
- Hirsjärvi, S., Remes P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2012. Tutki ja kirjoita. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Huhta, H. 2010. Selvitys etnisestä yhdenvertaisuudesta vankiloissa 2010. Helsingin yliopisto.
- Jeskanen, I. 2014. Romaninainen vankilassa - Naisten vuoro -projektin selvitys. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 1/2014. Rikosseuraamuslaitos.
- Kajaanin ammattikorkeakoulu. Viitattu 26.4.2015.
<http://www.kamk.fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Laadullisen-analyysi-ja-tulkinta/teemoittelu>
- Kananen, J. 2008. Kvantti: Kvalitatiivinen tutkimus alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylä.
- Kokkonen, J. 2011. Vankien perheiden ja läheisten sosiaaliset verkostot ja niiden antama tuki. Diakonia- ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Kukkanen, P. 2015. Haastattelu. Rikosseuraamustyöntekijä. Helsinki 2.3.2015.
- Kumpusalo, E. 1991. Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Sosiaali- ja Terveystieteiden tutkimuskeskuksen raportteja 8/1991. Sosiaali- ja terveyshallitus. Helsinki.
- Kurki, L., Kurki-Suutarinen, M. & Taruvuori, K. 2010. Muurien sisällä. Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Tampereen yliopisto paino Oy. Tampere.

Laine, T. 2001. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Sivut 28-45. Teoksessa Aaltola J & Valli R. (Toim.) Ps-kustannus. Jyväskylä.

Lepola, O., Joronen, M. & Aaltonen, M. 2006. Syrjintä etnisyyden, uskonnon, kielen tai kansalaisuuden perusteella. Sivut 109-180. Teoksessa Lepola, O. & Villa, S. (Toim.) Syrjintä Suomessa. Hakapaino. Helsinki.

Linderborg, H., Suonio M. & Lassila T. (toim.) 2014. Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Sivut 9-16. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2014.

Lindström, M. 2015. Haastattelu. Romanikulttuurin kokemusasiantuntija. Jyväskylä 7.4.2015.

Lounela, P. 2001. Romanit Suomen vankiloissa. Vankeinhoidon koulutuskeskus. Tietosanoma Oy.

Meek, R. 2007. The experiences of a young Gypsy Traveller in the transition from custody to community: an interpretative phenomenological analysis. The British Psychological Society.

Metteri, A. & Haukka- Wacklin, T. 2007. Sosiaalinen tuki kuntoutuksen ytimessä. Sivut: 53-70. Teoksessa Karjalainen V. & Vilkkumaa I. (toim.) Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. Gummerus kirjapaino Oy. Vaajakoski.

Mielenterveyden keskusliitto. Vertaistoiminta. Viitattu 14.4.2015.
<http://mtkl.fi/palvelut/vertaistoiminta/>

Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

Nyman, T. 2012. Naiset murroksessa - romaninaiset Vanajan vankilassa. Järvenpää. Opinnäytetyö.

Ojala, T. & Uutela, A. 1993. Rakentava vuorovaikutus. WSOY. Porvoo.

Opetushallitus. Ihmisen elämä ja etiikka. Viitattu 18.5.2015.
http://www02.oph.fi/etalukio/uskonto/kurssi3/sivu_3_2_1.html

Peltonen, R. 1994. Sosiaalinen tuki, elämänhallinta ja koettu terveys keski-ikäisillä naisilla. Socialpolitiska institutionen, Åbo Akademi.

Pietarinen, J. 1999. Tutkijan ammattietiikan perusta. Kirjassa Lötjönen, Salla (toim.): Tutkijan ammattietiikka. Koulutus- ja tiedepolitiikan osaston julkaisusarja. Opetusministeriö.

Pogany, I. 2005. The Roma Café - Human rights & the plight of the Romani people. Like. Helsinki.

Portti vapauteen. 2014. Viitattu 20.11.2014.
http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2885/naisten_vuoro_-_projekti_romaninaisvankien_auttamiseksi_2010-2014

Pulma, P. (Toim.) 2012. Suomen Romanien historia Suomen kirjallisuuden seura. Helsinki.

Puusa A. 2011. Haastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä. Sivut: 73-87. Teoksessa Puusa A. & Juuti P. (Toim.) Menetelmäviidakon raivaajat. Hansaprint. Vantaa.

Rikosseuraamuslaitos 2003. Romanian asema ja olosuhteet vankiloissa sekä yhdyskuntaseuraamuksen suorittajina. Rikosseuraamusviraston monisteita 2/2003. Työryhmäraportti.

Rikosseuraamuslaitos 2013a. Vankilat. Viitattu 16.11.2014.
<http://rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat.html>

Rikosseuraamuslaitos 2013b. Organisaatio. Viitattu 16.11.2014.

<http://rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos.html>

Rikosseuraamuslaitos 2013c. Vankeus. Viitattu 7.2.2015.

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/vankeus.html>

Rikosseuraamuslaitos 2013d. Vapautuminen. Viitattu 7.2.2015.

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/vapautuminen/vapautumisenvalmistu.html>

Rikosseuraamuslaitos 2013e. Vangin tukeminen. Viitattu 14.4.2015.

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/vangintukeminen.html>

Rikosseuraamuslaitos 2013f. Kuntouttava toiminta- ohjelmatyö. Viitattu 15.4.2015.

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/kuntouttavatoiminta-ohjelmatyo.html>

Rikosseuraamuslaitos 2013g. Muu sosiaalinen kuntoutus. Viitattu 14.4.2015.

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/muusosiaalinenkuntoutus.html>

Rikosseuraamuslaitos 2013h. Kuntouttava toiminta- päihdetyö. Viitattu 14.4.2015.

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/kuntouttavatoiminta-paihdeety.html>

Rikosseuraamuslaitos 2013i. Lapsi- ja perhetyön linjaukset. Viitattu 15.4.2015.

http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6G5krDHMF/Lapsi-ja_perhetyon_periaatteet_.pdf

Rikosseuraamuslaitos 2014a. Arvot. Viitattu 16.11.2014.

<http://rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/arvot.html>

Rikosseuraamuslaitos 2014b. Valvottu koevapaus. Viitattu 7.2.2015.

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/vapautuminen/valvottukoevapaus.html>

Rikosseuraamuslaitos 2014c. Ehdonalainen vapaus. Viitattu 19.3.2015.

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/vapautuminen/ehdonalainenvapaus.html>

Rikosseuraamuslaitos 2015. Rikosseuraamuslaitoksen vankeja ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaita koskeva yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma

Romano Missio Ry. Tammi media. Viitattu 28.10.2014.

http://naistenvuoro.fi/Tausta_ja_tarve

Ruusuvuori, R., Nikander P. & Hyvärinen M. 2010. Haastattelun analyysi. Vastapaino. Tampere.

Rönkkö, L. & Rytönen T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. WSOY. Helsinki.

Salminen, M. & Toivonen K. 2002. Vankeinhoidonperusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskus.

Seikkula, J. & Arnkil, T. Dialoginen verkostotyö. 2005. Tammi. Helsinki.

Sisäministeriö. 2015. Viitattu 14.4.2015.

<http://www.romanit.fi/opetus/tapakulttuuri>

Tilastokeskus. Viitattu 16.11.2014.

<https://www.stat.fi/virsta/tkeruu/04/03/>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 15.4.2015.
http://www.uva.fi/fi/research/researcher/graduate_school/hyva_tieteellinen_kaytanto_ohje.pdf

Tutkimusetiikkaa ja lakipykälää. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 19.11.2014.
http://www.fsd.uta.fi/fi/laki_ja_etiikka/etiikka_lait.html

Uutela, A. 1998. Sosiaalinen tuki ja terveys. Teoksessa Lahikainen A. & Pirttilä-Backman A.: Sosiaalinen vuorovaikutus. Otavan kirjapaino. Keuruu.

Valve, K. 2012. Vapaaksi yhteisössä - Romanian parissa tehdyn vankilatyön sosiaalisten ja yhteiskunnallisten vaikutusten arviointi Helsingin Diakonissalaitoksella. Helsingin Diakonissalaitos.

Vankeuslaki. 767/2005. Finlex. Viitattu 18.5.2015.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050767>

Vankeuslaki. 328/2011. Finlex. Viitattu 18.5.2015.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050767>

Vankeuslaki. 735/2011. Finlex. Viitattu 18.5.2015.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050767>

Vankeuslaki. 393/2015. Finlex. Viitattu 18.5.2015.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050767>

Vankeuslaki. 403/2015. Finlex. Viitattu 18.5.2015.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050767>

Vast vastensa, 2013. Opas romanien kanssa työskenteleville sosiaalialan ammattilaisille. Oulun kaupunki.

Vilen, M., Leppämäki P. & Ekström L. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. WSOY. Helsinki.

Åkerlund, T. Yleisluento romanikulttuurista - Romanilapsen maailma. Romano Missio Ry. Viitattu 3.4.2015.
http://www.lskl.fi/files/759/Tuula_Akerlund_yleismateriaali_romanikulttuurista.pdf

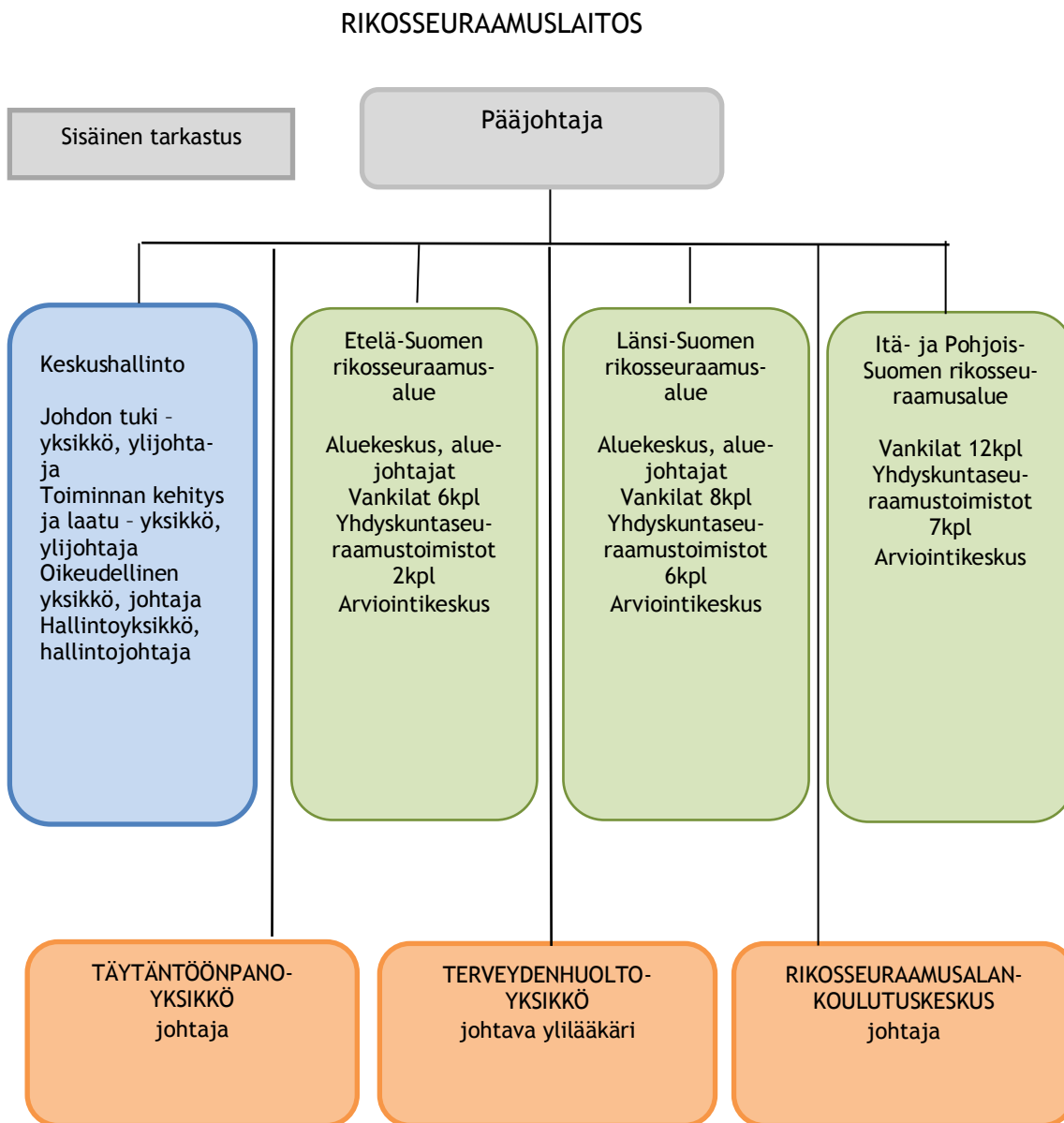
Kuviot

Kuvio 1: Sosiaalinen tuki.....	24
Kuvio 2: Sosiaaliset verkostot.....	25
Kuvio 3: Tutkijan portaat (Hirsjärvi yms. 2012.).....	39
Kuvio 4: Teemoittelun havainnollistaminen.....	43
Kuvio 5: Romanikulttuuriin liittyvät asiat	72
Kuvio 6: Henkilökunnan suhtautuminen romanikulttuuriin	73
Kuvio 7: Muiden vankien suhtautuminen romanikulttuuriin	73
Kuvio 8: Romanivankien sosiaaliset verkostot ja sosiaalisen tuen muodot	74
Kuvio 9: Aineellisen ja tiedollisen tuen ilmeneminen	75
Kuvio 10: Toiminnallisen ja emotionaalisen tuen ilmeneminen	75
Kuvio 11: Vertaistuen ja käytännön tuen ilmeneminen	76
Kuvio 12: Romanivankien saamatta jäänyt tuki	77
Kuvio 13: Romanivankien kokemukset tärkeästä tuesta	78

Liitteet

Liite 1 Rikosseuraamuslaitos organisaatio - kaavake	94
Liite 2 Tutkimuslupa-anomus	95
Liite 3 Päätös tutkimusluvasta.....	97
Liite 4 Suostumus haastatteluun - lomake.....	99
Liite 5 Haastattelukysymykset.....	100
Liite 6 Luokittelutaulukko	101

Liite 1 Rikosseuraamuslaitos organisaatio - kaavake

Liite 2 Tutkimuslupa-anomus

Laurea ammattikorkeakoulu
Rikosseuraamusalan koulutusohjelma
Ratatie 22
01300 Vantaa

TUTKIMUSLUPA-ANOMUS
9.12.2014

Peter Blomster
Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö
Lintulahdenkuja 4
00530 Helsinki

Opiskelemme Tikkurilan Laurea-ammattikorkeakoulun rikosseuraamusalan koulutusohjelmassa. Teemme opinnäytetyötä, jonka aiheena ”Miesromanien kokemuksia saamastaan sosiaalisesta tuesta vankeusrangaistuksen aikana”. Tavoitteenamme on selvittää opinnäytetyön otsikon mukaisesti, yli 18-vuotiaiden miesromanien kokemuksia saamastaan sosiaalisesti tuesta vankeusrangaistuksen aikana. Opinnäytetyömme teoreettisen viitekehyksen muodostavat mm. romanien kulttuuri sekä teorit sosiaalisesta tuesta.

Opinnäytetyömme toteutetaan laadullisena tutkimuksena. Olemme laatineet alustavan haastattelulomakkeen, jonka avulla haastattelemme 12 romanivankia Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen vankiloissa. Haastattelu on puolistrukturoitu teemahaastattelu ja haastattelu litteroidaan sanasta sanaan. Analysoimme haastattelut teemoittelun avulla.

Tarkoituksenamme on suorittaa haastattelut kolmessa Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen vankilassa, joista olemme valinneet _____ vankilan. Opinnäytetyöraporttiimme emme yksilöi vankiloita, joissa haastattelut on tehty, jotta haastateltavien romanivankien yksityisyydensuoja ei vaarannu. Emme käytä opinnäytetyössämme Vankitietojärjestelmän tietoja ja haastattelumateriaaleistamme saamiamme tietoja käyttävät opinnäytetyötämme varten ainoastaan allekirjoittaneet. Käsittelemme aineistoa salassapitosäännösten mukaisesti ja tuhoamme haastattelumateriaalit asianmukaisesti kun opinnäytetyö on valmistunut.

Pyydämme tutkimuslupaa edellä mainittujen aineistojen keräämiseen teemahaastattelujen avulla. Anomuksemme liitteenä on opinnäytetyösuunnitelmamme sekä käytettävä haastattelulomake. Tutkimusaineisto on tarkoitus kerätä alkuvuodesta 2015 ja opinnäytetyön on määrä valmistua kesään 2015 mennessä.

Ohjaava opettaja: Sari Viikki-Ripatti / _____

Ystävällisin terveisin

Laura Talonen

lira Koskinen

Noora Lumme

Liitteet:

Opinnäytetyösuunnitelma

Haastattelulomake

Liite 3 Päätös tutkimusluvasta

Päätös

12.1.2015

1/332/2015

Laura Talonen
Iira Koskinen
Noora Lumme
Laurea-ammattikorkeakoulu
Rikosseuraamusalan koulutusohjelma
Ratatie 22
01300 Vantaa

Hakemuksenne 7.1.2015

Tutkimuslupahakemus

Olette hakeneet Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Laurea-ammattikorkeakoulun Rikosseuraamusalan opinnäytetyötä varten. Opinnäytteen ohjaajana toimii yliopettaja Sari Viikki-Ripatti.

Tutkimuksen aihe

Miesromanien kokemuksia saamastaan sosiaalisesta tuesta vankeusrangautuksen aikana

Tutkimuksen toteutus

Lupahakemus

Haette lupaa haastattelujen suorittamiseen.

Päätös

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimusluvan vankien haastatteluihin. Haastattelut tulee tehdä kunkin vankilan johtajan tai apulaisjohtajan suostumuksella.

Vankien osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja heiltä tulee pyytää yksilöity kirjallinen suostumus haastatteluihin.

Tutkimuksen tulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen

2(2)

toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa vankilan tai yhdyskuntaseuraamustoimiston muulle toiminnalle.

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää kopio Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön, _____ vankilaan sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle (Vernissakatu 2A, 01301 VANTAA). Opinnäytteestä tulee myös lähettää sähköpostitse tiivistelmä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön _____ Rikosseuraamuslaitos pidättää oikeuden julkaista opinnäytteen intranet- ja tiivistelmän internet-sivuillaan.

Tähän päätökseen voi hakea muutosta Helsingin hallinto-oikeudesta. Valitusosoitus liitteenä.

Kirsti Kuivajärvi
kehitysjohtaja

Peter Blomster
tutkija

Tiedoksi

Liite 4 Suostumus haastatteluun - lomake

Laurea-ammattikorkeakoulu, Tikkurilan yksikkö, 2014

Opinnäytetyö: Miesromanien kokemuksia saamastaan tuestaan vankeusrangaistuksen aikana

SUOSTUMUS HAASTATTELUUN OSALLISTUMISEEN

Suostun Laurea-ammattikorkeakoulun rikosseuraamusalan opiskelijoiden suorittamaan haastatteluun. Haastattelu on osa opinnäytetyötä. Suostun siihen, että haastattelussa antamiani tietoja sekä kertomiani kokemuksia käytetään ainoastaan kyseisen opinnäytetyön tarpeisiin.

Olen saanut tietoa opinnäytetyön sisällöstä, sen tavoitteista sekä olen nähnyt haastatteluun käytettävät teemahaastattelukysymykset. Minulle on selvennetty haastattelussa käytettävät menetelmät.

Olen tietoinen, että henkilöllisyyteni jää vain haastattelijoiden tietoon ja kaikki minua koskeva aineisto hävitetään välittömästi niiden käyttämisen jälkeen.

Olen tietoinen, että haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Ymmärrän myös sen, että voin keskeyttää haastattelun halutessani missä vaiheessa tahansa, ilman että minun tarvitsee perustella syytä haastattelun lopettamiselle.

_____/_____/2014
Paikka pvm

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Tätä paperia on kaksi saman sisällöistä kappaletta.

Liite 5 Haastattelukysymykset

Ikä:

Vankilakertaisuus:

Tuomion pituus:

Toiminta vankilassa:

- opiskelu
- työ
- toimintaan sijoittumaton

Romanikulttuurin merkitys haastateltaville

Millaiset kulttuuriinne liittyvät tavat ovat sinulle tärkeitä ja miten voit toteuttaa näitä vankilassa?

Koetko, että kulttuuriinne vaikuttaa vuorovaikutukseen muiden vankien ja työntekijöiden kanssa? Kertoisitko esimerkkejä?

Romanivankien sosiaalinen verkosto

Keneltä olet saanut tukea vankeutesi aikana?

Keneltä/mistä haluaisit saada enemmän tukea?

Romanivankien sosiaalisen tuen muodot

Minkälaisissa tilanteissa olet saanut tukea?

Minkälaista tukea olet saanut?

Miten tuen saanti ajallisesti painottuu vankeusrangaistuksesi aikana? (Esim. rangaistuksen alku- tai loppupäässä.)

Kokemukset sosiaalisesta tuesta

Mitä mieltä olet saamastasi tuesta?

Millaisen tuen koet tarpeelliseksi vankeusaikana?

Millaisiin tilanteisiin ja millaista tukea olisit kokenut tarvitsevasi?

Muuta

Tulisiko sinulla itselläsi muita asioita mieleen, joita emme ole käsitelleet?

Onko sinulla jotakin kysyttävää?

Liite 6 Luokittelutaulukko

Alkuperäinen ilmaisu	pelkistys	Alakäsite	Yläkäsite
No täällä vankilassa täytyy sanoa että on aika hyvin toi psykiatri. Niin se on tota aika ymmärtäväinen ja pien tosi hyvänä ihmisenä niinko henkilö X. Et se on niinku tota, sillä niinku se on ollu niin kauan alalla ja se tietää kaikki.	Psykiatri on ymmärtäväinen ja hyvä ihminen. Se on ollut kauan alalla ja tietää kaiken.	Tuki henkilökunnalta	sosiaaliset verkostot
Ton RSE X:n kanssa, on kanssa sellanen esimies joka on ollu sillälailla aika asiallinen. H10	Rikosseuraamusesimies on asiallinen.	Tuki henkilökunnalta	sosiaaliset verkostot
Tota mut ei niitä voi enempää tehdä niinku vankilakaan jos ei ite, et tota mää on ite halunnu ja mä oon tavannu psykologii koko ajan ja tota päihdeohjaajaakin. H11	Vankilakaan ei voi enempää tukea, jos ei itsellä ole halua. Kun on halunnut, on voinut tavata koko tuomion ajan psykologia ja myös päihdeohjaajaa.	Tuki henkilökunnalta	sosiaaliset verkostot
No päihdetyöntekijöiltä tuossa muutama tuomio sitten. H6	Sai tukea päihdetyöntekijöiltä.	Tuki henkilökunnalta	sosiaaliset verkostot.
No X ja Y tällä hetkellä on niinkö.. (tukenu) H8	Rikosseuraamusesimiehet ovat tukeneet.	Tuki henkilökunnalta	sosiaaliset verkostot
No... X:lta, se on mun työntekijä tuolla. Se on auttanu mua kaikessa missä vaan voi auttaa. antanu ihan älyttömästi apua, et ei varmaan ilmann sitä istuis tässä. H5	Olen saanut tukea omalta työntekijältäni, erityisohjaajalta.	Tuki henkilökunnalta	sosiaaliset verkostot
Se tuki meitä sitte ku me välill'käyti sellasessa helluntalais-seurakunnassa vankilasta päin. Niinku lupa mennä sinne, se on niinku tosi paljon et saa.. pääsee sit lähtee sinne ku vankilassa ollaan. H3	Työntekijä tuki minua, pääsin käymään seurakunnassa.	Tuki henkilökunnalta	sosiaaliset verkostot